

BİLGİ VE BELGE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Information and Documentation Studies

Sayı/Issue: 16, Yıl/Year: 2021

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi
The Journal of Information and Documentation Studies

İSTANBUL
UNIVERSITY
PRESS

Sayı/Issue 16, Yıl/Year 2021

E-ISSN: 2148-8975

Dizinler / Indexing and Abstracting
SOBIAD (<http://atif.sobiad.com/taranan.jsp>)

SOBIAD

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hayati DEVELİ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Turkey

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. Ümit KONYA

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Literature, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Balabanağa Mahallesi Ordu Cad, Laleli Cd. No: 6, 34134 Fatih, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15926

E-mail: bba@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bel>

<http://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/bba/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed, open-access journal published biannually in June and December.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. İşhak KESKİN – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
– ishak.keskin@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcıları / Co-Editors-in-Chief

Dr. Ceyhan GÜLER – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Arşivcilik Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye – ceyhan.guler@istanbul.edu.tr

Dr. Sinan SÜMBÜL – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
– sinan.sumbul@istanbul.edu.tr

Yazı Kurulu Üyeleri / Editorial Management Board Members

Prof. Dr. Mehmet CANATAR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
– canatar@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Nedret KILIÇERİ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İstanbul, Türkiye
– nedret.oztokat@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ümit KONYA – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
– uko@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Işıl İlknur SERT – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
– isilis@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Hanefi KUTLUOĞLU – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü,
İstanbul, Türkiye – muhkut@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

Alan James NEWSON – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – alan.newson@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Mehmet AÇIKALIN** – İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul, Türkiye – acikalın@iuc.edu.tr
- Assoc. Prof. Dr. Mehdi AFZALI** – Islamic Azad University: Zanjan, Islamic Azad University: Zanjan, Faculty of Technical Engineering and Science Department of Information Technology, Tahrán, İran – mehdi.afzali.2@gmail.com, afzali@iauz.ac.ir
- Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA** – İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İzmir, Türkiye – malizakkaya@gmail.com
- Dr. Fouad BENDIFALLAH** – University of Montreal, Montreal, Kanada – fouad.bendifallah@umontreal.ca
- Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ** – Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Çankırı, Türkiye – binici82@gmail.com
- Dr. Bentebi CHAIB DRAA TANI** – University of Oran 1 Ahmed Ben Bella, Vahran, Cezayir – chaibdraatani@gmail.com
- Prof. Dr. Rafael Dorian CHELARU** – “Alexandru Ioan Cuza” Police Academy, Faculty of Archival Sciences, Bükreş, Romanya – rafael.chelaru@gmail.com
- Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye – ncicek@istanbul.edu.tr
- Abdulkaki DEMİR** – Bibliothèque Nationale Universitaire de Strasbourg, Strasbourg, Fransa – demirabdulkaki26@gmail.com
- Doç. Dr. Güler DEMİR** – Kastamonu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Kastamonu, Türkiye – gulerdemir@kastamonu.edu.tr, gulerdemir2009@gmail.com
- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fahri FURAT** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye – mff@istanbul.edu.tr
- Assoc. Prof. Dr. Shabir Ahmad GANAIE** – University of Kashmir, School of Social Sciences, Library and Information Science, Srinagar, Hindistan – shabir311@rediffmail.com
- Assoc. Prof. Dr. Sumeer GUL** – University of Kashmir, School of Social Sciences, Library and Information Science, Srinagar, Hindistan – sumeersuheel@gmail.com
- Prof. Dr. Samir HACHANI** – Algiers University 2, School of Library Information, Bouzareah, Algeria – samir.hachani@univ-alger2.dz
- Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özhan KALAC** – Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Manisa, Türkiye – ozhan.kalac@cbu.edu.tr, ozhankalac@gmail.com
- Dr. Balázs KÁNTÁS** – Magyar Nemzeti Levéltár (The National Archives of Hungary), Budapeşte, Macaristan – kantasbalazs@gmail.com
- Dr. Torab NAJJARI** – University of Tabriz, Faculty of Education and Psychology, Tebriz, İran – najjari2005@yahoo.com
- Dr. Bogdan Florin POPOVICI** – Arhivele Naționale ale României (The National Archives of Romania), Bükreş, Romanya – bogdanpopovici@gmail.com
- Prof. Dr. Toni SAMEK** – University of Alberta, School of Library and Information Studies, Edmonton, Alberta, Kanada – asamek@ualberta.ca, toni.samek@ualberta.ca
- Prof. Dr. Muhammad Shahid SOROYA** – Minhaj University Lahore, School of Library & Information Sciences, Lahor, Pakistan – provc@mul.edu.pk
- Assoc. Prof. Dr. Hui-Yun SUNG** – National Chung Hsing University, Graduate Institute of Library and Information Science, Taichung, Tayvan – hsung@dragon.nchu.edu.tw
- Piroska SZABÓ** – Országos Széchényi Könyvtár (National Széchényi Library), Budapeşte, Macaristan – szabo13piroska@gmail.com
- Doç. Dr. Burçak ŞENTÜRK** – Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Müessese Arşivleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – burcaksenturk@marmara.edu.tr
- Natalia TASITS** – Moscow State University, Moskova, Rusya – ocpk@vniidad.ru
- Dr. Öğr. Üyesi Malik YILMAZ** – Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum, Türkiye – malik.yilmaz@atauni.edu.tr
- Prof. Dr. Murat YILMAZ** – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – myz@istanbul.edu.tr
- Prof. Dr. Sohaimi ZAKARIA** – Universiti Teknologi MARA, Faculty of Information Management, Shah Alam, Malezya – sohaimiz@uitm.edu.my

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Resmi Evrak Neden Saklanır/İmha Edilir? Osmanlı İmparatorluğu'nda Evrak İmha Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme
Why are Official Documents Kept/Destroyed? An Evaluation of Document Destruction Practices in the Ottoman Empire
İshak Keskin..... 1
- Arşivlenen Elektronik Belgelerin Güvenilirliğini Tehdit Eden Riskler: Teknolojik Koşullar Açısından Bir İnceleme
Risks Threaten The Trustworthiness of Archived Electronic Records: A Review in Terms of Technological Conditions
Özhan Sağlık 29
- Bir Araştırma Kaynağı Olarak Arşivlenen Sosyal Medya Verilerinin Kullanımı
Archived Social Media Data as a Research Resource
Aykut Kaya..... 49
- Archivist's Career in the 21st Century: The Road to Success
21. Yüzyılda Arşivcinin Kariyeri: Başarıya Giden Yol
Burçak Şentürk..... 81
- Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi Müfredatlarında Okutulan Bilgisayar Programlarına ve Programlama Dillerine Yönelik Dersler
Courses on Computer Programs and Programming Languages Taught in Information and Records Management Curriculum in Turkey
Ayşe Bayraktar 103
- Arşiv Dünyasında İmha Sanatı
The Fine Art of Destruction in Archival
Ayşegül Tok..... 133

Resmi Evrak Neden Saklanır/İmha Edilir? Osmanlı İmparatorluğu'nda Evrak İmha Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme*

Why are Official Documents Kept/Destroyed? An Evaluation of Document Destruction Practices in the Ottoman Empire

İshak Keskin¹

*Bu makale; 3-4 Nisan 2014 tarihlerinde Kırgızistan Bışkek'te düzenlenen I. Uluslararası Türk Devlet Yönetimi Kongresi'nde "Osmanlı Bürokrasisinde Evrak İmha Uygulamalarına Dair Gözlemler" başlığı ile sunulan ve Türk Devlet Yönetimi Geleneği / ТУРК ЭЛДЕРИНДЕГИ МАМЛЕКЕТ БАШКАРУУ САЛТЫ -Bildiriler Kitabı- Cengiz Buyar, Mehmet Kıldıroğlu ve Muratbek Kocabekov (Eds.) içinde (2016, s. 315-321) yayımlanan bildiri metninin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

¹Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: İ.K. 0000-0003-1611-1330

Sorumlu yazar/Corresponding author:

İshak Keskin,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: ishak.keskin@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 15.09.2021

Kabul/Accepted: 22.10.2021

Online Yayın/Published Online: 09.12.2021

Atf/Citation: Keskin, İ. (2021). Resmi evrak neden saklanır/imha edilir? Osmanlı İmparatorluğu'nda evrak imha uygulamalarına yönelik bir değerlendirme. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 1-28.
<http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.996193>

ÖZ

Osmanlı devlet bürokrasisinde evrak imha uygulamalarına zaman zaman tesadüf edilmektedir. II. Mahmud'un askeri reformları esnasında yençilerle ait evrak ile yine Çırağan Sarayı'nda muhafaza edilen II. Abdülhamid devri istihbarat jurnalleri dönemin yetkilileri tarafından imha edilmiştir. Bu iki uygulamanın dışında Osmanlı döneminde evrak imhasına ait daha başka münferit örnekler de söz konusudur. Bütün bu uygulamaların Osmanlı bürokratları tarafından hangi gerekçelerle gerçekleştirildiği ve bu gerekçelerin bir teorik temele dayandırılıp-dayandırılmayacağı araştırılmaya muhtaçtır. Bu çalışma; -uygulama örneklerinden hareketle- Osmanlı Devleti dönemi evrak imha uygulamaları hakkında temel yaklaşımları belirleme konusunda sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Yine -hukukî ve idarî zemini hazırlanmış olsun veya olmasın- bu dönemde hayata geçirilen evrak imha uygulamalarının genel bir karakter sergileyip-sergilemediği yahut bunlardan hareketle Osmanlı döneminde evrak imha uygulamalarının teorik bir yaklaşım sergileyip-sergilemediği -veya bilimsel bir karaktere sahip olup-olmadığı- araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yönteminden ve durum çalışmasından yararlanılmış olup, verilerin analizi için doküman analizi tekniğine başvurulmuştur.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, arşivcilik, bürokrasi, değerlendirme, saklama planı, evrak/belge imhası

ABSTRACT

In the Ottoman State bureaucracy, various document destruction practices are seen. During the military reform period of Mahmud II, documents related to the Janissaries and the intelligence journals of Abdülhamid II that were preserved in Çırağan Palace were destroyed by the authorities of the period. Apart from these two practices, there were some other individual cases of document destruction too in the Ottoman period. The reasons why Ottoman bureaucrats practiced these acts of document destruction and whether the reasons were related to a theoretical basis or not are open to further research. The aim of this article is to consider some examples and draw significant conclusions regarding the main approaches on the issue of document destruction during the Ottoman period. Another aim is to examine whether those practices -regardless of whether they were carried out on a legal and administrative basis- had a common character, whether those document destruction practices presented a theoretical approach, or whether they had a scientific quality or not. The study used the qualitative research method and case studies, and it used document analysis technique for data analysis.

Keywords: Ottoman Empire, archival science, bureaucracy, evaluation/appraisal, preservation plan/disposal list/retention schedule, document destruction

EXTENDED ABSTRACT

Not all the documents produced by Ottoman institutions have survived up to this day. Among the important reasons for this are indifference, carelessness, negligence, inadequate warehouse conditions, ignorance, transportation (moving), floods, intention, fire, war, and internal security problems. In addition to these reasons, there are also document destruction examples that were practiced by first having obtained legal permissions. Yet, while some of the destruction practices carried out by the Ottoman bureaucracy have acceptable justifications in terms of today's document destruction practices, some others do not. There is even a particular case of destruction which was carried out without any justification or permission.

Some of the Ottoman document destruction practices have aspects that can be considered positive in terms of bureaucratic and administrative needs while some others have some aspects that can be considered negative. Initiatives and practices in which those kinds of concerns played a dominant role include the destruction of some books belonging to the Janissaries in the period of Mahmud II (r. 1808-1839), the destruction of some documents and books from 1848-1850, the destruction decision in 1903, a similar decision in 1914, and the draft regulation of the destruction of documents in 1917. The destruction of the intelligence journals by the revolutionary administration at the end of the period of Abdülhamid II (r. 1876-1909) has a negative aspect in terms of document destruction. It is noteworthy that a significant part of the practices under the first group, which is considered positive in terms of document destruction, are based on acceptable administrative, legal and financial reasons - even partially scientific in terms of today's criteria. However, the destruction of the intelligence journals of the period of Abdülhamid II is the product of a completely subjective attitude and has no meaning in terms of modern archival theory and practice.

Looking at both the practices carried out and the prepared draft regulation, it is understood that the Ottoman destruction practices had a certain and acceptable basis. This also points to a considerably acceptable practice in terms of today's archival profession and theory. However, there were also cases of document destruction that can easily be evaluated as having been outside the acceptable practices in terms of the archival profession. This shows that there were two completely different document destruction practices in the Ottoman bureaucracy. These two completely different practices can be characterized as follows:

1) Intentional destruction: The act of deliberately destroying documents without leaving any trace means that the possibility of their use in the future was ignored. The purpose of this application is only to destroy the existing documents. There is no other concern except this.

2) Destruction with concern for use: Document destruction practices in the Ottoman period generally had a certain concern for the future from administrative, financial and legal aspects. On the other hand, it was accepted that the documents that do not have administrative, financial and legal importance could be destroyed. This shows that the document destruction practices included in the second group were carried out with institutional and public concerns.

Each of those two methods for the destruction of documents points to two different tendencies in terms of the archival destruction theory. Those tendencies can be stated as follows:

1) The tendency in which only the idea of the destruction of documents is dominant: This tendency has no importance in terms of the theory of destruction. Destroying the document so that it will not be used later is the main concern. It is not possible to think that these practices make sense in the context of the Ottoman document destruction theory and that they give a character to the Ottoman destruction practices.

2) The tendency that takes into account state and public needs with regard to its aims and concerns: This tendency is very close to today's understanding of archival practices. Evaluations made under this tendency consider that the piles of documents in warehouses make it difficult for administrative archival research, create difficulties in the planning of institutional activities, and can function as an actor in the protection of the rights of institutions and individuals. Thus, it is questioned whether the concerned document would be used in subsequent institutional processes.

In today's document destruction practices, whether the document can be used in scientific research is an important issue. None of the Ottoman document-destruction practices reflects a clear statement related to keeping the documents permanently because of their research value. However, it is possible to say that the "research value" of the document was implicitly taken into account in the destruction practices of the Ottoman period. It is seen that there was a tendency to preserve documents that could shed light on history. However, it is unclear whether this tendency aimed to provide resources for scientific studies. In the only case that will serve as an example to the subject, it was requested in 1917 that the documents of historical importance be transferred to the War Archive in the War History Department of the Ministry of War. Although the need for research and researchers was not mentioned here, it is clear that the Ministry of War was establishing an archive to investigate the war tactics of the ancient times. The request for the collection of archival documents related to the history of war for the War Archive concerned, is, in a sense, like an implicit answer to the fact that the scientific research value of the document was known. However, this can, on the other hand, only be the result of a tendency to know the war tactics of the previous periods in terms of training specialist personnel and meeting institutional and even national and military needs.

Considering that the Western countries of that period established institutions such as “war archives” it can be claimed that the Ottoman military authorities were aware of a similar need and developed an institutional perspective to meet this need. However, it is true that the view that archival documents could be used in scientific research, which was an idea that the Ottoman understanding of science took into consideration, was not common and it was not, therefore, openly stated.

GİRİŞ

Osmanlı kurumlarının varlığını devam ettirdiği yaklaşık altı asır boyunca ürettiği belgelerin tamamının günümüze kadar ulaşmadığı konunun ilgilileri tarafından bilinmektedir. Bu belgelerin bir kısmının günümüze kadar ulaş(a)mamasının belli birtakım nedenleri bulunmaktadır. İlgisizlik,¹ dikkatsizlik,² ihmal (Abdurrahman Şeref Bey, 1326, s. 14; Uzunçarşılı, 1988, ss. 77, 254; Osmanlı arşiv bülteni, 1990, s. 10; Binark, 1980/a, ss. 31-32; Akyıldız, 1995, s. 71; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 8), depo şartlarında yetersizlik,³ bilinçsizlik,⁴ nakil

- 1846 tarihli bir mazbataya göre, “[...] birbirine karışub yırtılarak, Defterhâne’de olanlar dahi perişân durarak lede’l-icâb evrâk-ı atıka aranıldıkda, bulunması imkân derecelerinden çıkmış olduğundan ve belki çoğu telef ve zâyî olmuş olduğundan [...]” (Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA], İ. MSM., 25/658; Aktaş, 1985, s. 68) söz edilmekte; 16 Haziran [1]326 / 28 Haziran 1910 tarihli bir başka belgede ise “Matbâ’alardan satılan lüzumsuz evrâk miyânında tezkire-i Osmâniye gibi evrâk-ı resmîye bulundurulduğundan dikkat-i mütemâdiye icrâsına dâ’ir [...]” ifadeleri ilgisizlik nedeniyle evrakın yok olduğunu açık bir şekilde göstermektedir (BOA. DH. SN. THR. 8/62; naklen *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, s. 254). Bir başka belgede “[...] Muhâsebenin Zabtiyye Nezâreti zamânına â’id kuyûdât ve mu’âmelâtına dâ’ir [...] evrâk ve defâtirin [...] hemân kâmilen Bâyezid’deki polis merkezinin alt katındaki bir odada perişân bir hâlde terk ediliverdiği görülmüş olmağın [...]” (BOA. DH. EUM. MH., 123/17; naklen *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, s. 446) şeklindeki ifade de yine bu durumu teyit etmektedir.
- Ahmed Lütfî Efendi, lazım olduğunda alınan evrakın işi bittiğinde gelişigüzel mahzenlere atılmasından şikâyet ederek, Belgrat ile ilgili bir araştırma yapıldığında, ilgili torbanın içinde Bağdat’a ait evrakın bulunması gibi olumsuzluklarla karşılaşıldığına işaret etmektedir (Ahmed Lütfî Efendi, 1328, ss. 119-121; aynı yazar, 1999, ss. 1230-1231; Akyıldız, 2004, s. 145). Nitekim mahzenlerde -sözde- korunan evrakın düzensizliği, iyi korunamaması ve ciddi bir koruma öneminin de alın(a)mamış olması 1845 sürecinde yapılan arşiv çalışmasının temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi*, 2000, s. XLIV; Keskin, 2007, s. 294). Yine Dâhiliyye Nezâreti’nden *Umûm Vilâyât ve Elviye-i Gayr-i Mülhakaya* 24 Kânûn-ı Sâni [1]326 tarihinde yazılan bir telgrafta geçen “[...] elde ve taht-ı mu’âmelede bulunan evrâk muhterik olduğundan [...]” (BOA. DH. MTV. 47/4; naklen *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, s. 255) şeklindeki ifade, dikkatsizlik sonucu birtakım evrakın yok oluşunu açık bir şekilde teyit etmektedir. Aynı konuya büro ve çevresinin evrak yığınlarıyla dolu olduğundan söz eden Carter V. Findley (1996, s. 234) de değinmiştir.
- Örneğin “[...] Bâbîâli ve devâ’ir-i sâ’irenin evrâk-ı mühimmeleri hıfz olunan mahzenin Dîvân-ı Hümâyûn Dâ’iresi kısmı fevka’l-hâde harâbiyeti cihetiyle [...] selâtîn-i mâziyye [...] zamânlarında verilen evâmîr-i şerîfelerin küllisi hâk ile yeksân olmuş ve bu hâl devâm edtikce devletce ve efrâdca lüzûm göründükçe aranan evrâk elde edilemeyeceği bedhî bulunmuş olmağın [...]” ifadesi bunu teyit etmektedir (BOA. Y. EE. 30/124/51/78; naklen *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, s. 206). Ayrıca 15 Mayıs 1845 tarihli bir belgede ise “[...] Enderûn-ı Hümâyûn’da olup evrâk ve defâtir-i atıka-i mu’tebere hıfz olunan Hazîne-i Behiyye’de mevcûd evrâk külliyyen telef olmak râddesine gelmiş olduğundan [...]” (BOA. BEO. Ayniyat Def. 769/51; BOA. İ. Dâhiliyye, 5152; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 273-275), “[...] Meyve Gümrüğü anbarı derûnunda olup bir takım evrâk konulmakta olan mahallin sakfî çökmesi hasebiyle [...]” (BOA. İ. Şûrâ-yı Devlet, 3560; *Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz*, 2000, ss. 403-405), “[...] Dâ’ire-i Sıhhiyye’nin evrâk-ı mühimmesiyile defâtirinin ahşâb dâ’ire dâhilinde bulundurulması mahzûrdan sâlim olamayacağı cihetle [...]” (*Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 433-434; BOA. İ. Sıhhiyye, 1317 R./1); “[...] rutûbetden derûnundaki defâtir ve evrâk nemlenerek okunmayacak ve ele alınmayacak derecede çürümekte olduğu [...]” (BOA. İ. Şûrâ-yı Devlet, 2450; *Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz*, 2000, ss. 462-463) şeklindeki ifadeler bu duruma yeterli açıklama getirmektedir.
- Kimi zamanlar üst düzey bürokratların (nazırların) kendileriyle ilişkiliymiş gibi bazı tazkireleri alıkoydukları, ölümle ilgili sorusunda anlaşılmıştır. Belgede “[...] şeref-sudûr buyurulan irâdât-ı seniyye-i mülûkâneyi mübellîğ tastîr ve devâ’ir-i müte’allikasına irsâl kılman tezâkir maslahat-ı devlete müte’allik teflîğâtı mutazammın ve binâ’en-aleyh makâma â’id olarak Hazîne-i Evrâk’da hıfz olunmak lâzım geldiği hâlde nüzûzrâ vesâ’ire taraflarından bu tezkireler zâtlarına müte’allik imiş gibi nezdlerinde alıkonulduğu vefât eden bazı zevâtın evrâkı miyânında bi’t-tefrik â’ileleri tarafından arz u takdîm kılınan tezkirelerden anlaşılmiş [...]”tır denilerek bu duruma işaret edilmiştir (BOA. Y.A.RES., 108/82; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 250-255).

(taşınma),⁵ su baskınları (Çetin, 1984, s. 56), kasıt,⁶ yangın,⁷ savaş⁸ ve iç asayiş sorunları⁹ gibi doğrudan etkenler bunun belli başlı nedenleri arasında gösterilebilir (Çetin, 1984, ss. 53-65).

Yukarıda belirtilmiş olan açık sebeplerin dışında, Osmanlı devlet kurumlarına ait evrakın günümüze ulaş(a)mamasına neden olan başka etkenler de bulunmaktadır. Bu sebeplerden biri, -haklı nedenlere dayanan veya dayanmayan bazı amaçlar doğrultusunda- yasal izinler alınmak suretiyle evrakın imha yoluyla yok edilmesidir. Bu uygulamaların gerekçeleri -ve teorik bakış açıları- genellikle bugün bile makul kabul edilebilecek durumdadır. Diğer bir kısım imha uygulamasının ise buna karşın, günümüz için kabul edilebilir bir gerekçeye ve teorik bir temele sahip olmadığı ifade edilebilir. Başka bir ifade ile her imha uygulamasının -bürokratik ve arşivcilik uygulamaları bakımından olumsuz örnek teşkil etmesinin dışında- bürokratik ihtiyaçlar ve arşiv teorisi bakımından bir anlam ihtiva etmesi söz konusu değildir. Evrakın yok oluşuna sebep olan bu gelişmelerin, evrak imhasıyla ilgili olarak mesleki açıdan teorik bir temel sunması kuşkusuz beklenemez. Zira bu uygulamalar, evrakın yok oluşuyla ilgili herhangi bir kaygı ve içinde -açık veya örtük- herhangi bir neden barındırmayan hadiseler olarak Türk arşivcilik tarihinin kötü hatırlanan gelişmeleri şeklinde kayda geçmiştir.

- 5 Örneğin “[...] Erzincan merkez kazasıyla mülhakâtdan Refahiye ve Pülümür kazaları nüfus kuyûdâtının esnâ-yı tahlîyede vesâ’itsizlik yüzünden çıkarılmayarak bunlardan Erzincan Pülümür kuyûdâtının kâmilen ve Refahiye kuyûdâtının kısmen ziyâ’â uğradığı [...]” ifade edilmektedir (BOA. DH. SN. THR.. 81/70; *Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz*, 2000, s. 518).
- 6 11 Mayıs 1845 tarihli bir belgede geçen “[...] hazîne-i mezkûrede mülgâ ocaklara mütedâ’ir biraz evrâk ve defâtir-i atfaka ile cizye kâğıdları bulunarak bunların [...] hark ile ortadan kaldırılması münâsib görüldüğünden [...]” ifadesi, bazı zamanlarda kasıtlı olarak evrak imhası ciyetine gidildiğini göstermektedir (BOA. BEO. Ayniyat Def., 769/51; BOA. İ. Dâhiliye, 5152; *Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz*, 2000, ss. 273-275).
- 7 Örneğin “[...] Avrethîsârî kazâsı hükûmet konağında tapuya müte’allick muhterik olan kuyûdun [...]” (BOA. İ. Şûrâ-yı Devlet 4436; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 467-468) ve “[...] Karahîsâr-ı Şarkî nüfus kuyûdâtı muhterik olmasına mebni [...]” (BOA. DH. SN. THR., 68/83; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 511-513) ifadeleri bu durumu teyit etmektedir. Ayrıca ilk dönem Osmanlı evrakının Bursa’da Timur istilası sırasında çıkan karmaşa dolayısıyla ve yangın münasebetiyle yok olduğu iddiası bulunmaktadır (Akyıldız, 1995, s. 69; “Osmanlı Arşivi Tarihçesi”, 1990, s. 9). Aynı dönem evrakının başkentin Edirne’ye taşınmasından sonra burada çıkan bir yangında telef olduğu bilgisi de aynı yönde bir duruma işaret etmektedir (“Osmanlı Arşivi Tarihçesi”, 1990, s. 9). Yine Babiâli’deki yangınlar neticesinde mahzenlere konulmayıp bürolarda tutulan pek çok evrakın yandığı bilinmektedir (Çınar, 1999, s. 89).
- 8 “[...] Yunan muhârebesi esnâsında mahv u zâyi’ olan Loros kazâsı hükûmet evrâkıyla nüfus defâtirinin [...]” (BOA. İ. Dahiliye, 1316 R./17; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 484-485), “[...] istilâ esnâsında Revânduz’da terk edilüp telef edilen evrâk ve kuyûdâtın [...]” (BOA. DH. SN. THR., 71/11; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 513-514) ve “[...] Giresun kazâsı hükûmet dâ’iresinin bombardımana uğramasından dolayı nüfus ve tapu devâ’irine â’id kuyûdun [...]” (BOA. DH. MB. HPS., 46/42; *Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz*, 2000, ss. 515-516) yandığı ifadeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir. Ayrıca savaşların Osmanlı evrakı ve arşivleri üzerindeki etkisi hakkında Çetin (1987, ss. 6-8) ve Emecen (1991, ss. 241-259) tarafından çalışmalara bakılabilir.
- 9 28 Muharrem 327 tarihli bir belgede “[...] Alaşehir’de redif zâbıtânının birinin teşvikâtıyla bir cemm-i gafir adliye dâiresine hücum ve hey’et-i hâkimeyi tard etdikten sonra evrâk ve defâtiri ihrak eyledikleri [...]” bu hâlin yalnız kazâ-i mezbûra münhasır olmayub bidâyet-i inkılâbda ve bâ-husus efrâd-ı redifenin Rumeli’den hîn-i avdetinde her tarafda yapılan nümâyîşler esnâsında ekser kazâların mehâkim ve hattâ eytâm dâireleri ve devâ’ir-i sâire evrâkının da imha ve ihrak edilmiş olduğu [...]” (BOA. DH.MUİ., 55-1/7, 1328.M.14) şeklinde geçen ifadelerden de anlaşılacağı üzere, asayiş sorunlarının mevcut Osmanlı evrakının yok olmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

İmha uygulamalarının arşiv teorisi bakımından bir anlam ifade edebilmesi için, gerekçelerinin imha teorisi bakımından dikkate alınabilir olması gereklidir. Son dönem Osmanlı bürokratik uygulamalarında kendisine yer bulmuş olan imha uygulamalarının -önemli?- bir kısmının bürokratik/idarî ihtiyaçlar bakımından olumlu yorumlanabilir yönü bulunmaktadır. II. Mahmud döneminde (sal. 1808-1839) Yeniçeri ocağına ait bazı defterlerin imhası, 1848-1850 yıllarına ait bazı evrakın ve defterlerin imhası, 1903 yılına ait imha kararı ve 1914 yılına ait benzeri bir karar ile 1917 yılına ait evrak imhasıyla ilgili nizamname bu türden kaygıların başat rol oynadığı uygulamalardır. Bu uygulamalar ayrıca araştırmanın konusuna örnek teşkil edebilir niteliklere de sahiptir. Bu uygulamaların bir kısmının yasal ve idarî altyapısının yanı sıra evrak imhasına ilişkin teorik bakış açısının -zamanın idarî ve bilimsel şartları göz önünde bulundurulmak kaydıyla- temellendirilmesi veya -günümüzde bile- kabul edilebilir idarî, hukukî ve malî -hatta kısmen bilimsel- nedenlere dayandırılmış olması ayrıca dikkat çekicidir.

Çalışma; -bilinen bazı örneklerden hareketle- Osmanlı Devleti dönemi evrak imha uygulamaları hakkında temel yaklaşımları belirleme konusunda sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Yine -yasal ve idarî zemini hazırlanmış olsun veya olmasın- bu dönemde hayata geçirilen evrak imha uygulamalarının genel bir karakter sergileyip-sergilemediği yahut bunlardan hareketle Osmanlı döneminde evrak imha uygulamalarının teorik bir yanının (veya bilimsel bir karaktere sahip) olup-olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sorusu; “Osmanlı Devleti döneminde hayata geçirilen evrak imha uygulamalarının teorik bir temeli var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Sorunu cevabı ise “Osmanlı Dönemi evrak imha uygulamalarının belli bir karakterinin olduğu ancak günümüz imha uygulamaları ile kısmen örtüştüğü, kısmen de örtüşmediği” şeklindedir. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı bu çalışmanın deseni durum çalışması olarak kurgulanmıştır. Çalışmanın verileri literatür taraması ve arşiv araştırması ile elde edilmiş olup, verilerin değerlendirmesinde doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

1. Arşivcilikte Modern İmha Uygulamalarının Doğuşu ve İmhanın Temel Karakteri

Arşivcilikte imha konusuna ilişkin bilimsel bakış açılarının gelişmesi, beş bin yılı aşan arşivcilik tarihi bakımından oldukça geç bir tarihte gerçekleşmiştir. Yakın zamanlara kadar kurumsal evrak üretiminin baş edilebilir düzeyde kalması, belgelerin üretim aşamasından itibaren arşive ya da arşivcinin sorumluluğuna oldukça geç terk edilmiş olması, bilimsel paradigma değişiminin geç bir zamanda gerçekleşmiş olması ve araştırmaya dayalı bilimsel ihtiyacın belli bir zamandan sonra söz konusu olması bu durumun en temel nedenleri arasında sayılabilir. Bu nedenlere bağlı olarak ayıklamaya ve imhaya yönelik teorik yaklaşımların ve yöntem geliştirme çabalarının geciktiği görülmektedir. Bu konuya ilişkin ilk akademik yayınlara ve teorik yaklaşımların sergilendiği bakış açılarına 19. yüzyıldan itibaren tesadüf edilmektedir (Duchain, 2008, s. 44). Ancak bu konuda esas gelişmelerin görülebilmesi için neredeyse bir yüzyıl daha beklemek, yani yaklaşık olarak 20. yüzyılın ortalarını beklemek gerekmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru özellikle teknik temelli gelişmelerin etkisiyle gerçekleşen yoğun belge üretimi, kurumlarda aynı zamanda çok miktarda belge üretilmesine, dolayısıyla kurumlarda çok sayıda belge birikmesine neden olmuştur. Kurumlarda meydana gelen bu evrak yığılması, -meslekî bir değerlendirme işlemi sonucunda- üretilen her belgenin korunması gerekip-gerekmediği (veya nelerin imha edileceği veya nelerin korunacağı -Lamb, 1985, s. 251-) sorusunu gündeme taşımış; üretilen belgelerin “hangi neden(ler)le imha edilebileceği” ya da üretilen belgelerin “hangi gerekçe(ler)le muhafaza edilebileceği” şeklindeki soru, imha uygulamasının hayata geçirilmesi bakımından önem kazanmıştır. Aynı zamanda seçme kriterlerini de ihtiva eden değerlendirme işleminin, hazırlanan saklama planlarıyla çözüme kavuşturulması düşüncesi böylelikle ortaya çıkmıştır. Bu teorik temele dayalı bilimsel tartışmaların başlangıcı ise neredeyse Sir Charles Hillary Jenkinson (1882-1961) (1922 ve 1937) ve Theodore Roosevelt Schellenberg (1903-1970) (Chicago, 1956, 1975, 1998; New York, 1965; Ankara, 1993) tarafından çoğunlukla yayınlar yoluyla ve oldukça akademik bir üslupla yürütülmüş olan karşılıklı ve hararetli bilimsel tartışmalara dayanmaktadır.

Modern arşivcilik literatüründe, evrakın imha veya muhafazasına dair uygulamaları belirten belgelere (Arşivcilik terimleri sözlüğü, 1995, s. 94), yönetmeliklere (Kandur, 1998, s. 45), tablolara (Aydın, 1999, s. 47) veya listelere (Dearstyne, 2001, s. 100) “saklama planı” denmektedir. Saklama planı, International Council on Archives / Uluslararası Arşiv Konseyi (ICA) tarafından hazırlanan ve pek çok dile çevrilen (ve Bekir Kemal Ataman tarafından genişletilerek Türkçeye çevrilen) Arşivcilik Terimleri Sözlüğü'nde (1995, s. 94) “bir kurumun evrakları içinde arşivsel değere sahip olmaları sebebiyle saklanması gerekenleri niteleyen ve saklanmayacak olanların belirli saklama sürelerinin geçmesi veya belirli olay yahut da eylemlerin gerçekleşmesinden sonra imhasına, sürekli bir esas çerçevesinde izin veren belge” şeklinde açıklanmaktadır.

Belgelerin ispat ve bilgi bakımlarından değerleri, onların saklanması konusundaki kararların belirlenmesi için hayati bir öneme sahiptir. Saklama planlarının zamanında hazırlanmış olması halinde bu kararların kolaylıkla alınması mümkün olabilir. Saklama planlarıyla birlikte dosya/ defter serileri için idarî, malî, yasal ve araştırma nedenlerine yönelik uygun bir saklama süresi, yani sürekli saklanıp saklanmayacağı veya saklanmayacaksa üretiminden ne kadar zaman sonra imha edilmesi gerektiği belirlenmiş olur.

Arşiv teorisyenleri, -belge ayıklama-imha işleminin meşru olduğunu ikna edici bir şekilde ortaya koyarken- ayıklama-imha işlemini genel olarak iki temel gerekçeye dayandırır. Halen geçerli olan bu gerekçeler şu şekilde sıralanabilir (Duchain, 2008, s. 44; Dearstyne, 2001, s. 99):

1. Kamu ve özel kurumlar tarafından üretilen belge kütlelerinin oldukları hacimde saklanması maddi olarak imkânsızlığı.

2. Belgelerin saklanmaları mümkün olsa bile- depolarda yoğun şekilde biriken evrakın kurum çalışanları ve araştırmacılar tarafından hızlı bir şekilde kullanımlarının güçleşeceği ihtimali.

Buradan hareketle yapılabilecek son bir değerlendirme ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Arşiv varlıkları depo ve diğer maliyetler nedeniyle artık efektif ve etkili bir şekilde yönetilebilir olmaktan çıkmıştır. Bu sebeple, kurumsal arşiv varlıklarının yönetilebilir ve korunabilir bir ölçüğe indirgenmesi gerekmektedir.

2. Kurum çalışanlarının idarî süreçlerde kullanacakları idarî belgelere ve arşiv belgelerine erişimleri artık imkânsız gibidir. Bu sebeple, kurumsal arşiv varlıkları üzerinde ayıklama ve imha uygulamasının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

3. Araştırmacıların ele geçirmeyi arzuladıkları muhtemel arşiv kaynaklarına mümkün olan en hızlı bir şekilde erişebilmeleri artık imkân dâhilinde değildir. Bu sebeple, kurumsal arşiv varlıkları üzerinde ayıklama ve imha uygulaması yapılmalıdır.

2. Osmanlı Evrak İmha Uygulamalarına Dair Örnekler

Yaklaşık altı asrı aşan bir zaman boyunca -bilinen uygulama sayıları fazla olmasa da- Osmanlı Devleti'nde bazı evrak imha uygulamalarına tesadüf etmek mümkündür. Bununla birlikte, -konu hakkında bilinenlerin ortaya koyduğu gibi- 20. yüzyılın neredeyse hemen başlarından önce, imha işleminin hangi nedenlerle ve aşamalardan geçtikten sonra yapılabileceği konusunu açıklayan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Zaten bu konuda hayata geçirilen ilk örnekler de bunu güçlü şekilde teyit eder niteliktedir.

Osmanlı bürokrasisinde evrak imha uygulamalarının ilk örnekleri imha işleminin, imhaya dair haklı gerekçelerin anlatıldığı genellikle kısa ve basit bir değerlendirme sonrasında gerçekleştirildiklerini göstermektedir. Bunu imha uygulamasına temel olan yazışmalardan hareketle söylemek mümkündür. -Başka örnekler olmakla birlikte- bunların en bilinenlerinden biri -çeşitli tarihi araştırmalara da konu olan- yeniçeri ocağının kaldırılışı sırasında; diğeri de, II. Abdülhamid (sal. 1876-1909) döneminde üretilmiş jurnallerin (istihbarat kayıtlarının), onun tahttan indirilişinden sonra (1909) imha edilmeleriyle yaşanmıştır.

II. Mahmud'un askeri reformları esnasında evrak imha uygulamaları konusunda -belki de- en anlamlı örneklerden biri yaşanmıştır. Bu örneğe göre yeniçerilere ait bir kısım evrakın imhası gerçekleştirilmiştir. Bu hadise, dönemin ve söz konusu kurumun özelliğinden dolayı bir yönüyle her ne kadar siyasî bir husus olarak karşımıza çıksa da, bir başka yönüyle de bilinen ilk evrak imha uygulamasıdır (Aydın, 1999, ss. 47-48; Aktaş, 1985, ss. 67-72; Akyıldız, 1995, ss. 76-77). Evrak imhasına ait tarihin kaydettiği diğer bir örnek de, Çırağan Sarayı'nda muhafaza edilen ve II. Abdülhamid devrinde oluşturulan jurnallerin II. Meşrutiyet hükümeti

ve yetkilileri tarafından imhasıdır (Demiroğlu, 1955, ss. 6-9). Bu iki hadisenin dışında evrak imhasına ait daha başka münferit örneklerin bulunduğunu belirtmek mümkündür. Ancak II. Abdülhamid devrinde oluşturulan jurnallerin imhası meselesi bunlar arasında zamanın arşivcilik anlayışına bile uygun olmayan ve bürokratların keyfi uygulamaları olarak kayda geçmiştir. Sınırlı da olsa, bu imha uygulamalarının bir kısmı arşivcilik teorisi bakımından belli bir karakter ortaya koyabilecek durumdadır. Evrak imha uygulamaları hakkında bilinenlerin tamamından hareketle Osmanlı Devleti dönemi evrak imha uygulamasına ait genel bir karakter belirlemesi yapmak; böylelikle de, bu uygulamaların nasıl bir mesleki teoriye işaret ettiği konusuna açıklık kazandırmak mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarına ait yönetim evrakı hemen hemen günümüze ulaşmamıştır. Devlet Arşivleri Başkanlığının ve dönemin evrakına sahip diğer arşivlerin bu tür tarihsel evrakın bir kısmından yoksun oluşu bunu açıkça göstermektedir. Kuşkusuz bunun sebepleri araştırılmaya değer görünmektedir.

Osmanlı dönemi (1300-1922) evrakının tamamının günümüze kadar neden ulaşmadığı konusunda ilk akla gelen, bu evrakın günümüze ulaşmasına siyasî hadiselerin mani olduğudur. Nitekim bazı araştırmacılar, ilk dönem Osmanlı yönetim evrakının Moğol istilası (1402-1413) sırasında meydana gelen karmaşa ve yangın dolayısıyla Bursa'da yok olduğunu iddia etmektedirler ("Osmanlı Arşivi Tarihçesi", 1990, s. 9; Akyıldız, 1995, s. 69). Halil İnalçık (1988, s. 294) ve Fahamettin Başar (1995, s. 480) ise bu dönem evrakının devletin hazinesi ile birlikte Yıldırım Bayezid'in (sal. 1389-1403) büyük oğlu Emir Süleyman (1413-1421) tarafından alınarak Edirne'ye nakledildiği bilgisini vermektedirler. Ancak Emir Süleyman idaresinde Edirne'deki ihya edilen kurumlar tarafından oluşturulan -ve büyük ihtimalle Edirne'ye taşınan ilk dönem- evrakının burada meydana gelen divân-hâne yangını ve diğer yangınlar sebebiyle neredeyse tamamen yok olduğu bilinmektedir ("Osmanlı Arşivi Tarihçesi", 1990, s. 9).¹⁰

Osmanlı bürokrasisinde -şimdilik bilinen- ilk evrak imha uygulaması Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Devlet yönetiminin derin bir revizyondan geçtiği, idarî yapılanmada güçlü değişikliklerin planlandığı ve çeşitli ıslahatların hayata geçirildiği bu dönemde, kurumların örgütlenme şeklinde bazı yeni düzenlemeler yapılmış, diğer bazıları ortadan kaldırılmış ve yeni kurumlar ihdas edilmiştir (Findley, 1994; Akyıldız, 1993). Bütün bunlar yapılırken, bir taraftan da eski kurumlara ait evrakın ne yapılacağı bir sorun olarak gündeme gelmiş ve çözüm yolları aranmıştır. Nihayet bulunan çözümlerden birisi de, ilga edilen kurumlara ait evrakın imha edilmesidir.

10 Moğol istilası sırasında yaşanan Fetret devrinden (1403-1413) sonra devlet birliğinin yeniden kurulması ve ardına da hızlı bir şekilde Osmanlı yönetimi adına vergilerin eski topraklardan toplanması girişimine bakılacak olursa, bu doğru bir bilgidir. Zira kısa sürede vergi toplama işinin başlatılabilmesi, ancak -Edirne'ye taşınan ve bu sayede- elde mevcut olan kayıtlar sayesinde gerçekleşmiş olmalıdır.

Sözü edilen ilk evrak imha uygulaması 1826 yılında ilga edilen yeniçeri ocağına ait evrakın imhasıdır. Dönemin Maliye Bakanı Safvetî Paşa, konuya esas teşkil eden ve uygulamaya konu olan mazbatasında (1261/1845) yeniçeri ocağına ait evrakın imha edilmesinin gerekçelerini şu şekilde açıklamaktadır:

[...] mülgâ ocaklara mütedâ'ir biraz evrâk ve defâtîr-i atika ile cizye kâğıdları bulunarak bunların ba'd-ezîn lüzûm ve iktizâsı olmayacağından ve hark ile ortadan kaldırılması münâsib görüldüğünden icâbının icrâsı husûsu nâzır-ı müşârun-ileyh hazretleri taraflarından istizân ve inbâ kılınmış ve vâkı'â geçenlerde ba'zı evrâk-ı lâzîme taharrîsî zımnında hazîne-i merkûmeye Bâb-ı Alî'den dahi me'mûr irsâliyle bir takım bî-lüzûm evrâk ve defâtîrin kesretinden dolayı evrâk-ı lâzîmeye dest-res olunamamış ve o makûle bî-lüzûm evrâkın ilerüde iktizâsı olmayacağına nazaran ol vechle hark ve imhâsı yolunda görünmüş olmağın zikrolunan bî-lüzûm evrâk ve defâtîrin Sarây-ı Hümâyûn'da olan furunlarda ihrâk etdirilmesi [...] (BOA., İ. Dahiliye, 5152; BOA, Ayniyat Defteri, 769/51; BOA, Ayniyat Defteri, 770/29; Aktaş, 1985, s. 67; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 271-273).

Bu mazbatada Safvetî Paşa, mülga (faaliyetine son verilen) ocaklara dair evrak ve defterler ile cizye ve hazine kâğıtlarının lüzumsuz olduğu gerekçesiyle saraydaki mevcut fırınlarda yakılmasından, yani söz konusu evrakın artık idarî olarak yararlanılmayacak evrak grubundan olduğundan söz ederek fırınlarda yakılmak suretiyle imha edilmesinden bahsetmektedir. Sonuçta, saklanmasına lüzum görülmeyen mülga yeniçeri ocağına ait bir takım evrak ve defterlerin saray fırınlarında imha edilmesi isteği münâsip görülerek uygulamaya konulmuştur. Mazbata metni içinde üzerinde durulması gereken diğer bir imha uygulaması ise erişim güçlüğü yaşanması sebebine bağlı olarak ortaya çıkmıştır ve yine ileride kullanılmayacağı (idarî olarak ihtiyaç duyulmayacağı) düşüncesiyle yine evrakın fırınlarda yakılmak suretiyle imha edilmesidir (BOA., İ. Dahiliye, 5152; BOA, Ayniyat Defteri, 769/51; BOA, Ayniyat Defteri, 770/29; Aktaş, 1985, s. 67; *Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, ss. 271-273).

Yukarıda anlatılan imha teşebbüsünü arşivcilik açısından ileride atılacak radikal ve modern adımların ilk işareti olarak değerlendirenler olmuştur (*Belgelerle arşivcilik tarihimiz*, 2000, s. 10). Ancak bu adımı, evrak imha uygulaması konusunda yeni ve anlamlı gelişmeler yaşanacağı şeklinde değil, aksine Osmanlı arşivlerinin korunması, depo şartlarının iyileştirilmesi ve düzenleme çalışmalarının daha kolay ve rahat bir şekilde yapılması gibi diğer meslekî konularda hayata geçirilecek adımların habercisi olarak görmek gerekmektedir. Zaten Hazîne-i Evrak'ın kurulması, burada -ve daha başka kurumlarda- düzenleme çalışmalarının yapılması, hatta Bâbîâli Evrak Odası'nın kurulması gibi sonraki yıllara ait gelişmeler de bunu açık bir şekilde teyit etmektedir.

Safvetî Paşa'nın konuya esas olan mazbatasından, depolarda aşırı biriken evrak nedeniyle erişimin güçleştiği, hatta imkânsız hale geldiği; bu sebeple de, ileride lazım olmayacağı düşüncesiyle yeniçeri ocağına ait bazı evrak ve defter ile başka bir idarî işleme dayanak olması bakımından aranan evrakın ihtiyaç duyulmayacak birtakım evrak yüzünden depoda bulunamaması nedeniyle gereksiz (idarî bakımdan ihtiyaç duyulmayacak) evrakın yakılmak suretiyle imhası yoluna gidilmek istendiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, gerçekleştirilecek bir imha uygulamasının, depoların boşalmasıyla birlikte geri kalan evraka erişimde kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür. Burada asıl önemli olan ise bu evrakın “neden artık lazım olmayacağı” düşüncesinin dayandırıldığı bakış açısıdır. Konu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olursa, bu evrak ve defterlerin -genellikle bürokratik işlemlere, kararlara ve malî denetimlere, hatta yasal haklara dayanak teşkil etmesi bakımından korunması nedeniyle- varlığı, dolayısıyla fonksiyonlarına dayalı işlemlerine son verilen bir kurumun evrak ve defterine artık ihtiyaç duyulmadığı ve bu sebeple de imhası yoluna gidildiği söylenebilir. Yine idarî bakımdan işe yaramaz değerlendirmesi yapılmış olan başka bir takım evrakın da -bu hadiseden biraz önce- imhası yoluna gidilmiştir. Aynı belgede işlemlere dayanak teşkil edebileceği düşünülen/ böyle bir ihtimalin söz konusu olduğu evrak için benzer bir kararın alınmamış olması da bunu -bir bakıma- dolaylı olarak teyit etmektedir. Yani evrakın imha düşüncesinin şekillenişinde, mevcut evrakın ileride kullanılma ihtimali (yani kullanılma ihtimalinin olmaması) ve muhtemel bazı söylentilerin daha başlangıçta bertaraf edilmesi düşüncesi göz ardı edilmemiştir (BOA., İ. Dahiliye, 5152; Aktaş, 1985, ss. 67-72; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 271-273). Nitekim aynı belgede;

[...] bunlardan başka bir takım fersûde evrâk zuhûruyla anlardan hiç bir vakitte istifâde kâbil değil ise de şâyed ilerüde lüzûmu olur ya'ni ba'zı evrâk-ı mühimme derûnunda kalmış idi, telef oldu denilür mütâla'asıyla başkaca mahalle konulmuş [...] (BOA., İ. Dahiliye, 5152; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 271-273; Aktaş, 1985, ss. 67-72; Aktaş, 2000, ss. 379-387).

şeklinde geçen ifade duruma üstü kapalı bir şekilde açıklık getirmektedir.

Bu noktada tartışılması gerekli konulardan birisi de, söz konusu evrakın neden yakıldığı, daha doğrusu -daha sonraki uygulamalarda görüldüğü gibi- farklı amaçlarla kullanılması yoluna gidilmediğidir. Bunun tek nedeni, herhalde Yeniçerilerin gücünde yatıyor olabilir. Yani kısa zaman içinde yaşanabilecek bir genel devlet zaafı ile birlikte mevcut evraktan hareketle bu kurumun yeniden ihya edilebileceği düşüncesi olabilir.

Evrak imha uygulamasıyla ilgili başka bir örnek de, 1267/1851 tarihinde imha edilmek istenen cizye evrakıyla alakalıdır. Bu konu, söz konusu evrakın yakılmak yerine fabrikalarda kullanılması, ciltçilere verilerek mukavva yapılması veya fişek yapımında değerlendirilmesi münasebetiyle gündeme gelmiş; sonuçta Maliye Hazinesi'nde korunan 1848-1850 yıllarına ait

cizye evrakıyla esnaf tezkiresi gibi geçmiş senelere ait “lüzumsuz” evrakın yakılmayıp tekrar kullanılmak üzere matbaaya teslim edilmesine karar verilmiştir. Bu imha uygulaması sırasında 1265-1266 (1848-1850) yıllarına ait evrakın gayrimüslim reayadan (halktan) cizye toplanması sırasında kullanılacağı belirtilerek, ancak geri kalanların imhasına müsaade edilmiştir (BOA., İ. Meclis-i Vâlâ, 6536; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 182-185). İşlemlerde yararlılığı olmayacak evrakın imhasına müsaade edildiği; işlemlerde kullanılacağı değerlendirilen kayıtların ise korunması yoluna gidildiği bu yazışmadan dolaylı olarak anlaşılmaktadır.

Bu konunun anlatıldığı yazışma şu şekilde devam etmiştir:

Hazîne-i Celîle’de mahfûz altmış beş ve [almış] altı senelerinden [1265-1266] mâ’adâ sinîn-i atıka cizye evrâkıyla esnâf tezkiresi vesâ’ire misillü bî-lüzüm evrâkın emsâl-i mesbûkası vechle [...] evrâk-ı mezkûre ihrâk etdirilmekten ise fabrikalara verilerek kullanılması ve yâhûd mukavvâlara vesâ’ire kullanılmak üzere mücellidlere veya fişenk bağlatdırılmak üzere Harbiye’ye verilmesi [...] (BOA., İ. Meclis-i Vâlâ, 6536; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 182-185).

Yine ilgili yazışmada;

[...] elli sekiz senesinden altmış altı senesi gâyetine kadar [...] evrâk Hazîne-i Celîle’de hıfz etdirilmiş ise de altmış yedi senesi Muharremi guresinden i’tibâren cizyenin bilâ-evrâk an cemâ’atin istihsâli sırasında altmış beş ve [almış] altı senelerinde cizyesini te’diye etmeyen re’âyâ cizyesinin dahi tahsîli muktezâ-yı irâde-i seniyyeden bulunduğu cihetle seneteyn-i mezkûreteyn cizye evrâkından mâ’adâ gerü seneler evrâkının ve esnâf tezkiresi vesâ’ire misillü bî-lüzüm evrâk emsâl-i mesbûkası vechle hark etdirilmesi husûsu [...]

dile getirilerek, işlemlerde yararlılığı olmayacak evrakın imhasına müsaade edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer bir evrak imha uygulamasına 8 Ekim 1903 tarihli bir vesikada rastlanmaktadır. Bu örnekte, Sıhhiye Nezâreti’nde biriken battal ve eski evrakın teşkil olunan bir komisyon tarafından incelenerek, içerisinde lâzım olabilecek evrakın olmadığından anlaşıldığından ve eski patent ve tezkire koçanlarından ibaret olduğu anlaşılan bu evrakın tayin olunacak özel bir memur tarafından Kavak Karantinahanesi’ne sevk olunup yetkililerin huzurunda yakılmasından ve bunun da Sıhhiye Meclisi tarafından uygun bulunduğundan söz edilmektedir (BOA., Y. MTV., 252/64; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 436). Bu belgede geçen;

İdâre-i Sıhhiyye’de bir müddetden berü terâküm etmiş olan battal evrâk-ı atıka hakkında Meclis-i Umûr-ı Sıhhiye a’zâsından Said Beyefendi ile Belçika delegesi Baron de Hobeş [Baron de Hübsch]’den mürekkeb teşkil kılınan komisyon

ma'rifetiyle tedkîkât-ı lâzıme bi'l-icrâ bunların sefâ'ine verilüp hükmü geçmesine mebnî istirdâd edilmiş bulunan atık ve battal patenta ile tezâkir koçanlarından ibâret olarak ihticâca sâlih evrâkdan olmadığı anlaşılmış bulunduğundan [...] (BOA., Y. MTV., 252/64; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 436)

şeklindeki ifade, imha uygulamasının, söz konusu evrakın ihtiyaç duyulmayacak evrak sınıfından kabul edilmiş olmasından dolayı gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ancak yine de bu bakış açısı -gerekçesi net olmadığından- üstü kapalı bir şekilde verilmiştir; dolayısıyla, gerekçenin nedenini açık bir şekilde bilmemiz maalesef söz konusu değildir. Bununla birlikte, sonraki işlemlerde kullanılma değer ve ihtimali bulunmayan evrakın imhası yoluna gidildiği üzerinde durulabilir.

Evrak imhası konusunda en bilinen örneklerden birisi de, II. Abdülhamid döneminde oluşturulan istihbarat jurnallerinin imha edilmesi meselesidir. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra bu jurnaller,¹¹ Yıldız Sarayı'nın tasfiyesi sırasında bir araya getirilerek tasnif edilmek istenmiştir. Bu sırada yapılan bir değerlendirmede, söz konusu evrakın Osmanlı tarihine ışık tutacak nitelikte olduğu dile getirilmiştir. Ancak Hareket Ordusu Komutanı Mahmud Şevket Paşa'nın (1856-1913) bir telgrafla jurnaller Harbiye Nezâreti'ne getirilmiş; burada yapılan tasnif sırasında, bu jurnallerin içlerinde İttihat ve Terakki mensuplarının yanı sıra II. Abdülhamid'in hal'inde (tahttan indirilmesinde) belirleyici olan bazı zevata ait jurnallerin bulunduğu anlaşılmış ve bu durum rahatsızlıklara sebebiyet vermiştir. Sonuçta, bu jurnaller, Harbiye Nezâreti bahçesinde -bir söylentiye göre Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın (1881-1922) emriyle- bir gece yakılmak suretiyle imha edilmiştir (Tugay, 1935, s. 17; Uşaklıgil, 1942, s. 28; Demiroğlu, 1955, s. 37; İnal, 1964, s. 2100; Yalçın, 2000, s. 215; Beyhan, 2002, ss. 940-945; Candemir, 2011, ss. 38-39). Tarihçiler için spekülasyon alanlarından biri olan bu jurnallerin imha edilmesiyle ilgili emrin kim tarafından verildiğinin bile belli olmadığını iddia edenlerin bulunduğu bu uygulamanın gerekçelendirilmiş olmadığını tahmin etmek herhalde zor değildir. Zaten şimdiye kadar bu yönde ortaya çıkan bir bilgi de bulunmamaktadır. Ancak burada üzerinde durulması gereken asıl hususun, yeni yönetimin ihyasına çalışan şahısların jurnaller dolayısıyla ortaya çıkabilecek bilgiden zarar görebilecek olma ihtimalinin yanı sıra, hafiye (istihbarat) teşkilatının artık eski görev sahasının bulunmaması, yani artık eski idarî etkisinin hiçbir şekilde söz konusu olmamasıdır. Bu nedenle, -kurumun ilga edilmişinden dolayı- burada da işlemlere dayanak teşkil etmeyecek evraktan söz edilebilir ki bu da, evrakın imhasına karar verilmesinde etkili olmuş olabilir.

Bu örneklerden başka diğer önemli bir evrak imha uygulaması da 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nde bir arşivcilik uygulaması olarak evrak

11 Bu jurnaller, II. Abdülhamid döneminde Zabtiye Nezâreti'ne bağlı Hafiyeye Teşkilatı tarafından hem iç hem de dış aktörlerin rol aldıkları Osmanlı Devleti'ne yönelik yıkıcı faaliyetlerin yanı sıra komşu coğrafyalarda meydana gelen siyasi değişimler ve bu değişimlerin doğurduğu/doğuracağı problemlerin öğrenilmesi ve önünün alınması nedenlerine bağlı olarak düzenlenmiştir (Beyhan, 2002, s. 940).

imhasına ait düşüncenin 20. yüzyılın başlarında teşekkül ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu teşebbüse neden ise Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan ve -aradan geçen zamana rağmen- muhtemelen kamu çalışanlarının henüz tam olarak alışamadıkları modern bürokratik usullerin sebep olduğu hızlı evrak artışıdır. Hızlı evrak üretimi -İkinci Dünya Savaşı yılları ile karşılaştıramayacak derecede olsa da- Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) dolayısıyla had safhaya ulaşmıştır. Bu hızlı evrak artışı neticesinde arşiv depolarında yığılı kalan evrak, bir tasfiye düşüncesinin doğmasına gerekçe oluşturmuştur. Yapılan bir çalışma neticesinde de, Osmanlı Devleti'nde 1334 (1917) tarihli evrak muhafaza ve imhasına ait ilk nizamnâme neşredilmiştir (Aydın, 1999, s. 48).

Osmanlı Devleti'nde evrak imhasıyla ilgili ilk nizamnâmenin hazırlanması Posta ve Telgraf Nezareti'nde biriken evrakın satılması konusu münasebetiyle gündeme gelmiş ve bu konunun çeşitli kurumlar nezdinde görüşülmesi sonucunda bir nizamnâmenin hazırlanması gerçekleşmiştir. Aslında bir nizamnâme hazırlanmasının nedeni konu hakkında “standart bir uygulama prosedürü” geliştirmektir. O ana kadar çeşitli kamu kurumları tarafından yapılan imha uygulamalarının keyfiyet içerdiği üzerinde durulmamış olsa da, en azından muntazam yapılmadığı ve her dairenin konu hakkında ayrı ayrı kararlar aldıkları açık bir şekilde ifade edilmiştir (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 361). Belgede, “[...] Emlâk-ı Emîriyye Müdüriyet-i Umûmiyyesi'nin mezkûresinde ise bi'l-hâssa devâ'irce bu bâbda muntazam bir usûl ta'kîb edilmeyüp her dâ'ire kendi ictihâdına göre hareket etmekte olduğu tahkîkât-ı vâkı'adan anlaşılmiş olduğundan [...]” (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 361) şeklinde geçen ifade de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca imha süreleri belirlenmiş evrakın, bu süre sonunda imha edilebileceği, ancak bir ihtilaf ve dava konusu haline gelen evrakın ise -imha süreleri dolmuş olsa bile- süre sonunda imha edilmeyeceği üzerinde durulmuştur (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 362). Bu da, belgede, “[...] mu'ayyen müddetlerin inkizâsından sonra der-dest-i fasl ve rû'yet bir ihtilâf veyâ da'vâya ta'alluk etmedikce elden çıkarılmasında mahzûr olmayacağı [...]” (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 362) şeklinde anlatılmıştır.¹² Söz konusu yazışmada, ayrıca evrakın imhasına kimin karar vereceği, belirlenen süre sonunda evrakın imhasının ortaya herhangi bir mahzur çıkarma ihtimalinin olup-olmadığı ve yaşanacak olumsuzluklar hakkında kimlerin sorumlu tutulacağı da değerlendirilmiştir (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 362). Bu da, söz konusu evrakta,

[...] bu mes'elede asıl nazar-ı dikkate alınmak lâzım gelen cihet o nev' evrâk-ı atîkadır deyü imhâ olunmak üzre tefrîk edilen evrâk miyânında başka bir şey veya

12 Bu bilginin; 2018 yılında yürürlüğe giren 11 numaralı Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (m. 4/a) ile uyumlu bir bakış açısına sahip olması anlamlıdır. İlgili maddede arşiv belgesi için yapılan tanımsal açıklama şu şekildedir: “Arşiv belgesi: Son işlem tarihi üzerinden yirmi yıl geçmiş veya üzerinden on beş yıl geçtikten sonra kesin sonuca bağlanmış olup da işlevi bulunmayan, varsa tâbi olduğu mevzuattaki saklama sürelerini tamamlaması nedeniyle Devlet Arşivleri Başkanlığına devredilmesi gereken belgeyi.”

der-dest-i fasl ve rü'yet bir ihtilâf ve da'vâya müte'allik olanlar bulunmadığını kimler tasdik edüp aks-i hâlin mes'ûliyyeti kimlere terettüb edeceğinin ta'yininde olduğuna nazaran bir müddet-i mu'ayyenenin hitâmında elden çıkarılması mümkün olan evrâkın nev' ve müddet i'tibârıyla ta'yininden evvel bu bâbda tatbiki lâzım gelecek olan ahkâm-ı umûmiyyenin bir nizâmname ile ta'yinine lüzûm görülmüştür. (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, s. 362).

şeklinde açıklanmıştır.

3. İmha Uygulamasına İlişkin Nizamname Çalışması

3.1. Nizamname Lâyihasının İçeriğine Dair

Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü yüzyıllar boyunca faaliyet gösteren kurumları tarafından -günümüz evrak üretim hızı ile kıyas kabul etmese de- yoğun şekilde üretilen evrakın kontrolünün, korunmasının ve erişiminin soruna dönüştüğü zamanlarda çözüm arayışları gündeme gelmiştir. Çözüm arayışları bakımından önem arz eden gelişmelerden birisi bütün Osmanlı kurumları için düşünülen nizamname çalışmasıdır. Söz konusu nizamnamenin hazırlanması işiyle Islahat-ı Maliye Komisyonu ilgilenmiştir. Islahat-ı Maliye Komisyonu, tartışılan konuları dikkate alarak, Hazine-i Evrak Teşkilât Kânûnu Layihası'na göre, hükümet dairelerinde bulunan evrak ve defterlerin saklanma süresine, saklanacak olanların cinsine, elden çıkarılması gerekenler hakkında ne şekilde işlem yapılacağına dair Posta ve Telgraf Nezareti'ne ait altı maddelik bir nizamname layihası hazırlamıştır (BOA. DUİT. 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 362-365). Posta ve Telgraf Nezareti, imhaya ilgili taleplerinin gerekçesini, idari ve hukuki yönden gerekli olmayan evrakın muhafazasının lüzumsuz masraflara yol açması ve geriye yönelik işlemlerin yürütülmesinde ve bu sebeple evrakın aranılmasında güçlükler çıkarması olarak göstermiştir. Bu durum, ilgili yazıda şu şekilde ifade edilmiştir:

[...] Posta ve Telgraf Nezâretince maksûd olan gâye mürûr-ı zamânla gerek idâre nokta-i nazarından gerek posta ve telgrafla mu'âmelesi olan eşhâsın tevsik ve tebyîn-i hukuku cihetinden bir güne lüzûmu kalmamış olan evrâkın hıfzına devâm edilmesi idâre için bî-lüzûm masârifî ve azîm müşkîlâtı dâ'î bulunduğu cihetle bu gibi evrâkın münâsib bir sûretle elden çıkarılmasından ibâret bulunmuştur.

Bununla birlikte sonraki zamanlarda ihtiyaç duyulacak evrakın imha edilebilme ihtimalinin ve tehlikesinin de olduğu göz ardı edilmemiştir. Bu durum, ilgili yazışmada “evrâk ve kuyûd-ı resmîyede yirmi otuz ve belki elli sene sonra bile lâzım olacakları bulunabileceği” şeklinde ifade edilmiştir. Bu durumun ise ancak bir imha listesinin hazırlanması ve bunun da kanun ve nizamnameler hazırlanmak suretiyle çözüme kavuşturulması gerektiği belirtilmiştir. Bu da, “mahzenlerde hıfzı lâzım gelüb ancak ne gibi evrâkın kaç sene sonra imhâ edilebileceğine dâ'ir kavânin ve nizâmât tanzîm edilerek ana göre hareket edilmek münâsib olacağı” ifadesi ile karşılık bulmuştur.

İlgili yazışmada; kurumlarca üretilen evrakın neden korunduğuna işaret eden ve günümüzde de geçerli olan iki nokta üzerinde durulduğu oldukça açıktır:

1. Belgenin işlemlere dayanak olarak kullanıldığını ortaya koyan idarî değer (ki bu değeri “işlemlere” ve “denetim” süreçlerine dayanak teşkil etme şeklinde) anlamak mümkündür.
2. Belgenin şahısların ve kurumların haklarının muhafazasında kullanıldığını ifade eden hukukî değer.

Bu her iki değere sahip olmadığına kanaat getirilen evrakın ise lüzumsuz olduğu kararlaştırılmış ve korunmasına devam edilmesinin gereksiz masrafa ve depodaki belgelerin araştırılmasının -muhtemelen belgelerin oluşturduğu yığınlar, bunun oluşturduğu mevcut düzensizlik ve erişim güçlüğü nedeniyle- büyük zorluklara yol açacağı üzerinde durulmuştur.

Posta ve Telgraf Nezareti'ne ait biriken evrakın imhasına dayanak teşkil eden bu gerekçeler, Hazine-i Hukuk Müşavirliği tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, Hazine Hukuk Müşavirliği dört temel nokta üzerinde durmuştur. Bu noktalar;

1. Resmi kayıtlarda yirmi, otuz ve belki elli sene sonra bile lâzım olabilecek evrakların bulunabileceği,
2. Evrakın teker teker tetkik edilmedikçe hangisinin elden çıkarılmasında mahzur olacağı hakkında bir görüş bildirmenin mümkün olmayacağı,
3. Posta evrakının da diğer dairelerdeki gibi mahzenlerde muhafaza edilmesi gerekeceği,
4. Hangi evrakın kaç sene sonra imha edilebileceğine dair kanun ve nizamların tanzim edilerek ona göre hareket edilmesinin münasip olacağı.

şeklinde açıklanmıştır. Dikkat edileceği üzere, burada açıklanan maddeler, aranacak evrakın bulunması, imha edilecek evrakın iyi bir araştırmadan (değerlendirme işleminden) sonra belirlenmesi, posta işlerine ait ve diğerlerine göre daha önemsiz kabul edilebilecek olan belgelerin bile arşiv mahzenlerinde -korunmaları nedeniyle- yer işgal edeceği, evrakın korunma şekli ve kurumlara özel saklama planlarının tespiti şeklindedir. Bütün bunların günümüzde de yapılması gerekli önemli meslekî uygulamalar arasında yer aldığı açıktır.

3.2. Nizamname Layihası Maddelerinin Değerlendirilmesi

3.2.1. Korunacak Evrakın Gruplandırılması

Korunma nedenlerine göre evrakın gruplandırılması söz konusu nizamname lâiyhasının (BOA. DUİT., 37-2/11-6; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 362-365; Aydın, 1999, ss. 51-53) ilk maddesinde açıklanmıştır. Buna göre resmi kurumlarca üretilen evrak ve defter

muhafaza bakımından beş ayrı gruba ayrılacak ve bunların önem derecelerine göre saklama süreleri tespit edilecektir. Beş gruba ayrılan evrak ve defter konuları şu şekilde zikredilmiştir:

1. Bütün kânun, nizamname ve talimatnameler ile yabancı devletlerle yapılan anlaşmalar ve bu anlaşmalar süresince cereyan eden haberleşme ve görüşmelere ilişkin evrak,
2. İmtiyazlı şirketlerin tesisine ait fermanlar ile şartname, mukavelename ve nizamnameler, maden fermanları, arkeolojik kazı izinleri, patentler, (ihtira beratları) anonim veya kooperatif türü şirketlerin kuruluş izin belgeleri, inşaat sözleşmeleri,
3. Mahkeme ve noter kayıtları, nüfus, askerlik ve memuriyet sicilleri, hususi mektepler ile dini ve hayır amaçlı tesisler ve özel izni gerektiren hususi teşekküllere ait tesis izinleri,
4. Belirli bir zaman içerisinde tetkik ve tasdiki gereken harcama ve hesaplara ait evrak,
5. Muamelesi devam etmekte olan işlere ait evrak.

3.2.2. İmhasında Sakınca Görülen ve İmhası Yasaklanan Evrak

Nizamnâme lâyihasının ikinci maddesi, imhasında sakınca görülen ve imhası yasaklanan evrak ve defterlerle ilgilidir. Buna göre; birinci maddede sayılan ilk üç sınıf evrakın imha edilmek üzere satışı, yakılması veya başka bir yolla imhası yasaklanmakta ve kanun, nizamnâme, talimatnâme, anlaşma, sözleşme, mezuniyet belgeleri ve fermanların asıllarının günü gününe Hazine-i Evrak'a gönderilmesi ve dairelerde bu tür evrakın yalnız tasdikli suretlerinin veya matbularının muhafaza edilmesi istenmektedir. Yine aynı maddede; üçüncü sınıfta yer alan evrak ve sicillerin, onları üreten daireler tarafından muhafaza edilmesi ve zamanla ihtiyaç duyulmayanların yine daireleri tarafından ayrılarak Hazine-i Evrak'a devir ve teslim edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

3.2.3. İkinci Madde Hükümlerine Tabi Olacak Evrak

Nizamnâme lâyihasının üçüncü maddesi; -yukarıda ifade edilen- dördüncü sınıfa giren evrak arasından birinci ve üçüncü sınıf evrak grubundan sayılanların ikinci madde hükümlerine tabi olacağını bildirmekte ve bunların tasdikli suretlerinin muhafazasını istemektedir.

3.2.4. Dördüncü Sınıfa Dâhil Edilen Evrakın ve Saklama Sürelerinin Tespiti

Nizamnâme lâyihasının dördüncü maddesi dördüncü sınıfa dâhil olan evrakın tespitiyle, -yasalar da dikkate alınarak- bunların saklama sürelerinin belirlenmesiyle ve ihtilafın yanı sıra herhangi bir davaya konu olan evrakın muhafaza edilmesiyle ilgilidir. Buna göre; dördüncü sınıfa dâhil edilen evrakın her dairede ayrı ayrı tespit edilmesi ve tespit edilen serilerin kanunlar ve nizamnâmeler gereğince ne kadar saklanması gerektiğinin belirtilmesi istenmekte, ayrıca süresi dolan evrak arasında herhangi bir ihtilaf ve dava sebebiyle elde tutulması gerekenlerin muhafazası, bunların dışındakilerin ise imha edilebileceği belirtilmektedir.

3.2.5. Bir İhtilafa ve Davaya Konu Olan Evrak

Nizamnâme lâyihasının beşinci maddesine; bir ihtilafa ve davaya konu olan evrakın, ihtilaf ve dava nedeniyle dosyasından alındıktan sonra, bu evrakın dosyadaki yerlerine bir ödünç fişinin konulmasıyla ilgilidir. Buna göre; Hazine-i Evrak'a gönderilecek olan evrakın dışında kalan evraktan ihtilaf ve dava dolayısıyla serilerinden çıkarılanların yerine bir ilmühaber (vekil fişi, çıkış kaydı) konulacak ve çıkarılan evrak ilgili dava dosyasına yerleştirilecektir.

3.2.6. Evrakın İmha Şekli

Nizamnâme lâyihasının altıncı maddesi, evrakın ne suretle imha edilmesi gerektiğini oldukça açık bir şekilde belirlemektedir. Bu maddeye göre evrak ya okunamayacak bir şekilde kestirilerek/kıyılarak satılacak ya da yakılarak imha edilecektir. Bu noktada evrakın kitap cilt kapaklarında veya fişenk yapımında kullanılması için ayrılması üzerinde durulmaması dikkat çekicidir. Evrakın içerdiği kamusal/kurumsal/resmî bilginin hassasiyetinden olsa gerekir ki evrak imhasının günümüzdeki gibi bir işlem sonucunda gerçekleştirilmesi tercih edilmiştir.

4. Evrakın Tasfiyesi ve Ayıklama-İmha Komisyonu Kurulması

Diğer yandan, kurumlarda oluşan evrakın imha süreçleri de önemli bir konudur. Zira eldeki evrakın koruma sürelerinin ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmesi ve ihtiyaçlar ortadan kalktıktan sonra imhası belli bir plan dâhilinde yapılmak durumundadır. Aslında bütün bunlar 1327-1330 (1911-1914) yılları arasında İstanbul'da kamuya ait çeşitli evrak mahzenlerinde birikmiş belgelerin ayrılması ve imhası konusunda çeşitli sorunlar yaşanmasıyla gündeme gelmiştir (Osman Nuri ve Mehmed Hayati, 1332; Binark, 1980/b, s. 75; Rukancı ve Anameriç, 2006, ss. 96-110). Posta ve Telgraf Nezâreti için hazırlanan nizamnâme lâyihasında yığılmalara ve farklı uygulamalara temas edilerek, her dairenin kendine has uygulamalarının olduğu, bu yüzden de hangi evrakın ne kadar süre ile saklanması uygun olacağı belirlenmesi ve bunun standart bir uygulama haline dönüşmesinin sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Konuyla ilgili gelişmelerden birisi de, 1914 yılında “Evrâk-ı Atıkanın Sûret-i Tasfiyesine Dair Rapor” (değerlendirilmesi ve metni için bkz. Rukancı ve Anameriç, 2006, ss. 91-110) adıyla bir raporun düzenlenmiş olmasıdır. Şehremâneti Me'mûrin Kalemi Müdürü Mehmed Hayati ile Şehremaneti Hazine-i Evrâk Başkâtibi Osman Nuri tarafından kaleme alınan Rapor'da, o dönemde resmi belgelerin nerelerde ve hangi şartlarda korunduğu gibi farklı konuların yanı sıra, söz konusu belgelerin tasfiye işlemleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu rapor, daha sonra hazırlanacak olan nizamnâmenin belirlediği içerikle paralellik arz etmektedir. Hatırlanacağı üzere, söz konusu nizamnâme'ye göre evrakın dört gruba ayrılması bu raporda ana hatlarıyla dikkatlere sunulmuştur. Raporda, muhafaza edilmek üzere ayrılan evrak ile imha edilecek evrak arasındaki ayrıma bakılacak olursa, bunun açıkça gözetilmiş olduğu söylenebilir. Örneğin; söz konusu raporda, bu tarihten çok sonra Theodore R. Schellenberg'in evrakın

korunmasında önemli konular olarak belirlediği temel noktalara, yani korunmak üzere ayrılan evrakın değerini ortaya koyan “eşsizlik”, “kullanılabilirlik”, “form” ve “içerdikleri bilginin önemi” (Schellenberg, 1985, s. 269-279; Schellenberg, 2008, ss. 55-70) ilkelerine dikkat edilmiş olması nedeniyle, “kişilere”, “nesnelere” ve “olaylara” ilişkin kayıtların korunması yönünde bir eğilim olduğu açıktır.

Bu komisyon raporunda belirtildiği gibi, zor şartlarda yürütülen ayırma çalışmalarının çok da başarılı bir şekilde yürümediği iddia edilebilir. Yaklaşık üç sene sonra bile imha komisyonu kurulması yönündeki yazışmada her dairenin halen kendine özgü ayırma ve imha uygulamaları ortaya koy(a)madıkları anlaşılmaktadır. Bu durum; ilgili yazışmada -1917 yılına kadar- böyle bir ihtiyaca cevap olması bakımından ayrı bir çalışma yapılmadığı, bu konuyu ele alacak bir komisyon teşkil edilmesinin gerektiğinin ifade edilmesinden anlaşılmaktadır.

Belirtildiği üzere, bu komisyonun temel görevi kurumlara has saklama planları hazırlamak olacaktır. Bir imha komisyonu kurulmasına ilişkin yazışmada, devlet dairelerinde kullanılan evrak ve defterlerden saklanması ve imha edilmesi gerekenler hakkında elde kesin bir talimat ve karar bulunmadığından, bu konuda, her dairenin imha uygulaması bakımından kendi başına hareket ettiği, bunun ise saklanması gereken evrakın yanlış değerlendirme ve anlayış sebebiyle imha edilmesi ihtimalini beraberinde getireceği dile getirildikten sonra, bu tür yanlışlıklara meydan verilmemesi için Muhâsebe-i Umûmiyye Müdüriyeti merkez daireleri ile Dîvân-ı Muhâsebât memurlarından oluşan bir imha komisyonu kurulması gerekliliği üzerinde durulmuştur (BOA. BEO., 335986; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 380-381). Konu, bu yazışmada şu şekilde ifade edilmiştir:

[...] devâ'ir-i devletde müsta'mel defâtir ve evrâk-ı müsbiteden muhâfazası icâb edenler ile ihrâk ve imhâsı lâzım gelenler hakkında elde sarîh ve kat'î bir ta'lîmât ve mukarrerât mevcûd olmamasına binâ'en her dâ'irece husûsî karârlar ittihâzıyla ba'zı evrâk ve defâtirin imhâ edilmekte olduğu cereyân-ı muhâbereden anlaşılmış ve evrâk-ı mebhûseden muhâfazası lâzım gelenlerin yanlış takdîr ve telakkî sebebiyle imhâsı cihetine gidilerek bu yüzden hukûk-ı hazînenin düçâr-ı ziyâ' olması melhûz bulunmuş olduğundan âtiyen bu gibi ahvâl hudûsuna mahall bırakılmamak üzere Muhâsebe-i Umûmiyye Müdüriyet-i Umûmiyyesinin devâ'ir-i merkeziyye ve Dîvân-ı Muhâsebât me'mûrîninden mürekkeb olarak bir komisyon teşkili tensîb edilmiş olmağla mezkûr komisyona birer me'mûrun ta'yîn ve i'zâmı için devâ'ir-i merkeziyyeye tebligât-ı mukteziyye îfâsına [...]. (BOA. BEO., 335986; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 380-381).

Ancak böyle bir çalışma içinde sorumluluk üstlenecek olan görevlilerin hangi kurumlardan tercih edilmesi ve nasıl bir niteliğe sahip olması gerektiği burada anlatılmamıştır.

5. Uygulamaların ve Nizamnâme Lâyihasının Arşivsel İmha Teorisiyle İlişkisi

Gerek uygulamalardan gerekse hazırlanmaya çalışılan nizamnamelerden hareketle Osmanlı imha uygulamasının belli bir altyapısının mevcut olduğu ve bu altyapının da -önemli ölçüde- bilimsel bir bakış açısı sunduğu rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca imha uygulamasının bilimsel bir temele dayandırılması düşüncesi örneklerle temellendirilebilir. Osmanlı imha uygulaması, mevcut örneklerden ve bilinenlerden hareketle şu şekilde açıklanabilir:

Öncelikle Osmanlı dönemi imha uygulamalarının iki temel karakterinin olduğu söylenebilir. Bunlar; evrakın kasıtlı olarak ve herhangi bir kaygı gütmeksizin imhası ile daha sonra kullanma kaygısını içeren imha uygulamasıdır. Bunlar şu şekilde açıklanabilir:

1. Evrakın kasıtlı olarak imha edilmesi: Evrakın bir kasıt sonucu yok edilmesi, onların sonraki dönemlerde kullanılma ihtimalinin göz ardı edildiği uygulamalardır. Bu tür uygulamaların arşivcilik teorisi bakımından herhangi bir kıymeti bulunmamaktadır. Bununla amaç, uygulamaların arşiv anlayış ve teorisine uygun olmamaları nedeniyle, mevcut evrakın sadece yok edilmesidir. Bu uygulamaları hayata geçirenlerin, artık bir kültürel miras olarak kabul edilen arşiv belgelerinin gelecek nesillere aktarılması bakımından büyük ihmal gösterdikleri, hatta sonraki nesillerin geçmiş kültürleri öğrenme ve aktarma hakkına kast ettikleri söylenebilir. II. Abdülhamid dönemi jurnallerinin imhası bu türden bir uygulamaya verilebilecek oldukça net bir örnektir. II. Abdülhamid dönemini sona erdiren ittilalin önde aktörlerinin bile II. Abdülhamid'e jurnal sunduklarının anlaşılması ve ihtilal aktörlerinin birbirleri aleyhinde kullandıkları ifadelerin açığa çıkma endişesi, söz konusu jurnallerin imhası kararının verilmesinde etkili olmuştur. Bu jurnallerin imhasına dair ayrıntılı raporların şimdiye kadar bulunmamış olması, hatta imha emrinin kim tarafından verildiğinin belirsizliği de, dönemin aktörlerinin ne denli bir endişe içinde olduklarını ve jurnalleri -Osmanlı tarihine ışık tutacak niteliğe sahip olduğunun bilinmesine rağmen- sırf yok etmek amacıyla imha ettiklerini anlatmak için yeterlidir.

2. Daha sonra kullanma kaygısına sahip imha uygulamaları: Osmanlı döneminde evrak imha uygulamalarının daha ziyade belli bir kaygı taşıdığı söylenebilir. Yeniçeri ocağına ait evrak ve defterlerin imhası kararının verilmesi, 1848-1850 yıllarına ait bazı evrakın imhası ve 1903 yılına ait imha kararları bu türden kaygıların başat rol oynadığı uygulamalardır. 1914 yılında hazırlanan imha nuzamnâmesi de bu uygulamaların belli kaygıları temel alan uygulamalar olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İdarî, malî ve hukukî içerikli nedenler taşıyan bu kaygılar, evrakın genellikle sonraki vatandaş, kurum ve kamu işlemlerinde kullanılması ihtimaline karşılık gelmektedir.

Bu nizamnâmede evrakın korunmasında belli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler; kurumlarca üretilen evrakın neden korunduğuna işaret eden ve günümüzde de geçerli olan iki nokta üzerinde durmaktadır:

1. Belgenin işlemlere dayanak olarak kullanıldığını ortaya koyan idarî değeri.
2. Belgenin şahısların ve kurumların haklarının muhafazasında kullanıldığını ifade eden hukuî değeri.

Burada ifade edilmeyen malî denetim gibi işlemlere dayanak teşkil ettiğini düşünebileceğimiz malî içeriğe sahip evrakın da malî değerinin olduğudur. Ancak -zamanın idarî terminolojisinin muhtemelen günümüzdeki kadar ayrıntılandırılmadığı dikkate alınacak olursa- bu değer in idarî değer içinde değerlendirilmiş olabileceği yorumunun yapılması mümkündür. Bu her iki değere sahip olmadığına kanaat getirilen evrakın lüzumsuz olduğu kararlaştırılmış ve korunmasına devam edilmesinin gereksiz masrafa ve depodaki belgelerin araştırılmasının/erişiminin -muhtemelen belgelerin oluşturduğu hacimli yığınlar nedeniyle- büyük güçlüklerle yol açacağı üzerinde durulmuştur. Ancak burada eksik olan bir husus bulunmaktadır; o da, korunması öngörülen evrakın gelecekte bilimsel araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından korunması arzusudur.

Evrakın imhası yönünde gerçekleştirilen bu iki yöntemden her birinin arşivcilikteki imha teorisi bakımından değerlendirilmesi, bizi, birbirinden tamamen farklı sonuçlara ulaştırmaktadır. Bunlardan birincisinin, yani sadece imha düşüncesinin hâkim olduğu eğilimin imha teorisi bakımından bir önemi haiz değildir. Zira burada evrakı sadece imha etmek temel kaygıdır ve bunun dışında herhangi bir kaygının hesaba katılmadığı da açıktır. Bu bakımdan, bu uygulamanın imha teorisine verdiği bir katkıdan da söz edilemez. Yani bu uygulamaların Osmanlı imha teorisi bağlamında bir anlam ifade ettiğinin düşünülmesi ve bunun Osmanlı imha uygulamasına bir karakter kazandırması mümkün değildir.

İkinci uygulamanın ise arşivcilik teorisi yönünden önemli olduğu söylenebilir. Burada günümüz arşivcilik anlayışına uygun bir değerlendirme mantığının bulunduğu da açıktır. Zira değerlendirme işlemi ile evrakın, kurumların mevcut ihtiyaçları sırasında araştırmaları güçleştirdiği, gelecekteki faaliyetleri ve gerek kurumların gerekse şahısların haklarının muhafazasında bir aktör olarak işlev görebileceği üzerinde durulmuş; böylelikle de, söz konusu evrakın sonraki dönemde kullanılıp kullanılmayacağı sorgulanmıştır. Bu kaygının günümüz evrakının korunmasında ve imha uygulaması sırasında muhafaza edilmek üzere ayrılan evrakın belirlenmesinde de etkili olduğu bilinmektedir. Ancak bu uygulamaların hiç birinde, -bugün olduğu gibi- evrakın araştırma değeri nedeniyle sürekli saklanması gereği üzerinde açık bir şekilde durulmamıştır. Yani belgelerin kanıtsal değeri üzerinde durulmuş ancak bilimsel değeri üzerinde durulmamıştır.

Osmanlı idare geleneğinde tarihi evrakın araştırma değerinin dikkate alındığını gösterme ihtimali olan bir istisna uygulama vardır. Harbiye Nezareti'nde kurulması düşünülen Savaş Arşivi (Harb Hazîne-i Evrâkı) adında bir birimin kurulması çalışması sırasında yapılan yazışmada kullanılan ifade belli belirsiz bir araştırma değeri meselesinden söz etmektedir. Bu bakımdan Osmanlı dönemi imha uygulamalarında evrakın "araştırma değeri"nin -belki- üstü kapalı bir

şekilde hesaba katıldığı söylenebilir. Örneğin; söz konusu uygulamada tarihe ışık tutabilecek evrakın korunması arzusu yani Harbiye Nezareti'ne bağlı Târih-i Harb Şu'besi'ne bağlı Harb Hazîne-i Evrâkı için tarihi önemi haiz evrakın buraya nakledilmesi, bu yönde bir algının mevcudiyeti konusunda ipuçları sunmaktadır. 1917'de Harbiye Nezâreti bünyesinde kurulan Târih-i Harb Şu'besi'ne bağlı Harb Hazîne-i Evrâkı için harp tarihiyle alakalı vesikaların bir araya toplanmasının istenmesi, bu duruma üstü kapalı bir cevap olabilir niteliktedir. Belgede zikredilen “[...] esfâr-ı sâlifeye ve sefer-i lâhikaya müte‘allik vesâ’ik iktitâf ve tasnîf edilmek üzere bir de Harb Hazîne-i Evrâkı te’sis kılındığı [...]” (BOA. MV., 209/2; Belgelerle arşivcilik tarihimiz, 2000, ss. 447-448) şeklindeki ifade bunu doğrulamaktadır. Ancak burada sadece önceki dönemlere ait savaş taktiklerinin uzman personel yetiştirme ile kurumsal hatta millî askerî ihtiyaçlar bakımlarından bilinmesi arzu edilmiş de olabilir.

İlgili yazışmada açık bir şekilde araştırma ihtiyacı ve araştırmacılarından söz edilmemiş olsa da, Harbiye Nezâreti'nin eski dönemlerde gerçekleşmiş savaş taktiklerini araştırmak üzere bir arşiv teşekkül ettirdiği açıktır. Bunun dönemin Avrupa ülkelerinde gelişmiş bir eğilim olduğu dikkate alınacak olursa, yani o dönemin Batılı ülkelerinin “savaş arşivi” tarzında kurumlar teşekkül ettirdikleri konusu dikkate alınacak olursa, Osmanlı askerî yetkililerinin de benzer bir ihtiyacın farkında olduklarını ve bu ihtiyacı karşılamak üzere kurumsal bir bakış açısı geliştirdikleri iddia edilebilir. Ama yine de, o günün Osmanlı bilim anlayışında bir süredir dikkate alınan arşiv belgelerinin bilimsel araştırmalarda kullanılabileceği yönündeki bakış açısının çok yaygın olmayan bir durum olduğu; bu yüzden bunun açıkça ifade edilmediği de bir gerçektir. Nitekim gerek Tarih-i Osmani Encümeni'nin faaliyetleri ve yayın organı olarak hayata geçirilen Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası'nda arşiv belgelerinden yararlanılarak kimi makalelerin kaleme alınmış olmasından (örneğin ilgili dergide yayınlanan 152 makaleden 70'inde arşiv belgeleri yayımlanmıştır -Kurt, 2020, s. 61-) ve Macar tarihçi İmre Karaçon (1863-1911, Imre -Emeric- Karácson) gibi bazı bilim insanlarının zamanın Osmanlı arşivlerinden yararlanmaları (Çetin, 1983, ss. 169-172; Çetin, 2012, ss. 379-380) gerekse Hayreddin Nedim (Göçen) gibi bürokrat, yazar ve arşivci kimliğine sahip bazı şahısların arşivlerin bilimsel çalışmalarda kullanılabileceği yönündeki bakış açılarının varlığı (Hayreddin, 2008, ss. 3-4; Keskin, 2008, ss. 260-266; Keskin ve Günalan, 2011, ss. 343, 348-349), Osmanlı bürokratlarının imha kararı verirken bu belgelerin tarihî araştırmalarda kullanılabilirlik değerlerinin olduğunu göz önünde bulundurdıkları, ancak bürokratik ihtiyaçlar göz önüne alınarak hayata geçirilen imha uygulamalarının gerekçelendirilmesi sırasında bundan açık bir şekilde söz edilmediği üzerinde durulabilir. Kesin şekilde dikkate alınan ise idarî, malî ve hukukî süreçlerde kullanılma ihtimali olan kayıtların kesin şekilde korunması eğilimidir.

SONUÇ

Osmanlı kurumlarının ürettiği belgelerin tamamı günümüze ulaşmamıştır. İlgisizlik, dikkatsizlik, ihmal, depo şartlarında yetersizlik, bilinçsizlik, nakil (taşınma), su baskınları,

kasıt, yangın, savaş ve iç asayiş sorunları bunun önemli nedenleri arasındadır. Bu sebeplerin dışında, yasal izinler alınmak suretiyle evrakın imha edildiği örnekler de vardır. Ancak bu örneklerin tamamı günümüz evrak imha uygulamaları bakımından kabul edilebilir gerekçelere sahip değildir. Aksine bir kısım imha uygulamaları kabul edilebilir gerekçelere sahip iken, diğer bir kısım uygulamaların kabul edilebilir bir gerekçesi bulunmamaktadır. Hatta herhangi bir gerekçe sunulmadan gerçekleştirilen imha uygulaması bile mevcuttur.

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına doğru bazı evrak imha uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bunların bir kısmı sadece evrakı imha etme kaygısına sahiptir. Örneğin; II. Abdülhamid dönemi (sal. 1876-1909) sonlandıran ihtilal idaresi tarafından imha edilen istihbarat jurnalleri meselesi, imha uygulamasının sadece evrakı yok etmek kaygısıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir. Diğer yandan evrakın sonraki süreçlerde kullanılma ihtimalinin sorgulandığı imha uygulamaları da mevcuttur. II. Mahmud döneminde (sal. 1808-1839) Yeniçeri ocağına ait bazı defterlerin imhası, 1848-1850 yıllarına ait bazı evrakın ve defterlerin imhası, 1903 yılına ait imha kararı ve 1914 yılına ait benzeri bir karar ile 1917 yılına ait evrak imhasıyla ilgili nizamnâme layihası çalışması bu türden kaygıların başat rol oynadığı uygulamalardır. Bu uygulamaların önemli bir kısmının kabul edilebilir idarî, hukukî ve malî -hatta kısmen bilimsel- nedenlere dayandırılmış olması dikkat çekicidir. II. Abdülhamid dönemi istihbarat jurnallerinin imha edilmesi ise tamamen sübjektif bir davranışın ürünüdür ve modern arşiv teorisi bakımından bir anlam taşımamaktadır.

Uygulamalardan ve yapılan çalışmalardan hareketle Osmanlı imha uygulamasının belli bir altyapısının olduğu anlaşılmaktadır. Bu altyapı genellikle günümüz arşivciliğinin bilimsel bakış açısı ile örtüşmektedir. Osmanlı dönemi imha uygulamalarının iki temel karakteri vardır:

1. Kasıtlı imha: Bu uygulamada evrakın kasten yok edilmesi ve onların sonraki dönemlerde kullanılma ihtimalinin göz ardı edilmesi söz konusudur.
2. Kullanma kaygısına sahip imha: Osmanlı döneminde gerçekleştirilen evrak imha uygulamalarının ortaya koyduğu önemli ayrıntı idarî, malî, hukukî bir nedene bağlı olarak gelecekte kullanılmayacak evrakın imha edilmesidir. Bu, üzerinde görüş birliği oluşmuş bir bakış açısını yansıtmaktadır. Ancak idarî, malî ve hukukî bir öneme sahip olmayacak evrakın ise imha edilebileceği kabul görmüştür.

Evrakın imhası yönünde hayata geçirilmiş olan bu iki yöntemden her birinin arşiv imha teorisi bakımından değerlendirilmesi, bizi, birbirine zıt iki sonuca ulaştırır:

1. Evrakın sadece yok edilmesi düşüncesinin hâkim olduğu eğilim: Sadece imha düşüncesinin hâkim olduğu eğilimin imha teorisi bakımından bir önemi yoktur. Evrakı bir daha kullanılmayacak şekilde imha etmek temel kaygıdır.

2. Amaç ve kaygıları bakımından devlet, kurum ve şahıs ihtiyaçlarını dikkate alan eğilim: Bu eğilimde günümüz arşivcilik anlayışına uygun bir değerlendirme mantığı vardır. Evrak imhasına yönelik bu grup altında yapılan değerlendirmeler, depolarda bulunan evrak yığınlarının idarî amaçlı arşiv araştırmalarını güçleştirdiği, kurumsal faaliyetlerin planlanmasında zorluk yarattığı ve kurumlar ile şahısların haklarının korunmasında bir faktör olarak işlev görebileceği şeklindedir.

Osmanlı dönemi imha uygulamaları arasından sadece biri evrakın “araştırma değeri”nin hesaba katılmış olabileceğini göstermektedir. Çünkü bu uygulama tarihe ışık tutabilecek evrakın korunmasına yönünde bir bakış açısını içinde barındırmaktadır. Ancak bu bakış açısının bilimsel çalışmalara kaynak sağlama amacı güdüp-gütmediği belirsizdir. İmha uygulamalarında genel olarak araştırma ve araştırmacılardan söz edilmemiş olsa da, hayata geçirilen iki örnek bu konuda farklı bakış açısı geliştirmeye imkân tanır. Harbiye Nezâreti’nin eski dönemlerde gerçekleşmiş savaş taktiklerini araştırmak üzere bir “Savaş Arşivi” teşekkül ettirilmesi sırasında yapılan yazışma bu konuda bir fikir verebilir niteliktedir. Söz konusu Savaş Arşivi için savaş tarihiyle alakalı vesikaların bir araya toplanmasının istenmesi, bir anlamda evrakın bilimsel araştırma değerinin bilindiğine yönelik üstü kapalı bir cevap gibidir. Ancak yine de konunun askerî ihtiyaçlar bağlamında değerlendirilip önceki dönemlere ait savaş taktiklerinin personel eğitimi ve askerî ihtiyaçlar bakımlarından bilinmesinin arzu edilmiş olması da mümkündür. O dönemin Batılı ülkelerinin “savaş arşivi” tarzında kurumlar teşekkül ettirdikleri konusu dikkate alınacak olursa, Osmanlı askeri yetkililerinin de benzer bir ihtiyacı gidermeyi düşündükleri ve bu yönde bir bakış açısı geliştirdikleri söylenebilir. Ancak yine de, o günün Osmanlı bilim anlayışında bir süredir dikkate alınan arşiv belgelerinin bilimsel araştırmalarda kullanılabileceği yönündeki bakış açısının çok yaygın olmayan bir durum olduğu; bu yüzden de bunun açıkça ifade edilmediği de bir gerçektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Belgeleri

Bâb-1 Âlî Evrak Odası (BEO, 335986). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.

Bâb-1 Âlî Evrak Odası (BEO, 769/51). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.

- Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO, 770/29). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalemi (DH. EUM. MH., 123-17). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler (DH. MB. HPS., 46/42). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUİ., 55-1/7, 1328.M.14). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezareti Mütenevvia Evrakı (DH. MTV., 47/4). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR., 8/62). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR., 68/83). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR., 71/11). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Dahiliye Nezâreti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Tahrirat Kalemi (DH. SN. THR.. 81/70). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Dahiliye (İ. DH., 1316 R./17). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Dahiliye (İ. DH., 5152). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Dosya Usulü (İ.DUİT., 37-2/11-6). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Meclis-i Vala (İ. MVİ., 6536). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Mesail-i Mühimme (İ. MSM., 25/658). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Sıhhiye (İ. SH., 1317 R./1). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Şura-yı Devlet (İ. ŞD., 2450). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Şura-yı Devlet (İ. ŞD., 3560). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- İrade Şura-yı Devlet (İ. ŞD., 4436). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV., 209/2). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV., 252/64). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Sadâret Resmî Maruzât Evrakı (Y. A. RES., 108/82). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Yıldız Esas Evrakı (Y. EE., 30/124/51/78). Başkanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.

Kaynak ve Araştırma Eserleri

- Abdurrahman Şeref Bey. (1326). Evrak-ı atıkamız ve vesâik-i târihiyemiz. *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, I, 9-19.
- Ahmed Lûtfî Efendi. (1999). *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi tarihi* (Ciltler 6-7-8) (Y. Demirel, Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal'i 1328'de yayımlanmıştır).
- Ahmed Lûtfî Efendi. (1328). *Tarih-i Lûtfî* (Cilt VIII). İstanbul: Sabah Matbaası.
- Aktaş, N. (1985). Osmanlı dönemi arşivciliğimiz ve tasnif çalışmaları. *Belgelerle Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 1, 67-72.
- Aktaş, N. (2000). Osmanlı dönemi arşivciliğimiz ve tasnif çalışmaları. *Uluslararası kuruluşunun 700. Yıldönümü'nde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi -07-09 Nisan 1999- Konya-* içinde (ss. 379-387). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

- Akyıldız, A. (1993). *Tanzimat dönemi Osmanlı merkez teşkilatında reform (1836-1856)*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Akyıldız, A. (1995). Hazîne-i Evrak'ın kurulması ve ilk tasnif usulleri (1846-1856). *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı* içinde (ss. 69-84). İstanbul: Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Akyıldız, A. (2004). *Osmanlı bürokrasisi ve modernleşme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, B. (1999). Osmanlı Devleti'nde evrak imha ve muhafazasına dair neşredilen ilk nizamname layihası. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, 1, 47-54.
- Başar, F. (1995). Fetret devri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fetret-devri> adresinden erişildi.
- Beyhan, M. A. (2002). II. Abdülhamid döneminde Hafîye Teşkilatı ve jurnaller. H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.), *Türkler cilt 12* içinde (ss. 252-272). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Binark, İ. (1980/a). Arşivlerimizin değeri ve son vakanüvis Abdurrahman Şeref Bey'in 'evrak-ı atika ve vesaik-i tarihiyyemiz' adlı yazısı. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 29(1), 23-38. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1525/1516> adresinden erişildi.
- Binark, İ. (1980/b). *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Candemir, M. (2011). *Son yıldız düşerken*. İstanbul: Çamlıca.
- Çetin, A. (1983). Arşivlerimiz hakkında 'İkdam' Gazetesi'nin bir yazısı ve düşündürdükleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 32(4), 168-176. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2861/2786> adresinden erişildi.
- Çetin, A. (1984). Osmanlı arşivciliğine toplu bir bakış. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 33(2), 53-65. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1449/1441> adresinden erişildi.
- Çetin, A. (1987). İstila-yı keferede kalan Osmanlı defterleri. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 3, 6-8.
- Çetin, A. (2012). Karácson, Imre (Emeric). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/karacson-imre-emeric> adresinden erişildi.
- Çınar, A. O. (1999). *Mehmed Emin Edîb Efendi'nin hayatı ve Tarih'i* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. (Kayıt No. T0045757).
- Dearstyne, B. (2001). *Arşivsel girişim. Modern arşivcilik ilkeleri, uygulamaları ve yönetim teknikleri* (M. Akbulut ve A. O. İcimsöy, Çev.). İstanbul. (Orijinali 1992'de yayımlanmıştır).
- Demiroğlu, F. (1955). *Abdülhamid'e verilen jurnaller*. İstanbul: Tarih Kütüphanesi Yayınları.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 16 Temmuz). *Resmî Gazete* (Kararname Numarası: 11, Sayı: 30480). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180716-1.pdf> adresinden erişildi.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2000). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi* (2. bas.). Ankara: DAGM
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2000). *Belgelerle arşivcilik tarihimiz I (Osmanlı Dönemi)*. Ankara: DAGM
- Duchain, M. (2008). Provenans prensibi ve çağdaş arşivcilikte tanımlama, düzenleme ve ayıklama uygulaması (T. Aren, Çev.). İ. Keskin (Haz.), *Arşivcilik metinleri* içinde (ss. 31-53), İstanbul: Yeditepe. (Orijinali 1998'de yayımlanmıştır).
- Emecen, F. M. (1991). Sefere götürülen defterlerin defteri. *Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na armağan* içinde (ss. 241-268). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Findley, C.V. (1994). *Osmanlı devletinde bürokratik reform. Bâbüâli (1789-1922)* (L. Boyacı ve İ. Akyol, Çev.). İstanbul: İz yayıncılık.

- Findley, C.V. (1996). *Kalemiyeden mülkiyeye. Osmanlı memurlarının toplumsal tarihi* (G. Çağalı Güven, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hayreddin [Nedim Göçen]. (2008). Belgelerin dilinden Osmanlı ve Avrupa (vesâik-i târihiyye ve siyâsiyye tettebûâtı). İ. Keskin ve A. Ahmetbeyoğlu (Yay. Haz.), İstanbul: Selis Kitaplar.
- İnal, İ. M. K. (1964). *Osmanlı devrinde son sadrazamlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- İnalçık, H. (1988). Türk -Osmanlılar kısmı-. *Diyanet İslam Ansiklopedisi (Cilt. XII/2)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Jenkinson, H. (1922). *A manual of archive administration. Including the problems of war archives and archive making*. Oxford: Clarendon Press.
- Kandur, H. (1998). *Belediyelerde arşiv yönetimi*. İstanbul: Remak.
- Keskin, İ. (2008). Günümüz arşivcilik anlayışıyla bir Osmanlı aydını olarak Hayreddin Bey [Nedim Göçen]'in (1867–1942) arşivcilik anlayışının karşılaştırılması. *Journal of Turkish Studies -In Memoriam Şinasi Tekin III-*, 32(1), 289-306.
- Keskin, İ. ve Günelan, R. (2011). Hayreddin Nedim Bey'in [Göçen] kaleminden arşivcilik. E. Balta, Y. Dedes, E. N. İşli, M. S. Koz (Yay. Haz.), *Yücel Dağlı Anısına* (ss. 332-353) içinde. İstanbul: Turkuaz.
- Kurt, S. (2020). Tarih-i Osmani Encümeni/Türk Tarih Encümeni Mecmuasında vesika aktarımı. *Arşiv Dünyası*, 7(1), 59-76. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1170447> adresinden erişildi.
- Lamb, W. K. (1985). The fine art of destruction. In Peter Walne (Ed.), *Modern archives administration and records management: A RAMP reader* (pp. 251-257). Paris: UNESCO.
- Osman Nuri ve Mehmed Hayati. (1332). *Evrâk-ı atıkanın sûret-i tasfiyesine dâir rapor*. İstanbul.
- Osmanlı Arşivi Tarihçesi. (1990). *Osmanlı Arşiv Bülteni*, 1, 9-20.
- Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2006). Evrak-ı atıkanın sûret-i tasfiyesine dair rapor. *Belgeler*, 27/31, 91-134.
- Schellenberg, T. R. (1956). *Modern archives: principles and techniques*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schellenberg, T. R. (1965). *The Management of archives*. New York: Columbia University Press.
- Schellenberg, T. R. (1975). *Modern archives: principles and techniques*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schellenberg, T. R. (1998). *Modern archives: principles and techniques*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schellenberg, T.R. (1985). Principles of archival appraisal. In Peter Walne (Ed.), *Modern archives administration and records management: A RAMP reader* (pp. 269-279). Paris: UNESCO.
- Schellenberg, T.R. (1993). *Arşiv idaresi*. N. İlemin (Çev.). Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (Orijinal basım tarihi 1965).
- Schellenberg, T.R. (2008). Arşivsel değerlendirme ilkeleri (İ. Bozan, Çev.). İshak Keskin (Haz.), *Arşivcilik metinleri* içinde (ss. 55-70). İstanbul: Yeditepe. (Orijinali 1985'te yayımlanmıştır).
- Tugay, A. (1935). *İbret - Abdülhamid'e verilen jurnaller ve jurnalciler*. İstanbul: Okat Yayınevi.
- Uşaklıgil, H. Z. (1942). *Saray ve Ötesi* (Cilt III). İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin merkez ve bahriye teşkilatı* (3. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Walne, P., Evans, F. B. ve Himly, F. J. (Ed.). (1995). *Arşivcilik terimleri sözlüğü* (B. K. Ataman, Çev. ve Gnş.). İstanbul: Librairie de Péra. (Orijinali 1984'te yayımlanmıştır).
- Yalçın, H. C. (2000). *Siyasal anılar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Arşivlenen Elektronik Belgelerin Güvenilirliğini Tehdit Eden Riskler: Teknolojik Koşullar Açısından Bir İnceleme*

Risks Threaten The Trustworthiness of Archived Electronic Records: A Review in Terms of Technological Conditions

Özhan Sađlık¹

*Bu alışma; yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı'nda yürüttüğü "Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalarındaki Koşullar Işığında E-İmzalı Belgelerin Delil Değerinin Arşivsel Güvenilirlik Açısından İncelenmesi" adlı doktora tezine dayanarak hazırlanmıştır.

¹ Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye

ORCID: Ö.S. 0000-0002-1436-7431

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Özhan Sağlık,
Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve
Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye
E-posta: ozhan.saglik@gmail.com

Başvuru/Submitted: 15.09.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested: 10.09.2021

Son Revizyon/Last Revision Received: 24.09.2021

Kabul/Accepted: 25.10.2021

Online Yayın/Published Online: 16.11.2021

Atf/Citation: Sağlık, Ö. (2021). Arşivlenen elektronik belgelerin güvenilirliğini tehdit eden riskler: teknolojik koşullar açısından bir inceleme. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 29-47. <http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.993556>

ÖZ

Elektronik belgeler, özđünlük, tamlık ve gerçeklik özelliklerini arşivlendiklerinde de muhafaza edebilmelidir. Bu durum belgelerin güvenilirliği için temel kriterlerden biridir. Ancak, belgelerin muhafaza koşulları, güncellemeler ve kayıt ortamının kırılabilirliği uzun dönemde problem oluşturabilecek risk faktörleri olarak gözükmemektedir. E-belgelerin arşiv malzemesi olduğu dönemde ortaya çıkma ihtimali bulunan bu riskler, güvenilirliği tehdit edebilir. Bu tehdit, belgelerin özđünlüğü ve gerçekliğinden şüphede duyulmasına sebep olabilir. Sorun oluşturabilecek çok sayıda risk faktörü, hem tez gibi akademik çalışmalarda hem de bilimsel yayınlarda tespit edilmiştir. Bu makalede söz konusu risklerden belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması, özet değerlerinin eşleşememesi gibi teknolojik koşullar kaynaklı olanlar üzerinde durulacaktır. Çalışmanın teması, "belirtilen sorunlara hangi çözümler önerilebilir" şeklinde ortaya konulmuştur. Bu özüm önerilerinin kurumlarda benimsenmesi için bir farkındalık oluşması hedeflenmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Elektronik belge yönetimi, arşivlenen e-belgeler, elektronik belgelerin güvenilirliği, riskler, teknolojik koşullar

ABSTRACT

The authenticity, accuracy, and reliability of electronic records must be maintained when they are archived because these criteria are essential for the trustworthiness. However, the storage conditions of the records, updates, and the fragility of carriers are considered risk factors in the long term that can endanger the fidelity of archived records and raise questions about their authenticity and reliability. Scholarly studies like Ph.D. dissertations and scientific publications have previously identified numerous risk factors. This qualitative study utilized the document analysis technique to highlight risks to records based on technological conditions, including bit decay, detachment of components, uncertain maintenance conditions, and disparity of hash values. In so doing, it aims to determine and postulate solutions to the specified problems to raise awareness for the adoption of the proposed solutions by organizations.

Keywords: Electronic records management system, archived electronic records, the trustworthiness of electronic records, risks, technological conditions

EXTENDED ABSTRACT

In recent years, scholarly efforts have been engaged with the new generation of information technology products labeled carrier media that often possess fragile structures and are prey to rapid technological changes. These attributes cause carrier media to pose numerous risks in their use and in the storage of records. Additionally, storage-environment-related risk factors such as heat, light, and humidity may also cause bit loss during recording. Further, software errors may be encountered, and the use-life of the storage devices could be shortened. The credibility of electronic records (e-records) could become questionable as these risks turn into problems that can damage the authenticity, accuracy, and reliability features required for trustworthiness.

In the circumstances, organizations should prioritize identifying potential risks that could threaten trustworthiness and develop solutions. These risks can be examined from many perspectives; however, the present study highlights the bit decay of the records, the detachment of their components, their uncertain maintenance conditions, and disparities of hash values. Such risks could transform into threats and cause doubts about the credibility of e-records if appropriate solutions are not devised. Records may lose their evidentiary value, their authenticity and integrity could be compromised, and they may not be trusted because of doubts about their reliability. Consequently, organizations may not be able to accurately explain their functions or sufficiently evidence how transactions were executed.

The results of the study of the effects of risks emanating from technological conditions on the trustworthiness of e-records suggest that the principle of pragmatism focusing on problem-solving may be adopted. A qualitative approach was adopted to conduct a case study to examine the research theme as it has evolved in the literature. The effect of risks arising from technological conditions on the trustworthiness of archived e-records was undertaken as a case study. The data obtained from the qualitative research was compiled under codes, categories, and themes. The theme for the study was determined as risks emanating from technological conditions. The categories included the risks examined in the study. The peer evaluation method was used to determine the validity of the codes and categories. Three experts who were Ph.D. candidates and had published articles on the relevant domain were consulted for their opinions.

The research problem was established as “risks arising from technological conditions that could threaten the trustworthiness of archived e-records.” The research question was iterated as: “What solutions can be offered to the specified problems emanating from technological conditions?” The investigation purposed to “raise awareness toward the adoption of solutions to risks that may threaten the trustworthiness of e-records.”

Organizations should update their storage hardware, periodically check the hash values of the records, and keep the records with error correction codes to avoid the risk of bit decay becoming a problem. Format identifiers such as DROID and JHOVE should be used, and unique identifiers should be assigned to the records and their components to counter the risk of detaching records from their elements.

The problem of not providing the necessary storage conditions is another risk that may be encountered. To combat this possibility, organizations should use storage devices with methods that are considered successful in storage. Records should be periodically transferred to new devices, and software should be regularly updated. Additionally, the constituents of records should be identified, and a guide should be established. Thus, quality control can be effected, and it may be determined whether processes are executed using the predetermined procedures.

Another risk that may be encountered concerns disparities in hash values. Organizations can create piecewise hashing to avoid this risk becoming a problem. Concurrently, the contexts of the records should be preserved along with their contents during such processes. The archival bond and diplomatic features must be preserved in such conditions, and predefined standard forms and templates should be created to accomplish this purpose. Also, the records should be authenticated using varied methods depending on their genres and functions. The authentication must be autonomously accomplished without human intervention.

As outlined, numerous solutions could be possible to counter the risks threatening the reliability of archived e-records. It would be a critical achievement if the National Archives could direct institutions by preparing a guide about the risks in question. In addition, records managers and organizational archivists should enhance their competencies to develop solutions against the mentioned risks.

GİRİŞ

Bilgi teknolojisi ürünü olan yeni nesil taşıyıcı ortamların teknolojinin çok hızlı değişmesi ve ürünlerin kırılğan bir yapıya sahip olması nedeniyle kullanım ve muhafaza sırasında birçok risk barındırdığı son yıllarda literatürü meşgul etmektedir. Sürekli yeni nesil ürünlerin piyasada kullanılmaya başlanması, elektronik belgelerin (e-belge) saklandığı depolama ortamlarının, kullanılan yazılımların ve belge formatlarının değişmesine sebep olmaktadır. Bu değişimin yanı sıra depolama ortamlarındaki ısı, ışık ve nem gibi risk faktörleri de kayıt ortamında bit kaybına sebep olabilmekte (Rosenthal, 2008, ss. 277-279), yazılım hatalarıyla karşılaşabilmekte ve kullanılan cihazların kullanım ömrü kısalabilmektedir (Han ve Chan, 2008, s. 281; Young, 2020; Erickson ve Lunt, 2015, ss. 231-232). Durum böyle olunca, belgelerin güvenilirliği de sorgulanır hâle gelebilmektedir. Tüm bunlara kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanamaması, yangın, sel gibi afetlere karşı planlar yapılamaması şeklindeki faktörler de sorun oluşturabilecek risk olarak eklenebilir (Rosenthal, Robertson, Lipkis, Reich ve Morabito, 2005). Hâliyle, karşılaşılacak muhtemel riskleri belirleyerek çözüm yolları geliştirmek kurumların öncelikleri arasında olmalıdır. Bunlar pek çok açıdan incelenmekle birlikte, bu çalışmada belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, belgelere yetkisiz kişilerin erişmesi, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması, şifrelemenin belgenin okunabilirliğini olumsuz etkilemesi, özet değerlerinin eşleşmemesi ve teknolojik göç sürecinin layıkıyla gerçekleştirilememesi riskleri olarak öne çıkarılmaktadır.

Çözüm geliştirilmezse bu riskler tehdiye dönüşerek e-belgelerin güvenilirliğinden şüphe duyulmasına neden olabilir. Özgünlüğü ve bütünlüğü bozulmuş, tamlığından şüphe duyulduğu için güvenilmeyen ve delil değeri özelliğini yitirmiş belgelerle karşılaşılabilir. Bunun neticesinde kurumlardaki fonksiyonlar doğru açıklanamadığı gibi işlemlerin nasıl yürütüldüğüne ilişkin deliller de yeteri kadar ortaya konulamayabilir.

Bu çalışmada öncelikle konuya ilişkin literatür değerlendirilmiştir. Ardından arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğini tesis eden hususlar belirtilmiş, bu güvenilirlik için tehdit oluşturabilecek teknolojik koşullara dayalı riskler açıklanmıştır. E-belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, belgelere yetkisiz kişilerin erişmesi, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması, şifrelemenin belgenin okunabilirliğini olumsuz etkilemesi, özet değerlerinin eşleşmemesi ve teknolojik göç sürecinin layıkıyla gerçekleştirilememesi gibi bu risklerin, bir makalenin hacmine sığmayacak kadar çok ve çeşitli olduğundan, burada bir kısmı ele alınabilmektedir. Bunlar, belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması ve özet değerlerinin eşleşmemesidir. Sonuç ve öneriler kısmında ise bu risklere karşı kurumların alabileceği çözüm önerileri tartışılmaktadır.

1. Literatür Taraması

E-belge yönetimi uygulamalarında karşılaşılabilecek riskler hakkında pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaları doktora tezleri ve makaleler, milli arşiv gibi otorite kurumların yayınladığı rehberler ile çeşitli derneklerin çıkardığı yayınlar şeklinde ele almak mümkündür. Tezlerin konuyu derinlemesine tartıştığı, arşiv yayınlarının ülke genelinde kurumların çalışmalarına rehberlik ettiği, dernek yayınlarının ise model sunduğu görülmektedir.

Naomi Hay-Gibson'un Newcastle Üniversitesinde 2011'de yazdığı doktora tezi müstakil olarak e-belge yönetimi uygulamalarında karşılaşılabilecek riskleri inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Hay-Gibson, bir saha araştırması yaparak risk değerlendirmesine nasıl yaklaşmak gerektiğini açıklamış, buna ilişkin tespitler yapmıştır. Burada özgünlük ve bütünlük gibi e-belgelerin güvenilirliğini tesis eden karakteristik özelliklere ilişkin risklerin neler olabileceğini tartışmıştır (Gibson, 2011). Bu akademik çalışmanın yanı sıra çeşitli arşivcilik derneklerinde yöneticilik yapan Toronto ve Pittsburgh Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak çalışan Bearman ile e-belgelerin güvenilirliği konusunda çalışmaları bulunan British Columbia Üniversitesi öğretim üyesi Lemieux ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli özel kurumlarda belge yöneticisi olarak görev yapan Krumwied'in makaleleri de dikkat çekmektedir. David Bearman, e-belgelerle ilgili risklere dikkat çeken ilk makalelerden birini kaleme almıştır (Bearman, 2006). Lemieux ve Krumwied (2011) ise 2011 yılındaki çalışmasında finans sektöründeki belgelerin güvenilirlikle ilişkilendirilebilecek yaşam döngüsündeki safhalarda karşılaştığı riskleri değerlendirmiştir.

Türkiye'de müstakil olarak elektronik belge yönetimi alanında belgelerin karşılaşılabileceği riskleri ele alan tez niteliğinde akademik çalışmalar görülmese de konu hakkında kitap, makale bildiri gibi türlerde çalışmalar bulunmaktadır (Yıldız, 2010; Aydın ve Özdemirci, 2011; Külcü, Çakmak ve Özel, 2015; Çiçek, 2021). Ancak bunlardan müstakil olarak karşılaşılabilecek riskleri ele alan çalışmalardan İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesi Bekir Kemal Ataman, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesi Bahattin Yalçinkaya ile Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyeleri Tolga Çakmak ve Şahika Eroğlu'nun yayınları dikkat çekmektedir. Ataman, 2005 yılında yayınlanan makalesinde elektronik belgelerin arşivlenmesinde karşılaşılabilecek sorunlara değinmiştir (Ataman, 2005). Yalçinkaya, International Organization of Standardization (ISO) 18128 Belge Süreçleri ve Yönetimi için Risk Değerlendirme Standardı'nı (Risk Assessment for Records Processes and Systems) temel alarak e-belge yönetim sistemlerinde karşılaşılabilecek riskleri açıklamıştır (Yalçinkaya, 2014). Bununla birlikte, 2016 yılında yayınlanan başka bir makalesinde Yalçinkaya, elektronik belge yönetimi uygulamalarında başarıyı olumsuz etkileyebilecek risk unsurlarını incelemiştir (Yalçinkaya, 2016). Çakmak ve Eroğlu ise 2016 yılında yayınlanan bildirimlerinde bilgi güvenliğiyle ilgili yaşanabilecek riskleri incelemiş (Çakmak ve Eroğlu, 2016); 2020 yılındaki makalelerinde ise e-belgelerin uzun

vadeli korunmasında karşılaşılabilecek risklerin neler olabileceğine değinmişlerdir (Çakmak ve Eroğlu, 2020). Ancak, söz konusu eserlerde çalışmaların odak noktasını güvenilirliği tehdit edebilecek risklerin oluşturmadığı görülmektedir.

Bu çalışmaların yanı sıra milli arşiv gibi otorite kurumların yayınladığı rehberler dikkat çekmektedir. Türkiye’de Devlet Arşivleri Başkanlığının bu yönde bir eseri görülemese de Kamu Sertifikasyon Merkezinin (KAMU SM) karşılaşılabilecek riskleri belirterek bir risk değerlendirmesi yaptığı rehber dikkat çekmektedir. Burada risklerin daha çok elektronik imza (e-imza) ve elektronik mühürlerle (e-mühür) ilgili olan açık anahtar altyapısı ve şifrelemeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır (KAMU SM, 2015).

Farklı ülkelerin milli arşivlerinin ise e-belge yönetimi uygulamalarında karşılaşılabilecek riskler hakkında dikkat çeken çalışmalar yaptığı gözlenmektedir. Örneğin İngiliz Milli Arşivinin [The National Archives] (TNA) bu konuda değer çalışmaları bulunmaktadır. 2017 yılında yayınlanan Risk Assessment Handbook adlı kitapta güvenin belgelerin karakteristik özelliklerinden biri olduğu belirtilmiş, bunun korunamaması hâlinde hangi sorunlarla karşılaşılabileceği ifade edilmeye çalışılmıştır (TNA, 2017). Bununla birlikte, sistem değişikliklerinde karşılaşılabilecek riskler açıklanarak güvenin korunması için nelerin yapılması gerektiği dile getirilmiştir (TNA, 2017a; TNA, 2017b; TNA, 2017c). TNA’nın risk değerlendirmesiyle ilgili son çalışması ise The Digital Archives Graphical Risk Assessment Model (Sayısal Arşivler Grafikselsel Risk Değerlendirme Modeli - DIAGRAM)’dir. Burada, kullanılan donanım malzemeleri, sistem güvenliği ve kurumun teknolojik yeterliliği üzerinden bir risk puanı oluşturulmaktadır (TNA, 2021).

TNA’nın bu çalışmalarının yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri’nin milli arşivi olan National Administration of Records and Archives (NARA), sürekli değişen teknolojik koşullar karşısında e-belgelerin sürdürülebilirliği için risk yönetimi planı hazırlamıştır. Burada riskler sınıflandırılarak risk iştahları belirlenmiştir. Ancak TNA’nın rehberlerinin aksine karşılaşılabilecek risklerin e-belgelerin güvenilirliğiyle ilişkilendirilmediği görülmektedir (NARA, 2010).

Milli arşiv gibi kurumların yaptığı bu çalışmaların yanı sıra çeşitli dernekler de risk değerlendirmesine ilişkin eserler yayınlamıştır. Bunlardan elektronik veri içeren sistemlerin güvenilirliğiyle ilişkilendirilen ve Research Libraries Group (Araştırma Kütüphaneleri Grubu) ile NARA tarafından geliştirilerek The Consultative Committee for Space Data Systems (Uzay Verisi Sistemleri için Danışma Komitesi - CCSDS) tarafından zenginleştirilen ve sonrasında ISO 16363 Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories (Güvenilir Sayısal Depolar için Denetim ve Sertifikasyon) standardına dönüşen güvenilir depolara ilişkin kriterler öne çıkmaktadır. Burada elektronik verilerin yönetimiyle alakalı politika ve prosedürlerin varlığı, bunları layıkıyla yönetebilmek için gerekli olan görevlerle mali ve idarî ihtiyaçların

belirlenmesi, güvenilirliklerinin onaylanması gibi hususlar kritik edilmektedir. Buradaki başarıya göre ilgili sistemler güvenilir olarak nitelendirilmektedir (ISO, 2012).

Bu çalışmaların yanı sıra Digital Preservation Coalition (Sayısal Koruma Koalisyonu - DPC) gibi kuruluşlar tarafından olgunluk modeli geliştirme çalışmaları kapsamında risk değerlendirmesi yapıldığı (DPC, 2021), Digital Curation Centre (Sayısal Kürasyon Merkezi - DCC) tarafından yayınlanan DRAMBORA (McHugh, Ross, Ruusalepp ve Hofman, 2007) ve Minnesota Tarih Cemiyetinin yayınladığı Trustworthy Information Systems Handbook (Güvenilir Bilgi Sistemleri El Kitabı) adlı yayında güvenilir bir arşivin şartlarından birinin risk değerlendirmesi yapılmasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir (Minnesota, 2002). Burada ifade edilen çalışmalardan anlaşılacağı üzere e-belgelerin güvenilirliğiyle ilişkilendirilebilecek riskler oldukça çeşitlidir. Ülkelerin politik durumlarının belirsizleşmesinden teknolojik koşulların yenilenme hızına yetişilememesine, iklim koşullarının değişmesinden belgeleri layıkıyla yönetebilecek uzman istihdamı eksikliğine kadar geniş yelpazede risklerle karşılaşmak mümkündür. Ancak bunlar arasından bir tercih yapılarak bu makalede teknolojik koşullara yönelik risklere yoğunlaşılmıştır. Bu risklerden de belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, güvenilirliği korumak için gerekli olan yazılım ve donanım koşullarının sağlanamaması ve özet değerlerinin eşleşmemesi incelenmektedir.

2. Çalışmanın Problemi, Sorular, Yöntem ve Etik Onay

2.1. Çalışmanın Problemi

Sahada e-imzaların arşivlenmemesi, gerekli donanım ve yazılım koşullarının sağlanamaması, şifrelemenin standartlardan uzak yapılması gibi e-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek pek çok riskle karşılaşılmaktadır. Bu risklerin muhtemel sonuçlarına ilişkin çalışmalar Literatür Taraması Bölümü'nde ifade edilmiştir. Söz konusu çalışmalar, risklerin getirebileceği problemlerin çözümüne odaklanılması fikrini gündeme getirmektedir. Durum böyle olunca, bu risklerin e-belgelerin güvenilirliğine etkisini irdeleyen bu çalışmada pragmatizm felsefesinin benimsenebileceği düşünülmüştür. Çünkü bu felsefede problemlerin çözümüne odaklanılmaktadır (Creswell, 2016, s. 28).

Çalışmanın sorunu incelenirken literatürdeki kaynaklar üzerinden hareket edilmiştir. Hâliyle nitel araştırmanın gerçekleştirilebileceği kararlaştırılmış ve bir nitel araştırma türü olan durum çalışması benimsenmiştir. Bu çalışmada bir durum hakkında bilgi toplanmakta ve onun nitelemesi yapılmaktadır (Creswell, 2016, ss. 97-98). Bir durum olarak teknolojik koşullar kaynaklı risklerin arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğine etkisi incelenmiştir.

2.2. Çalışmanın Sorusu

Çalışmanın problemi “arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek teknolojik koşullar kaynaklı risklerdir”. Bu riskler, belgelere erişememek ve onları sağlıklı koşullarda arşivleyememek şeklinde sonuçlara neden olabilecek sorunları gündeme getirmektedir. Çalışmanın sorusu ise “arşivlenen elektronik belgelerin güvenilirliğini tehdit eden teknolojik koşullar kaynaklı sorunlara hangi çözümler önerilebilir” şeklindedir. Amacı ise “e-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek risklere karşı getirilecek çözüm önerilerinin kurumlarda benimsenmesi için bir farkındalık oluşturmaktır”.

2.3. Çalışmanın Yöntemi

Nitel araştırmalarda elde edilen verilerin kod, kategori ve temalar altında bir araya getirilmesi beklenir (Creswell, 2016, ss. 184-185). Literatürdeki kaynaklardan verilerin oluşturulduğu bu çalışmada tema, teknolojik koşullar kaynaklı riskler şeklinde belirlenmiştir. Kategoriler ise belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması ve özet değerlerinin eşleşmemesi olarak ifade edilebilir. Risk olarak belirlenen bu kategorilere neden olan ve elimizdeki çalışmanın Güvenilirliği Tehdit Eden Riskler kısmında açıklanan hususlar ise kodları oluşturmaktadır.

Çalışmada belirlenen kod ve kategorilerin geçerliliği için akran değerlendirmesi yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmanın temas ettiği alana ilişkin doktora çalışması yürüten ve aynı zamanda makale niteliğinde yayınları bulunan üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur.¹ Elde edilen değerlendirmeler neticesinde kod ve kategorilerin temayla uyumlu olduğuna karar verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

2.4. Etik Kurul Kararı

Çalışma sırasında araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. “Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalarındaki Koşullar Işığında E-imzalı Belgelerin Delil Değerinin Arşivsel Güvenilirlik Açısından İncelenmesi” başlıklı doktora tezi çalışması kapsamında yapılan bu araştırmanın İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı tarafından 10.07.2020 tarih ve 08 sayılı toplantısında araştırma ve yayın etiğine uygunluğu teyit edilmiştir (Karar no: 2020/16).

3. Arşivlenen Elektronik Belgelerin Güvenilirliği

Belgelerin güvenilirliğinin korunması için taşıyıcı ortam, içerik, düzenleyen, kontekst gibi özelliklerin muhafaza edilmesi gerektiği bilinmektedir. Söz konusu niteliklerin korunup

1 Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencileri Emin Gedikli, Varol Saydam ve Oytun Cibaroglu.

korunmadığıyla alakalı olarak diğer alanlara göre belgeyle daha çok ilişkisi olduğu düşünülen hukuk, diplomatik ve tarih disiplinlerinde güvenilirlik konusunda yaklaşımlar geliştirilmiştir. Böylece belgelerin güvenilirliğini hukukî, diplomatik ve tarihî açıdan analiz etmek mümkün olmuştur.

Ancak, belgelerin delil değerinin korunmasını inceleyen güvenilirliğin ilgili disiplinlere göre farklı tanımlandığı dikkat çekmektedir (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems - Elektronik Sistemlerde Kalıcı Özgün Belgeler Üzerine Uluslararası Araştırma [INTERPARES], 2021). Mesela, hukukî güvenilirlik, belgenin yaşam döngüsü içerisinde onu üreten yetkilinin otorite ve garantisini gösteren hukukî delillere sahip olmasını ifade eder (Çiçek, 2009, s. 212). Bir belgenin mevzuatta yer alan özellikleri haiz olup olmadığının incelendiği hukukî güvenilirlikte, belge üretimde yetki mekanizması ve belge yönetimi süreçlerinde prosedürlerin tesis edilip edilmediği kontrol edilir (MacNeil, 2000, ss. 53-56). Hukukî güvenilirliğin yanı sıra belgelerin güvenilirliğinin incelemesinde kullanılacak diğer bir yaklaşım da diplomatik güvenilirliktir. Bu yaklaşımda belgenin karakteristiğini açıklayan form unsurlarının uygun şekilde bulunup bulunmadığı değerlendirilmektedir (Çiçek, 2009, s. 212). Taşıyıcı ortam, içerik, form özellikleri, belgedeki işlem ve kişiler, arşivsel bağ, üstveriler, kontekst gibi özellikler kritik edilerek prosedürler analiz edilmektedir. Bunların yanı sıra, e-imza, e-mühür, kullanılan donanım ve yazılımların özellikleri, log kayıtları, denetim günlükleri ve veritabanı kayıtları incelenmektedir (MacNeil, 2000, ss. 73-75, 91, 96-97, 100-102; Çiçek, 2011, s. 97). Tarihî güvenilirlikte ise belgenin içerdiği bilgilerle yer ve olayların uyuşup uyuşmadığı kontrol edilir (Çiçek, 2009, s. 212).

Belgelerin güvenilirliğinin korunmasına yönelik yaklaşımların geliştirildiği INTERPARES gibi uluslararası saha çalışmalarında bu güvenilirlik yaklaşımlarından yararlandığı bilinmektedir. INTERPARES’de çok disiplinli bir ekiple çalışılsa da meselenin daha çok arşivcilik ve belge yönetimi bakış açısıyla incelendiği görülmektedir. Hâliyle, burada diplomatik güvenilirlik yöntemlerinden daha fazla yararlanılmıştır. Bunun neticesinde diplomatik analiz yöntemleri, arşiv biliminin bakış açısıyla zenginleştirilmiştir.

Bununla birlikte, diplomatik güvenilirliğin e-belgelerin güvenilirlik analizinde tek başına yeterli olamayabileceği ifade edilmektedir (Bushey, 2016). Çünkü belgelerin oluşumuna kaynaklık eden mevzuat ve kullanılan bilgi teknolojileri meselenin daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmiştir. Bu duruma örnek teşkil edecek çalışmalardan biri, INTERPARES’in araştırmacılarından Jessica Bushey’in sosyal medya platformlarındaki fotoğrafların güvenilirliğini incelediği doktora tezidir. Bu çalışmada diplomatik analiz yöntemlerinin yanı sıra, fotoğrafçılık ve yeni medya yaklaşımı ile delil hukukundan yararlanılmıştır. Bushey, bu incelemeyi yaptığı çalışmanın başlığını arşivsel güvenilirlik olarak belirlemiştir (Bushey, 2016). O hâlde, arşivsel güvenilirlik yaklaşımına göre güncel belgeler, özgünlük, tamlık ve gerçekliği arşiv belgesi oldukları dönemde de muhafaza etmelidir (INTERPARES, 2002, ss. 335, 816). Bu nedenle

belgeler, güncel dönemdeki gibi arşiv malzemesiyken de özgün, tam ve gerçek olduğu müddetçe güvenilir kabul edilir.

Belgenin özniteliklerinin üretildikten sonraki zaman içerisinde değişmemesi olarak açıklanan “özgünlük” (Rogers, 2015, s. 26), tanımlanabilirlik ve bütünlük olmak üzere iki aşamada incelenmektedir. Tanımlama, belgenin delil değeri unsurlarından olan karakteristik özelliklerini belirterek onun diğer belgelerden ayırt edilmesini sağlar. Bu özelliklere, belgedeki kişiler, üretim ve iletim tarihi, konu, arşivsel bağ, dosya kodu ve belgenin ekleri örnek verilebilir (Çiçek ve Sağlık, 2019, ss. 150-151). Özgünlüğün bir diğer aşaması ise belgenin tüm yönleriyle bozulmamış ve değiştirilmemiş olmasını ifade eden bütünlüktür. Elektronik taşıyıcı ortamın kırılabilirliği, teknolojik eskimeler ve sistemlerin standartlardan uzak bir şekilde geliştirilmesi belgelerin bütünlüğünü oluşturan unsurlardan bit akışını olumsuz etkileyebilir (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 151). Burada, bit akışı aracılığıyla görünen ve belgedeki yetki veya hakları göstermesi nedeniyle delil değeri unsurlarından biri olan içeriğin değişmemesi hedeflenir. Ancak, bit akışının korunup içeriğin değişmemesi tek başına bütünlüğün muhafazası için yeterli kabul edilmemektedir. Çünkü belgenin semantik yapısında yaşanacak bir kayıp, belgedeki yetki veya hakların yeteri kadar anlaşılmasına neden olabilecektir (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 152). Bu nedenle belgedeki kontekst bilgisinin de korunmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İçerik ve kontekstin korunması gerekliliği, belgelerin üretildikten sonra da bütünlüklerinin kontrol edilmesini gerekli kılmaktadır (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 152).

Özgünlüğün yanı sıra belgelerin bir diğer güvenilirlik unsuru “tamlık”tır. Tamlık arz eden bir belgede kesin, doğru, hakikate uygun ve tahrifattan uzak olmak özellikleri aranmaktadır. Buna göre, tamlık, hukukî sonuç meydana getirebilmek için belgenin üreticisi ve idarî-hukukî sistem tarafından ihtiyaç duyulan tüm elemanların varlığını ifade etmektedir. Çünkü belge, üretilme gerekçesi olan hukukî prosedüre ve görmesi gereken idarî işlem türüne göre belge vasfı kazanmaktadır (Çiçek ve Sağlık, 2019, s. 152).

Bir diğer güvenilirlik unsuru olan “gerçeklik” ise belgenin üretim prosedürlerindeki kontrollerle belge formunun tamlığına dayanarak değerlendirilmektedir. Bu kontroller, belgenin üretimi ve alımı, dosyasına kaldırılması ve belgedeki kişilerin yetkileri olarak belirtilmektedir. Belge formunun tamlığı ise belgeyi hukukî bir sonuç doğurmaya elverişli hâle getirecek entelektüel formun tüm elemanlarının mevcut olmasını ifade etmektedir (Çiçek ve Sağlık, 2019, ss. 152-153).

Özgünlük, tamlık ve gerçekliğin yani güvenilirliğin korunması için çeşitli analiz yöntemlerinin benimsenmesi gerekir. INTERPARES’in koordinatörlerinden Corinne Rogers’a göre benimsenecek yöntemler, belge üretildikten, alındıktan ve dosyasına kaldırıldıktan sonra da belgenin değiştirilmediğini, müdahaleye uğramadığını veya sahteciliğe maruz kalmadığını gösterebilmelidir. Rogers, bu yöntemleri entelektüel ve teknolojik olmak üzere iki başlıkta

değerlendirmektedir. Arşivcilik kaynaklı olduğu anlaşılan entelektüel yöntemler, belgenin arşivcilik standartlarına göre tanımlanmasını ve belgenin provenansını, kontekstini ve türüne göre yapısının sunulmasını içermektedir (Rogers, 2015, ss. 28, 35). Burada, taşıyıcı ortam, içerik, form özellikleri, belgedeki işlem ve kişiler, arşivsel bağ, üstveriler, kontekst ve belge formunun tamlığı ile diplomatik özellikler öne çıkmaktadır (MacNeil, 2000, ss. 91, 96-97). Teknolojik yöntemler ise kullanılan donanım ve yazılımın teknik boyutuyla ilişkili olup (Rogers, 2015, s. 35), e-imza, e-mühür, log kayıtları, denetim günlükleri ve veri tabanı kayıtlarının analiz edilmesini kapsamaktadır (MacNeil, 2000, ss. 73-75, 100-102).

Yukarıdaki hususların yanı sıra, Penn State Üniversitesi kütüphanecilerinden Jennifer Meehan belge ile belgedeki işlem ve faaliyet arasındaki ilişkinin incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Meehan, 2006, s. 142). Bu durum, belgenin aynı faaliyet kapsamında üretildiği diğer belgelerle olan ilişkisinin ortaya konulmasına duyulan ihtiyaçtan kaynaklanabilir. Bu ihtiyaç, arşivsel bağın açığa çıkarılmasını gerektirmektedir. Bunun için belgenin provenansı ile konteksti analiz edilerek belgelerin oluşumuna kaynaklık eden fonksiyonlar saptanır; aynı faaliyet kapsamında oluşan ve aralarında organik bağ bulunan belgeler bir araya getirilir (Çiçek, 2015, s. 154). Böylece, belge ile belgedeki faaliyet arasındaki ilişki ortaya konur (Meehan, 2006) ve arşivsel bağ açığa çıkarılır. Belgelerin güvenilirliğinin süreklilik arz etmesinin hedeflendiği arşivsel bağın açığa çıkarılması sürecinde kimliklendirme, tanımlama gibi çeşitli mekanizmalar ile bu mekanizmaların nasıl kullanılacağını gösteren prosedürlerden yararlanılmaktadır. Manitoba Üniversitesinde öğretim üyeliği yapan Kanadalı arşivci Terry Cook'a göre bu mekanizmalardan fonlara saygı, aslı düzeni korumak ve provenansı tesis etmek ilkeleriyle arşivsel bağı açığa çıkarmak mümkün olabilir (Cook, 2013, ss. 99-100).

INTERPARES'in koordinatörlerinden Luciana Duranti ve Corinne Rogers, belgenin güvenilirliğinin başarıyla korunması için güvenilir kişiler tarafından politikalar, prosedürler ve mekanizmalar geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu amaçla geliştirilen politika ve prosedürlerin belgelerin üretimi, doğrulanması, özgünlüğünün onaylanması ve korunması süreçlerine yönelik olduğu ifade edilmektedir. Bu süreçlerde kullanılacak arşivsel bağ, diplomatik analiz, log kayıtlarının incelenmesi gibi araçlar ise güvenilirliğin başarıyla korunması için gerekli olan mekanizmalara örnek verilebilir. Bu politika ve prosedürler ile mekanizmaları geliştirecek güvenilir kişilerin ise arşivlerde çalışan arşivciler olduğu belirtilmektedir (Duranti ve Rogers, 2011, ss. 376-377). O hâlde, arşivler ve arşivcilerin belgelerin güvenilirliğinin korunmasında önemli görevleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu görev, binlerce yıldır arşivlerin başka kurumlarda üretilmiş ve sonrasında kendisine devredilmiş belgelerin güvenilirliğini koruması gibi bir özelliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Guo, Fang, Pan ve Li, 2016, ss. 171-172).

4. Güvenilirliği Tehdit Eden Riskler

Belgenin muhafaza edildiği ortamın koşulları, güncellemeler ve format olarak taşıyıcı kayıt ortamının kırılabilirliği gibi daha çok belgenin arşiv malzemesi olduğu dönemde ortaya çıkan problemler, güvenilirliği tehdit eden riskler arasında değerlendirilmektedir. Bunlar, belgelere erişememek ve erişilse dahi, ilk üretildiği özgünlükte bulamamak gibi sonuçlara neden olabilecek sorunları gündeme getirmektedir. Bu sorunlar, belgelerin güvenilirliklerinden şüphe duyulmasına da sebep olabilir.

4.1. Bit Akışının Bozulması

Teknolojik koşullar kaynaklı risklerin başında bit akışının bozulması gelmektedir. Çünkü radyasyon, sabit disklerin okuma ve yazma yapan kısımlarının birbiriyle çarpışması, depolama donanımının eskimesi gibi nedenlerle kayıt ortamındaki belgenin bit akışı bozulabilmektedir. Bunun sonucunda belgeyi oluşturan bileşenlere erişimde sorun yaşanacağından belgenin yeniden üretilmesi² mümkün olmayabilir. E-belgeler, bileşenleri yeniden tanzim edilerek oluşturulduğundan bileşenlere ve belgeye ait bit akışının korunması gerekir. Bundan dolayı, özet değeri kontrolü ve hata düzeltme kodları oluşturmak gibi yöntemler kullanılmaktadır (Glassford, 2018, ss. 95-97; ISO, 2015, ss. 14-17).

4.2. Belge İle Bileşenleri Arasındaki İlişkinin Kopması

Bit akışının bozulması riskinin yanı sıra, zaman içerisinde belge ile üstveri, ekleri ve e-imza gibi bileşenleri arasındaki ilişkinin kopma ihtimali de söz konusudur. Bu ihtimal, farklı işletim sistemleri arasında belge transferi yapılmasından dolayı belge ile bileşenleri arasında organik bir ilişki kurulamaması gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Mesela, Linux ve Windows işletim sistemleri farklı dosya uzantıları kullanmaktadır. Her ne kadar, bu şekilde dosya uzantıları işletim sistemlerinin kendi içlerinde çözüm üretmeye imkân verse de farklı sistemler için problem oluşturabilmektedir. Örneğin işletim sistemleri belgeleri standart bir yapıda değil, sadece kendi kütüphanelerindeki yazılım dilleriyle oluşturursa bu iki sistem arasında belge alışverişi yapıldığında belgeler okunamayabilir (Niu, 2015, s. 67). Bununla birlikte, belge ile üstveri dosyası gibi bileşenleri arasında ayrılmaz bir ilişki kurulamamış olabilir. Bundan dolayı, Digital Record Object Identification (Sayısal Belge Nesnesi Kimliklendirme - DROID) ve

2 E-belgelerin ilk oluştuğunda meydana gelen bit yapısının korunması mümkün olamamaktadır. Çünkü belge sistem içerisindeki her iletiminde sahip olduğu yeni özelliklerle yeni bir bit yapısına kavuşmaktadır. Bu durum, e-belgelerin orijinalinin mevcut olamayacağı görüşünün ileri sürülmesine kaynaklık etmektedir. Bu görüşe göre, orijinal bir belge ilk oluştuğu özelliklerini koruyan belgedir. E-ortamda bu durum mümkün olmadığından belgenin orijinali değil, onunla aynı delil değerine sahip olan reproduksiyonların bulunduğu ifade edilmektedir (INTERPARES, 2008, s. 120; Thibodeau, 2013, ss. 12-13, 15-17). Hâliyle ilk üretildiği gibi orijinal hali olmasa da söz konusu bileşenlerin korunup yeniden tanzim edilerek delil değerini hâlâ muhafaza eden ve hukukun kabul ettiği belgenin tekrar oluşturulabileceği fikri gündeme gelmiştir. Bu fikir, bileşenleri korunmuş bir belgeye dayanılarak orijinaline en yakın nüshanın oluşturulabileceğini ileri sürmektedir (INTERPARES, 2008, ss. 120-121; Duranti ve Thibodeau, 2006, s. 32).

JSTOR/Harvard Object Validation Environment (JSTOR/Harvard Nesne Doğrulama Ortamı - JHOVE) türünden format tanımlayıcıların kullanılarak işletim sistemlerinden bağımsız şekilde Elektronik Yazışma Paketi (EYP) gibi belgelerin standart bir yapıda üretilmesi (Kirschenbaum, Ovenden ve Redwine, 2010, ss. 17-19) ve belge ile bileşenlerine tek biçim tanımlayıcılar atanması önerilmektedir (TNA, 2017a, ss. 28-31).

4.3. E-Belgeler İçin Gerekli Muhafaza Koşullarının Sağlanamaması

E-belgelerin güvenilirliğini doğrudan etkileyen bir diğer husus da kullanılan donanımlar için uygun sıcaklık, nem ve ışık koşullarının sağlanmasıdır. Mesela saklama ünitelerinin belirlenen sıcaklık ve nem koşulları sağlanmadığı ve kullanım ömrü bittikten sonra yenilenmediği takdirde bozulduğu bilinmektedir. Bu koşulların belirli niteliklere sahip olması gerekir. Durum böyle olunca günümüz koşullarında Redundant Array of Independent Disks (Bağımsız Disklerin Artıklık Dizisi - RAID) 10 gibi saklamada başarılı olduğu kabul edilen yöntemlere sahip saklama cihazlarının kullanılması önerilmektedir (ISO, 18492, s. 4). Bununla birlikte, teknolojik eskimeyle karşı karşıya kalmamak için yeni cihazlara periyodik olarak belge aktarımı yapılabilir.

E-belgenin muhafaza sırasında nem ve ışık koşullarının sağlanamaması gibi diğer bir etken de gerekli yamaların yapılmamasıdır. Bunun neticesinde sistemden veri sızıntısı, belge yönetimi standartlarına uyum sağlayamamak ve belgelere uzun dönemli koruma yöntemlerinin uygulanmaması gibi sorunlar oluşabilir. Bu sorunlar, belgelerin bütünlüğünü bozabilecek mahiyettedir. Oysa belge bütünlüğünü korumak için yazılımların periyodik olarak güncellenmesi önerilmektedir (TNA, 2017b, ss. 11-12).

E-belgeler, format, işletim sistemi ve yazılım dilleri gibi çeşitli teknolojik bileşenlere bağımlıdır. Belgelerin uzun süreli korunup sürdürülebilirliğini sağlamak için söz konusu bileşenlerin bilinçli olarak ve kontrollü bir şekilde yönetilmesi gerekir. Bunun gerçekleşmesi için bileşenler kayıt altına alınmalı, tanımlanmalı ve dokümantasyonu oluşturulmalıdır. Bu aşamada kullanılması gereken yazılım ve donanımlar, ihtiyaç duyulan personel deneyim ve yeteneği ile malzemelerin kullanım ömrü gibi hususlar belirtilmelidir (TNA, 2017b; TNA, 2017a, ss. 5-6). Teknolojik bileşenler tanımlanırken belge formatı, kullanılacak cihazlar, teknolojik göç planları gibi belgenin erişim ve saklanması etkileyen hususlar ifade edilmektedir. Aynı zamanda, belgelerin üretilme koşulları ve onu meydana getiren bileşenler, belge ile üstveriler arasındaki ilişkinin kurulması, belgenin bütünlüğü ve tamlığının kontrol edilmesi ile log kayıtlarında yer alacak hususlarla benimsenecek güvenlik önlemleri açıklanır (TNA, 2017a, ss. 9-11).

E-belgelerin güvenilirliğinin korunmasında belgeye kimin ne zaman nasıl eriştiğini gösteren log kayıtlarından oldukça faydalandığı görülmektedir. Bundan dolayı, log kayıtlarının özgünlüğü korunarak belgeyle ilişkilendirilmeleri gerekir (TNA, 2017a, s. 32). Bu kayıtlar

aynı zamanda yeni formatlara aktarılabilir olmalıdır. Özgünlüğün korunduğunun tasdik edilmesi, insan müdahalesine gerek duymadan otonom bir şekilde gerçekleşmelidir. Log kayıtları aynı zamanda belgenin yaşam döngüsünde geçirdiği aşamaların dokümantasyonu olarak kullanılabilir (Duranti, 2010, s. 83).

Burada üstverilerden de yararlanılmaktadır. “Belgede yapılan işlemlerin kim tarafından gerçekleştirildiği, gerçekleşme tarihi, ortam yenilemesi öncesinde ve sonrasındaki döngüsel artıklık denetimi ve özet değerlerinin karşılaştırılması” gibi üstverilerin oluşturulabileceği ifade edilmektedir. Böylece, yapılan işlemlerin daha önceden belirlenen prosedürler dâhilinde yürütülüp yürütülmediği incelenebilir ve kalite kontrolü yapılabilir (ISO, 2005, ss. 9-12). Bu işlemler sırasında belgenin içeriğiyle birlikte konteksti de muhafaza edilmelidir (The National Electronic Commerce, 2002, s. 21). Durum böyle olunca, belgenin diplomatik özellikleri ile arşivsel bağının korunması gerekir. Bunun için önceden tanımlanmış standart form ve şablonlar oluşturulmalı, belge türü ve fonksiyona göre çeşitlenen yöntemlerle belgelerin özgünlüğünün korunduğu tasdik edilmelidir (Duranti, 2010, s. 82).

4.4. Özet Değerlerinin Eşleşmemesi

E-belgelerin güvenilirliğinin korunmasında kullanılan yöntemlerden biri de belge ilk ortaya çıktığında elde edilen özet değerinin yaşam döngüsü boyunca muhafaza edilmesidir. Ancak, depolama ortamlarının güncellenmesi ve kullanılan işletim sisteminin değiştirilmesi gibi nedenlerle belgenin özet değerleri farklılaşmakta ya da birbirleriyle eşleşmemektedir (Hasan, Winslett, Mitra, Hsu ve Sion, 2008, s. 366). Bunun neticesinde belgenin tahrif edilmiş olabileceği düşünülebilir. E-belgelerin güvenilirliği konusunda çalışmaları bulunan Corinne Rogers, teknolojik göç işlemleri sırasında e-belgenin oluşturulan özet değerleri korunursa sorunun hafifletilebileceğini dile getirmektedir (Rogers, 2015, s. 161). Bununla birlikte, özet değeri oluşturulurken satır satır özet değeri (piecewise hashing) oluşturmanın daha sağlıklı sonuçlar verebileceği ifade edilmektedir (Garnett, Winter ve Simpson, 2018).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek teknolojik kaynaklı pek çok risk mevcuttur. Bu çalışmada söz konusu risklerden belgedeki bit akışının bozulması, belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopması, e-belgenin muhafaza koşullarının sağlanamaması ve özet değerlerinin eşleşmemesi riskleri incelenmiştir. Çalışmada bu risklere yol açan hususların açıklanmasına gayret edilmiştir. Bununla birlikte, kurumların söz konusu risklere karşı alabileceği önlemler açıklanmıştır. Kurumlar bu riskleri yeteri kadar dikkate almazsa söz konusu riskler birer tehdiye dönüşerek e-belgelerin güvenilirliğinden şüphe duyulmasına neden olabilir. Bunun neticesinde kurumlardaki fonksiyonlar doğru açıklanamadığı gibi işlemlerin

nasıl yürütüldüğüne ilişkin deliller de yeteri kadar ortaya konulamayabilir. Kurumların bu risklere karşı alabileceği çözüm önerileri ise şöyle belirtilebilir:

Teknolojik koşullardan kaynaklı olarak arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek risklerin başında belgelerin bit akışının bozulması gelmektedir. Bu riskin soruna dönüşmemesi için kurumlar depolama donanımlarını güncellemeli, belgelerin özet değerlerini belirli aralıklarla kontrol etmeli ve belgeleri hata düzeltme kodlarıyla birlikte saklamalıdır. Kurumların karşılaşılabileceği bir diğer risk de belge ile bileşenleri arasındaki ilişkinin kopmasıdır. Kurumlar bu riske karşılık DROID ve JHOVE gibi format tanımlayıcıları kullanmalı ve belge ile bileşenlerine tekbiçim tanımlayıcılar atamalıdır.

E-belgelerin güvenilirliğini tehdit edebilecek bir diğer risk de gerekli muhafaza koşullarının sağlanamamasıdır. Buna karşılık kurumlar günümüz koşullarında RAID 10 gibi saklamada başarılı olduğu kabul edilen yöntemlere sahip saklama cihazlar kullanılmalı, yeni cihazlara periyodik olarak belge aktarımı yapılmalı, yazılımlar periyodik olarak güncellenmeli, belge bileşenleri kayıt altına alınıp tanımlanmalı ve bir kılavuz oluşturulmalıdır. Bu kılavuzda ihtiyaç duyulan personel deneyim ve yeteneği ile malzemelerin kullanım ömrü gibi hususlar belirtilmeli; belge formatı, kullanılacak cihazlar, teknolojik göç planları gibi belgenin erişim ve saklamasını etkileyen hususlar ifade edilmelidir. Bununla birlikte, söz konusu kılavuzda belgelerin üretilme koşulları ve onu meydana getiren bileşenler, belge ile üstveri dosyasının tek biçim tanımlayıcıları, belgenin bütünlüğü ve tamlığının kontrol edilmesi ile log kayıtlarında yer alacak hususlarla benimsenecek güvenlik önlemleri açıklanmalıdır.

Bunların yanı sıra karşılaşılabilecek bir diğer risk, özet değerlerinin eşleşmemesidir. Kurumlar bu riskin bir soruna dönüşmemesi için özet değerlerini satır satır (piecewise hashing) oluşturabilir. Aynı zamanda bu işlemler sırasında belgenin içeriğiyle birlikte konteksti de muhafaza edilmelidir. Durum böyle olunca, belgenin diplomatik özellikleri ile arşivsel bağının korunması gerekir. Bunun için önceden tanımlanmış standart form ve şablonlar oluşturulmalı, belge türü ve fonksiyona göre çeşitlenen yöntemlerle belgelerin özgünlüğü tasdik edilmelidir. Özgünlüğün tasdik edilmesi, insan müdahalesine gerek duymadan otonom bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Bu yöntemlerle birlikte, log kayıtları da oluşturulmalıdır. Log kayıtları belgenin yaşam döngüsünde geçirdiği aşamaların dokümantasyonu olarak kullanılabilir. Bu amaçla değerlendirilecek log kayıtlarında belgede yapılan işlemin kim tarafından gerçekleştirildiği, gerçekleşme tarihi, döngüsel artıklık denetimi ve özet değerlerinin karşılaştırılması gibi üstveriler yer almalıdır. Böylece, yapılan işlemlerin daha önceden belirlenen prosedürler dâhilinde yürütülüp yürütülmediği incelenebilir ve kalite kontrolü yapılabilir.

Görüldüğü üzere arşivlenen e-belgelerin güvenilirliğini tehdit eden risklere karşı alınabilecek çözüm önerileri oldukça çeşitlidir. İngiltere ve ABD gibi ülkelerde olduğu gibi Devlet Arşivleri Başkanlığının söz konusu riskler hakkında bir rehber hazırlayarak kurumları yönlendirmesi oldukça önemli bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Bunların yanı sıra kurumlardaki belge yöneticisi ve arşivciler, bahsedilen risklere karşı çözüm önerileri geliştirmek için yetkinliklerini artırmalıdır.

Teşekkür: Makalenin son okumasını yaparak görüşleriyle beni yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK'e teşekkür ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ataman, B. K. (2005). Elektronik ortamdaki bilginin arşivlenmesi. M. E. Küçük (Ed.), *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* (ss. 78-100) içinde. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Aydın, C. ve Özdemirci, F. (2011). Elektronik belgelerin arşivlenmesinde gerçekliğin ve bütünlüğün korunması. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 105-127. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/224/220> adresinden erişildi.
- Bearman, D. (2006). Moments of risk: Identifying threats to electronic records. *Archivaria*, 62, 15-46. <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12912/14148> adresinden erişildi.
- Bushey, J. (2016). *The archival trustworthiness of digital photographs in social media platforms* (Doctoral thesis). Retrieved from: <https://dx.doi.org/10.14288/1.0300440>
- Cook, T. (2013). Evidence, memory, identity and community: Four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2-3), 95-120. <https://doi.org/10.1007/s10502-012-9180-7>
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3. bs.). (M. Bütün ve S. B. Demir Ed.) (O. Birgin, S. Ünal, T. Özseveç, Y. Dede, A. Bacanak, A. Bakla, ... S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orijinali 2009'da yayımlanmıştır).
- Çakmak, T. ve Eroğlu, Ş. (2016). Enterprise information systems within the context of information security: A risk assessment for a health organization in Turkey. *Procedia Computer Science*, 100, 979-986. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2016.09.262>
- Çakmak, T. ve Eroğlu, Ş. (2020). Elektronik Arşivlerde dijital koruma ve bilgi güvenliği risk değerlendirmesi. A. H. Kuzucuoğlu ve Y. Şeşen (Ed.), *Bilgi Merkezlerinde Risk ve Kriz Yönetimi kitabı* içinde (ss. 51-78). Ankara: Hiperlink Yayınları.
- Çiçek, N. (2009). *Modern belgelerin diplomatiği*. İstanbul: Derlem Yayınları.

- Çiçek, N. (2011). Elektronik belgelerin diplomatik analizi ve arşivsel bağın kurulmasındaki önemi: Türkiye'deki uygulamalar ışığında bir inceleme. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 87-104. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/223/219> adresinden erişildi.
- Çiçek, N. (2015). *Kurumsal bilgi ve belge yönetimi*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- Çiçek, N. (2021). Türkiye'de elektronik belgelerin geleceği için ulusal strateji ihtiyacı: Literatür ışığında bir inceleme. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 15, 33-57. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/1749908> adresinden erişildi.
- Çiçek, N. ve Sağlık, Ö. (2019). Blokzincir teknolojisinin elektronik belgelerin güvenilirliğinin korunmasında başarıya katkısı. B. Yalçinkaya, M. A. Ünal, B. Yılmaz ve F. Özdemirci (Ed.), *Bilgi Yönetimi ve Bilgi Güvenliği: eBelge-eArşiv-eDevlet-Bulut Bilişim-Büyük Veri-Yapay Zekâ* (ss. 141-170) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Digital Preservation Coalition. (2021). *Rapid assessment model* [Web Page]. Retrieved from <https://www.dpconline.org/digipres/dpc-ram>
- Duranti, L. (2010). Concepts and principles for the management of electronic records, or records management theory is archival diplomatics. *Records Management Journal*, 20(1), 78-95. <https://doi.org/10.1108/EUM000000007248>
- Duranti, L., ve Thibodeau, K. (2006). The concept of record in interactive, experiential and dynamic environments: The view of Interpares. *Archival Science*, 6, 13-68. <http://doi.org/10.1007/s10502-006-9021-7>
- Duranti, L., ve Rogers, C. (2011). Educating for trust. *Archival Science*, 11(3-4), 373-390. <http://doi.org/10.1007/s10502-011-9152-3>
- Erickson, C.L. ve Lunt, B.M. (2015). Alternatives for long-term storage of digital information. In C. Lee, J. Crabtree, L. Konstantelos, N. McGovern, Y. Maeda, M. Pennock, ..., E.Zireau (Eds.), 12. *International Conference on Digital Preservation* (pp. 231-232). North Carolina [ABD]: School of Information and Library Science University of North Carolina at Chapel Hill. Retrieved from <http://phaidra.univie.ac.at/view/o:429524>
- Garnett, A., Winter M. ve Simpson, J. (2018). Checksums on modern filesystems, or: On the virtuous consumption of CPU cycles. In M. Potterbusch, N. McGovern, A. Whiteside, C. Mumma, E. Verbruggen, J. Meyerson, ..., T. Patterson (Eds.), 15. *International Conference on Digital Preservation*. Boston [ABD]: y.y. Retrieved from <http://osf.io/cxahf>
- Glassford, S. (2018). Black hole or brave new world? Archivists, historians and the challenges of the digital age. *Emerging Library & Information Perspectives*, 1(1), 91-110. <https://doi.org/10.5206/elip.v1i1.357>
- Guo, W., Fang, Y. Pan, W. ve Li, D. (2016). Archives as a trusted third party in maintaining and preserving digital records in the cloud environment. *Records Management Journal*, 26(2), 170-184. <https://doi.org/10.1108/RMJ-07-2015-0028>
- Han, Y. ve Chan, C.P. (2008). The modeling system reliability for digital preservation: Model modification and four-copy model study. In 5. *International Conference on Preservation of Digital Objects: Joined UP and Working: Tools and Methods for Digital Preservation* (p. 281). London: The British Library, Retrieved from http://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:294190
- Hasan, R., Winslett, M., Mitra, S., Hsu, W. ve Sion, R. (2008). Trustworthy records retention. In M. Gertz ve S. Jajodia (Eds.), *Handbook of Database Security* (pp. 357-381). New York [ABD]: Springer.
- Hay-Gibson, N. (2011). *Risk and records management: investigating risk and risk management in the context of records and information management in the electronic environment* (Doctoral Thesis). Retrieved from: https://nrl.northumbria.ac.uk/id/eprint/3308/2/hay-gibson.naomi_phd.pdf

- International Organization of Standardization (ISO). (2005). *18492 Long-term preservation of electronic document-based information*. Cenevre [İsviçre]: Author.
- ISO. (2012). *14721 Open archival information system (OAIS)*. Cenevre [İsviçre]: Author.
- ISO. (2012). *16363 Audit and certification of trustworthy digital repositories*. Cenevre [İsviçre]: Author.
- ISO. (2015). *27040 Security techniques: Storage security*. Cenevre [İsviçre]: Author.
- INTERPARES. (2008). *INTERPARES 2: Experiential, interactive and dynamic records*. L. Duranti ve R. Preston (Eds.), Retrieved from http://www.interpares.org/ip2/display_file.cfm?doc=ip2_book_complete.pdf
- INTERPARES. (2021). Terminology [Web Page]. Retrieved from <https://interparestrust.org/terminology/term/trustworthiness>
- KAMU Sertifikasyon Merkezi. (2015). *Elektronik belgeleri açık anahtar altyapısı kullanarak güvenli işleme rehberi*, Sürüm 1.4. http://kamusm.bilgem.tubitak.gov.tr/dosyalar/rehberler/REHB-001.001_1.4.pdf adresinden erişildi.
- Kirschenbaum, M. G., Ovenden, R. ve Redwine, G. (2010). *Digital forensics and born-digital content in cultural heritage collections*. Washington [ABD]: Council on Library and Information Resources.
- Külcü, Ö., Çakmak, T. ve Özel, N. (2015). *Kamusal bilgi ve elektronik belge yönetimi: organizasyonlar ve üniversitelere yönelik koşulların analizi*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Lemieux, V. L. ve Krumwied, E. D. (2011). Managing records risks in global financial institutions. In L. Coleman, V. L. Lemieux, Stone, R. & Yeo, G. (Eds.), *Managing Records in Global Financial Markets: Ensuring Compliance and Mitigating Risk* (pp. 91-105). London [Birleşik Krallık]: Facet Publishing.
- MacNeil, H. (2000). *Trusting records: Legal, historical and diplomatic perspectives*. y. y.: Springer.
- McHugh, A., Ross, S., Ruusalep R. ve Hofman, H. (2007). *Digital Repository Audit Method Based on Risk Assessment*. Glasgow [İskoçya]: DCC.
- Meehan, J. (2006). Towards an archival concept of evidence. *Archivaria*, 61, 127-146. Retrieved from <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12538/13681>
- Minnesota Historical Society State Archives Department. (2002). *Trustworthy information systems handbook*. Minnesota [Amerika Birleşik Devletleri]: Author.
- National Archives and Records Administration. (2010). Risk management plan. Washington [Amerika Birleşik Devletleri]: Author.
- Niu, J. (2015). Original order in the digital world. *Archives and Manuscripts*, 43(1), 61-72. <https://doi.org/10.1080/01576895.2014.958863>
- Rogers, C. (2015). *Virtual authenticity: Authenticity of digital records from theory to practice* (Doctoral thesis) Retrieved from: <https://dx.doi.org/10.14288/1.0166169>.
- Rosenthal, D. S., Robertson, T., Lipkins, T., Reich, V. ve Morabito S. (2005). Requirements for digital preservation systems: A bottom-up approach. *D-Lib Magazine*, 11(1). Retrieved from <http://www.dlib.org/dlib/november05/rosenthal/11rosenthal.html>
- Rosenthal, D.S. (2008). Bit preservation: A Solved problem?. In 5. *International Conference on Preservation of Digital Objects: Joined UP and Working: Tools and Methods for Digital Preservation* (p. 277-279). London: The British Library, Retrieved from http://phaidra.univie.ac.at/detail_object/o:294190
- The National Archives (TNA). (2017). *Risk assessment handbook*. Retrieved from <https://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/risk-assessment-handbook.pdf>

- TNA. (2017a). *Migrating information between records management systems*. Retrieved from <https://nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/edrms.pdf>
- TNA. (2017b). *Managing digital continuity*. Retrieved from <https://nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/managing-digital-continuity.pdf>
- TNA. (2017c). *Mapping the technical dependencies of information assets*. Retrieved from <https://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/mapping-technical-dependencies.pdf>
- TNA. (2021). *The digital archiving graphical risk assessment model*. Retrieved from <https://nationalarchives.shinyapps.io/DiAGRAM/>
- The National Electronic Commerce Coordinating Council. (2002). *Creating and maintaining proper systems for electronic record keeping*. Retrieved from http://www.pearcemoses.info/papers/creating_systems.pdf
- Thibodeau, K. (2013). The perfect archival storm: The transfer of electronic records from the G. W. Bush White House to the National Archives of United States. In L. Duranti & E. Shaffer (Eds.), *The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation* (pp. 724-733). Vancouver Kanada]: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Yalçinkaya, B. (2014). Belge yönetim sistemlerinde ve süreçlerinde risk tanımları. *Arşiv Dünyası*, 16-17, 16-24.
- Yalçinkaya, B. (2016). Elektronik belge yönetimi uygulamalarında başarılı olumsuz etkileyen risk unsurları. *Bilgi ve Belge Araştırmaları*, 4, 20-40.
- Yıldız, Ö. R. (2010). Elektronik belge yönetim sistemleri ve denetim. *Sayıştay Dergisi*, 78, 3-30.
- Young, L.J. (2020). Data reawakening: The “File Not Found” series: Past 3 of 3. Retrieved from <http://apps.sciencefriday.com/data/reawakening.html>

Bir Araştırma Kaynağı Olarak Arşivlenen Sosyal Medya Verilerinin Kullanımı

Archived Social Media Data as a Research Resource

Aykut Kaya¹

¹Kütüphaneci, Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye; Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.K. 0000-0001-6477-5655

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Aykut Kaya,
Kütüphaneci, Bursa Uludağ Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bursa, Türkiye; Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
E-posta: aykutkaya@uludag.edu.tr

Başvuru/Submitted: 11.10.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested: 01.11.2021

Son Revizyon/Last Revision Received: 10.11.2021

Kabul/Accepted: 12.11.2021

Online Yayın/Published Online: 09.12.2021

Atf/Citation: Kaya, A. (2021). Bir araştırma kaynağı olarak arşivlenen sosyal medya verilerinin kullanımı. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 49-79.

<http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1008002>

ÖZ

Günümüzde sosyal medya, bireysel olarak kullanımının yanında devlet kurumlarından medya kuruluşlarına, özel sektörden akademik araştırmalara kadar bir dizi alanda kullanılmaktadır. Sosyal medyanın bu çok sayıda alanda kullanımı ile birlikte, araştırmacıların çalışmalarında kullanabilecekleri değerli yeni veriler ortaya çıkmaktadır. "Sosyal medya verileri" olarak adlandırılan bu değerli veri türü daha önce görülmemiş bir nitelikte bir araştırma kaynağı yaratmıştır. *Uygulama Programlama Arayüzlerinin (Application Programming Interface, API)* ortaya çıkması ve sosyal medya platformlarının API'ler etrafında şekillenmesi, araştırmacıları sosyal medya platformlarından veri toplamanın ve verileri arşivlemenin en etkili yollarından biri olarak platform API'lerini kullanmaya yöneltmiştir. Bilgi ve belge yönetimi alanında değeri yeni fark edilen sosyal medya verileri üzerine pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada; sosyal medya verileri kavramı ile sosyal medya platformlarının API'leri aracılığıyla toplanan arşivlenen sosyal medya verilerinin araştırmalarda yeni bir kaynak türü olarak önemine vurgu yapılmış, bu verilerin hâlihazırda kullanıldığı akademik araştırma alanlarına işaret edilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca sosyal medya büyük verisi ve sosyal medya veri madenciliği kavramları da açıklanmıştır. Literatüre dayalı nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada elde edilen verilerin analizi için de doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. **Anahtar kelimeler:** Sosyal medya, sosyal medya verisi, API, veri kaynağı, sosyal medya araştırması

ABSTRACT

Social media is used today in numerous contexts, from government institutions to media organizations and from the private sector to academic research, as well as by individuals. The use of social media across a wide range of fields generates valuable new data that researchers can use in their studies. This so-called "social media data" represents an unprecedented research resource. The emergence of *Application Programming Interfaces (APIs)* and the shaping of social media platforms around them have led researchers to use platform APIs as a highly effective way to collect and archive social media data. Few studies exist on social media data, the value of which has only recently been recognized in the field of information and records management. This paper emphasizes the importance of social media data collected and archived through social media platform APIs as a new source for research. It also highlights areas of academic research where these data are currently used. Furthermore, the paper explains the concepts of big data and data mining in the context of social media. A literature-based qualitative research method was used to obtain data for the study, and these data were analyzed through the document analysis technique.

Keywords: Social media, social media data, API, data source, social media research

EXTENDED ABSTRACT

Although social media is generally regarded as the name given to platforms such as Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Reddit, and Pinterest, various definitions of the term have been offered by different studies. Broadly, social media can be defined as web/mobile based applications or media forms that enable users to come together with other users, share information, communicate, and form a community, and in which content is user-created.

In addition to its individual use, social media is employed in a range of contexts such as public institutions, private companies, non-profit organizations, and educational activities. Organizations may also use social media for data mining to better understand attitudes and trends and to predict future behavior. With the increasing number of social media users and its use in the many areas described above, social media data has started to be produced very quickly. Social media contains a significant amount of natural data on many issues related to today's society, including various aspects of human behavior and corporate activity, from social movements to political views and preferences and modes of communication. Consequently, a new type of data has emerged that researchers can use in their studies. This valuable "social media data" has become a research resource of unprecedented scale. Furthermore, as social media data has been accepted as a type of big data because of the many features they share, it may also called "social big data" or "social media big data."

In previous scholarly research, traditional methods such as library, archive, and internet searches, literature reviews, surveys, interviews, observations, and scales were used to obtain data. Over time, however, traditional data acquisition methods have become increasingly difficult and expensive, forcing researchers to seek new data sources. Once social media appeared and its potential as a data source was recognized, new methods of research to exploit it quickly emerged. Although not initially created and thought of as a data source, the development of social media over time has made it a source and object of study in recent years. This has generated new data types that researchers now commonly use in academic research to address new problems and find appropriate solutions.

Social media data can be used for a wide variety of purposes, such as measuring and analyzing information produced through social media. It also has the feature of being both a common social memory and a documentation tool for transmitting this memory to the future. What is important at this point is to identify the type of tool that researchers will require to use the memory-based information in question. APIs have been employed as the most important tool to enable researchers to collect and evaluate social media data in a meaningful and reliable way. The emergence of APIs and the shaping of social media platforms around them have led researchers to use platform APIs as a highly effective way to collect and archive data from social media platforms. Today, academic studies based on data obtained through social media platform APIs have become widespread.

The fundamental starting point of this study is that there has been little work in the field of information and records management on social media data, especially given the growing recognition of its importance as a resource. Accordingly, this paper considers the concept of social media data and the use of social media data collected and archived through social media platform APIs as a new source for research. Moreover, it examines the academic research areas (e.g., crisis moments such as epidemics and natural disasters, health, psychology, linguistics, communication studies, marketing, political activities, and geography) in which these data are being used. The paper also explains the concepts of big data and data mining in the context of social media. A literature-based qualitative research method was used to obtain data for the study, and these data were then subjected to the document analysis technique.

GİRİŞ

Önceden bilimsel araştırmalardaki veri elde etme yöntemleri, kütüphane, arşiv, internet taramaları, literatür incelemeleri, anketler, görüşmeler, gözlemler ve ölçekler gibi çabalara dayanmaktaydı. Ancak, zaman geçtikçe, geleneksel veri elde etme yöntemlerinin daha zor ve daha pahalı hale gelmesi ile araştırmacılar yeni veri kaynakları arayışına girişmiştir. Bu arayışlara bağlı olarak 2000’li yılların başlarında sosyal medyanın (bloglar, sosyal ağlar, mikrobloglar gibi) ortaya çıkışı ve bir iletişim aracı olarak yaygın kullanılışıyla birlikte araştırmacılar, veri elde etme ve bu verilerin analizi için önemli bir fırsat görmüştür (Fondren ve McCune, 2018, s. 38).

Sosyal medya ve sosyal medya platformları, insanların ve kurumların kendilerini ifade edebildikleri, yapılanları/faaliyetleri duyurdukları, her türden güncel sorunu tartıştıkları, özgün değerlendirmeler yapabildikleri daha da önemlisi daha önce hiçbir şekilde kullanılmamış olan yeni bir veri kaynağının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Artık sosyal medya ve sosyal medya platformları, sadece bilginin yayıldığı, toplumsallaştığı, sosyalleşme ve günlük yaşamın tüm yönlerini yansıtan alanlar değil, aynı zamanda veri elde etmek için sıklıkla kullanılan araçlara dönüşmüştür (Zeller, 2017, s. 388).

Başlangıçta bir veri kaynağı olarak oluşturulmaması ve düşünülmemesine rağmen, sosyal medyanın zaman içinde geçirdiği gelişim sosyal medyayı son yıllarda akademik araştırmalarda, araştırmacıların yeni soru(n)ları ele almak ve bu soru(n)lara cevap/çözüm bulabilmek için yaygın olarak kullandığı yeni veri türleri üreten bir kaynak ve çalışma nesnesi haline getirmiştir. Günümüzde geldiğimiz noktada, internet araştırmaları, -özellikle sosyal medya araştırmaları- çok sayıda kullanıcı verisine çevrimiçi erişim sağlayan teknolojik etmenlerden faydalanmıştır/faydalanmaktadır.

Araştırmacılar, *Twitter*, *Facebook* ve *Instagram* gibi sosyal medya platformlarının *Uygulama Programlama Arayüzü (Application Programming Interface, API)*¹ aracılığıyla sosyal medya verilerinin toplanmasını ve arşivlenmesini sağlamıştır. Araştırmacıların sosyal medya verilerinden oluşan veri kümelerini toplamaları çevrimiçi faaliyetler ile ilgili “Büyük Veri” çalışmalarının yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Croeser ve Highfield, 2019, s. 670). Günümüzde sosyal medya kullanımı ile ortaya çıkan ve “sosyal büyük veri” veya “sosyal medya büyük verisi” olarak adlandırılan bu kavramlar bilim insanlarının ve uygulayıcıların erişebileceği ölçek ve veri türlerinde önemli bir artış sağlamıştır. Sosyal medya, toplumsal hareketlerden, politik görüşler ve tercihler ile iletişim biçimlerine kadar insan davranışının ve kurum faaliyetlerinin çeşitli yönlerini de kapsayan, günümüz toplumuyla ilgili pek çok konuda önemli miktarda doğal veri içermektedir. Sosyal medya, elde edilmesi zor ve zaman alan bu türden verilere ulaşmak isteyen araştırmacılar için hem benzeri görülmemiş fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır.

1 API bir yazılım ürünü veya uygulama ile bir web sunucusu arasındaki veri aktarımını sağlayan programlama kümesi, arayüzdür.

Sosyal medya verileri, bu ortam üzerinden üretilen bilginin ölçülmesi ve analiz edilmesi gibi çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Yine sosyal medya verileri ortak toplumsal bellek niteliğindedir ve bu bellek günümüz dünyasının geleceğe aktarılması için bir belgeleme (toplumsal dokümantasyon) aracı olma özelliğine sahiptir. Bu noktada önemli olan, söz konusu belleğe dayalı bilginin kullanılabilmesi için araştırmacıların ne tür bir araca ihtiyaç duyacaklarıdır. Araştırmacıların sosyal medya verilerini anlamlı ve güvenilir bir şekilde toplayıp değerlendirilmelerini sağlayacak en önemli araç olarak API'ler kullanıma sunulmuştur. API'lerin ortaya çıkması ve sosyal medya platformlarının API'ler etrafında şekillenmesi, araştırmacıları sosyal medya platformlarından veri toplamanın ve verileri arşivlemenin en etkili yollarından biri olarak platform API'lerini kullanmaya yöneltmiştir.

Çalışmada, sosyal medya verileri kavramı ile sosyal medya platformlarının API'leri aracılığıyla toplanıp arşivlenen sosyal medya verilerinin araştırmalarda kullanımına değinilmiş, bu verilerin kullanıldığı akademik araştırma alanları (salgın ve doğal afet gibi kriz anları, sağlık, psikoloji, dilbilim, iletişim çalışmaları, pazarlama, siyasal faaliyetler ve coğrafya) incelenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca sosyal medya büyük verisi ve sosyal medyada veri madenciliği kavramları da açıklanmıştır. Değeri son zamanlarda daha çok fark edilen bir kaynak olarak sosyal medya verileri üzerine bilgi ve belge yönetimi alanında şimdiye kadar pek fazla çalışılmamış olması bu araştırmanın temel çıkış noktasını ve özgün yanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, arşivlenen sosyal medya verilerinin araştırma kaynağı olarak nasıl ve hangi araştırma alanlarında kullanılabileceğinin incelenmesini hedeflemektedir. Çalışmanın temel kaynakları, araştırma makaleleri, bilimsel kitaplar ve tezlerdir. Çalışmanın verileri literatür araştırması, kütüphane ve internet taraması ile kurumsal veri tabanları yoluyla elde edilmiştir. Literatüre dayalı nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada elde edilen verilerin analizi için doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Çalışma kapsamında öncelikle bazı temel kavramların açıklanmasında yarar vardır. Bu kavramlar veri, sosyal medya, sosyal medya verisi, yapılandırılmış veri ve yapılandırılmamış veri şeklinde belirtilebilir. Veri kavramı hakkında literatürde ve teknoloji ile ilişkili terimleri açıklayan/inceleyen terminoloji sözlüklerinde pek çok tanım yer almaktadır. Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde veri, "sonuç çıkarmak, çözümlenme yoluyla çıkarsamalar yapmak ya da bir incelemeyi sürdürmek için sormaca, gözlem, deney ya da ölçme gibi tekniklerle toplanmış, ancak işlenmemiş nicel ya da nitel değerler kümesi" olarak tanımlanmaktadır ("TÜBA: Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü", y.y.). Bir başka değerlendirmeye göre veriler, temel bir araç ve araştırma ürünü; bilgiyi elde etmek, saklamak ve yaymak için kullanılabilen kaynaklardır (Bishop ve ark., 2019, s. 4).

Sosyal medya, Kaplan ve Haenlein (2010, s. 61)'in yirmi dört binden fazla atıf alan makalesinde, "her yerde erişilebilir bir şekilde kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin

üretilmesine, erişilmesine ve paylaşılmasına olanak tanıyan web tabanlı ve mobil tabanlı internet uygulamaları” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde ise sosyal medya; *Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Reddit, Pinterest* vb. platformlara verilen genel ad olarak bilinmektedir.

Sosyal medya verileri, sosyal medya kullanıcılarının oluşturduğu veya paylaştığı içerik (fotoğraflar, görseller, metinler, yorumlar vb.), bağlantılı içerik, etkileşim verileri, zaman damgaları, hesap bilgileri ve tıklama akışları gibi sistem tarafından oluşturulan üstverilerin bir birleşimi olup genellikle büyük boyutlu, hızlı oluşturulabilen ve çabuk kaybolabilen yani dinamik ve geçici nesnelere (Hemphill, Hedstrom ve Leonard, 2020, s. 106). Sosyal medya verileri, sosyal medya kullanıcılarının sosyal medyadaki her türlü etkinliğine ilişkin veriler olup kullanıcıların, sosyal medyayı kullandıkları sırada oluşturduğu veya paylaştığı bilgileri ifade etmekte ve genellikle kişisel olarak nitelendirilebilen veriler olarak bilinmektedir (ESOMAR [European Society for Opinion and Marketing Research], 2011, s. 3). Sosyal medya içeriği, sayısız kanaldaki metinler, hikâyeler, yorumlar, hashtagler², videolar, gönderiler, fotoğraflar ve tweetler gibi çeşitli verilerden oluşmaktadır. Bu sebeple, sosyal medya verileri çoğunlukla kişisel veri olarak değerlendirilmektedir (“Social media archiving in regulated industries: why it matters in 2021”, 2020). Birçok kullanıcı nerede eğitim aldığı, yaşadığı veya çalıştığı, hobileri gibi bilgilerini açıkça paylaştığından sosyal medya platformlarında bunlar gibi büyük miktarda kişisel veri bulunmakta, bu veriler çok bilgilendirici olabilmektedir (Qi ve Edgar-Nevill, 2011, s. 75).

Sosyal medya verilerinin önemi kendine özgü doğasından kaynaklanmaktadır. Bu veriler, kişisel bilgilerden ya da duygulardan oluştuğundan potansiyel olarak insanın duygusal durumunun sonucunu önemli ölçüde etkileyebilecek olaylar için önem taşımaktadır (Huang ve Xu, 2014, s. 267). Her ne kadar kişisel veriler içerse de, sosyal medya verileri birer araştırma kaynağı olarak kullanılabilir. Bahsedildiği üzere, sosyal medya platformları; metinler, videolar, fotoğraflar, sesler ve coğrafi konumlar gibi birçok veri türüne sahiptir.

Genel olarak sosyal medya verileri, yapılandırılmış (structured) veya yapılandırılmamış (unstructured) veriler şeklinde gruplanabilmektedir. Yapılandırılmış veriler, “erişimi ve incelemesi geleneksel yöntemlerle en kolay ve hızlı biçimde yapılabilen”, yapılandırılmamış veriler ise “herhangi bir biçimsel kurala bağlı olmayan, büyük ölçüde metinsel içerik taşıyan, işlenip incelenebilmesi için metin işleme yöntemleri gereken” veriler olarak tanımlanmaktadır. *Twitter*’da gönderilen tweetler yapılandırılmamış metinsel verilere; arkadaş/takipçi bilgileri ise yapılandırılmış verilere örnek oluşturmaktadır (Stieglitz, Mirbabaie, Ross ve Neuberger, 2018, s. 156; Şeker Elmas, 2019, s. 24).

2 Çoğunlukla sosyal medya platformlarında kullanılan, “#” sembolü ile işaretlenen ve beraberinde yazıldığı metni sınıflandıran kelime ya da kelime öbeklerine verilen ad.

Sosyal medya uygulamaları, esas olarak dış bağlantılardan ve çeşitli medya türlerinden oluşmaktadır. Bu uygulamalar, genellikle oldukça karmaşık profillerle ilişkili olan kullanıcılar arasında bilgi alışverişini kolaylaştırmak için işlev gördüğünden, aynı zamanda önemli miktarda üstveri üretmektedir. Söz konusu üstverilerin üretilmesi, veri kümelerinin coğrafi konum, tarih, saat, cinsiyet, meslek, yaş, milliyet ve bir dizi diğer türev kullanıcı ögesiyle potansiyel olarak zenginleştirilebileceği anlamına gelmektedir (Sloan, Morgan, Burnap ve Williams, 2015).

Sosyal medya kaynaklarından elde edilen veriler değişiklik gösterebilir, ancak genellikle dört sınıfa ayrılır. Bunlar; *kullanıcı bilgileri*, *etkinlik*, *ağ* ve *içerik*'tir. *Kullanıcı bilgileri*, profil verileri olarak da bilinmektedir. Kullanıcı profil verileri; kullanıcının adı, doğum yeri ve tarihi, e-posta adresi, iş ve eğitim bilgisi, yaşadığı şehir gibi sosyal medya hesabına sahip kişi hakkındaki bilgileri göstermektedir. *Etkinlik*, sosyal medya kullanıcılarının oluşturduğu içeriklerin IP adresi³, zaman, tarayıcı bilgisi, oturumların uzunluğu gibi her faaliyet için sosyal medya platformlarının kayıt altına alındığı ve otomatik olarak tutulan verilerdir. *Ağ* kısmı, takipçi ya da arkadaş adı ve sayısı gibi bilgileri içermektedir. Benzer ilgi alanlarına sahip kişilerin belirlenmesi, kuvvetli bağlantıların bulunması, özel bilgilerin elde edilmesi gibi konular da bu çerçevede içindedir. *İçerik*, kullanıcılar tarafından oluşturulan tweetler, beğeniler, yorumlar, videolar ve fotoğraflar gibi materyalleri tanımlamaktadır (Arshad, Jantan ve Omolara, 2019, ss. 127-128; Gürsakar, 2009, s. 233; Social Media Research Group, 2016, s. 7).

Sosyal medya verilerinin temel ayırt edici özellikleri; anlık, doğal olarak daha önce toplanması zor olan yeni tipte öznel veriler sağlaması ve nüfus ölçeğinde oluşturulmalarıdır. Bu özellikler, -dijital ortamda üretilen hatta sonradan dijital ortama aktarılan veriler gibi- sosyal medyayı verilerini geleneksel araştırma yöntemleri ile elde edilen materyallerden ayırmaktadır. Bunlar, özellikle araştırmacıların, geleneksel araştırma verilerinde karşılına çıkan bazı kısıtlamaları aşmalarına da imkân sağlamaktadır (Procter, Voss ve Lvov, 2015, s. 484). Çünkü sosyal medyada kullanıcı tarafından üretilen veriler, makine tarafından okunabilir biçimde yakalandığından bunların işlenmesi hızlı ve kolaydır (Fält, 2016).

Sosyal medya verileri büyük ölçüde piyasa güçlerine, giderek artan şekilde sahte kullanıcı hesaplarına ve bot hesaplara bağlı olan ticarileştirilmiş platformlarda bulunmaktadır. Ayrıca, veriler platformlardan elde edildiğinde, standartlaştırılmış değildir ve çeşitli biçimlerde (çoğunlukla JSON⁴ veya XML⁵ gibi) olabilmektedir (Acker ve Kriesberg, 2017, s. 2). Doğası gereği dinamik olan sosyal medya verileri çoğunlukla uzaktan barındırılmaktadır ve iş birliğine dayanan bir yapıya sahiptir. Bu verilere genellikle, sosyal medya platformlarının API'leriyle,

3 IP (Internet Protokol) adresi, Internet'te bağlanan her cihaza verilen eşsiz numara serisidir.

4 JSON (JavaScript Object Notation), JavaScript'ten türetilen insan tarafından okunabilir, veri değişimi için tasarlanmış metin tabanlı bir bilgi saklama formatıdır.

5 XML (Extensible Markup Language), internetteki veri alışverişini hızlı ve pratik bir şekilde gerçekleştirmeyi sağlayan ve platformlar arasındaki iletişimi ayarlayan bir işaretleme dilidir.

platform sağlayıcılarla müzakere edilerek belirlenen erişim yöntemleriyle ve üçüncü taraf veri satıcıları aracılığıyla erişilmektedir (Hemphill ve ark., 2020, s. 105; “Strategies for managing social media information”, y.y.).

2. Sosyal Medya Verilerinin Kullanım Alanları

Günümüzde mevcut olan en özgün sosyal veri kaynağı, kullanıcılar tarafından sosyal medyada oluşturulan içeriktir. İçeriğin kullanıcı tarafından oluşturulması, bireyler arasındaki deneyim ve iş birliğinin paylaşılması araştırmacılara çok çeşitli konularda araştırabilecekleri büyük miktarda veri sunmakta ve bu sayede söz konusu verilerden pek çok alanda yararlanılmaktadır (Young, 2013, s. 429). Örneğin; sosyal medya platformları son yıllarda iletişim faaliyetleri için potansiyel bir veri kaynağı haline gelmiştir. Sosyal medya verileri, iletişimdeki kötü tanımla sonuçlanabilecek yeni eğilimleri ve tehlikeleri belirlemek için yararlı olabilmektedir.

İşletmeler kitle iletişimi hakkında bilgi edinmek için kullanıcıların ürettiği sosyal medya verilerini kullanmaktadır (Çelik, 2018, s. 461). Siyasi iletişim alanında da sosyal medya verilerinden sıkça faydalanılmaktadır. Devlet kurumları ve siyasi parti yetkilileri sosyal medyayı hem seçmenleri ile iletişim kurmak hem de büyük kitlelere hızlı ve kolay yoldan ulaşmak için bir araç olarak kullanmaktadır. Hükümetler ve siyasi partiler, sosyal medyadan veri analizleri yaparak, sonraki seçim dönemi için yararlı stratejiler oluşturmaktadır. Kriz iletişimi, sosyal medya verilerinin etkin olarak kullanıldığı iletişim alanlarından bir diğeridir. Sosyal medya; doğal afetler, terör olayları vb. kriz anlarında afet ve acil durum yönetimi kurumları tarafından, krizden etkilenen insanlara ilgili krizin durumu veya insanların kriz anında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirmek için de kullanılmaktadır. Örneğin, sosyal medya verilerinden krizin meydana geldiği yerin konumunu belirlemek için de yararlanılabilmektedir (Stieglitz ve ark., 2018, ss. 157-158).

Sosyal medya, devlet kurumlarının oluşturduğu değerli kamu verilerinin üretilmesinin yanında vatandaşlardan geri bildirim alınmasını da sağlamaktadır. Kurumlar, sosyal medya platformlarını kullanan vatandaşlarından toplanan bilgileri ve verileri analiz etmektedir. Devlet kurumları ihtiyaç duydukları sosyal medya verilerini bir *Twitter* anketi ya da *Facebook* gönderisi vasıtasıyla gerçek zamanlı olarak elde edebilmektedir (van Rooyen, y.y.).

Hem ticari hem de kâr amacı gütmeyen kuruluşlar da çeşitli amaçlar için sosyal medya verilerini kullanmaktadır. Örneğin; ticari kuruluşlar, sosyal medyayı müşterileriyle bir iletişim kanalı olarak kullanmasının yanında sosyal medya verilerinden müşterilerine sunacağı hizmet ve karar verme süreçlerini desteklemek amacıyla da yararlanmaktadır (Stieglitz ve ark., 2018, s. 157). Sosyal medya verilerini ilk kez kullanan şirketler finans ve perakende alanından olmuştur. Perakende şirketleri, müşteri hizmetlerinin yanında reklam ve pazarlama stratejileri geliştirmek, marka tanınırlığını ölçmek ve sahtekârlığı tespit etmek gibi amaçlar için sosyal

medya verilerini kullanırken, ticarete sosyal medyadaki haber verilerinden, finans alanında ise sosyal medya verilerinden piyasa duyarlılığını ölçmek için yararlanılmaktadır (Batrinca ve Treleaven, 2015, s. 91). Ticari kuruluşlar, nüfus grupları ve potansiyel müşterileri hakkında veri toplamak ve bu verileri analiz etmek için sosyal medya verilerini giderek daha fazla kullanmaktadır (Thomson, 2017, s. 2). Örneğin, turizm ve pazarlama alanlarında sosyal medya verileri coğrafi konum belirlemek için kullanılmaktadır (Çelik, 2018, s. 463).

Sosyal medya verileri potansiyel olarak dünyanın her yerindeki kullanıcıların davranışlarını ifade ettiklerinden çevrimiçi davranışın çoğunlukla yeni bir biçimi olarak kabul edilmektedir. Araştırmacılar, sosyal medya verilerini hem çevrimiçi tartışmalardan veri kazıma veya çıkarma⁶, çevrimiçi görüşme gibi çalışmalarında hem de birincil veya ikincil kaynak olarak bilimsel yayınlarda kullanmaktadır (Acker ve Kriesberg, 2017, s. 1; Beninger ve ark., 2014, s. 1). Araştırmacılar, önceden verileri literatür incelemesi, kütüphane, arşiv, internet taramaları, anketler, görüşmeler ve gözlem gibi çeşitli yöntemlerle elde ederken, araştırma verilerinin artık belli bir kısma, yoğunlukla sosyal medya platformları üzerinden erişilebilmektedir (Townsend ve Wallace, 2016, s. 4). Anketler ve görüşmeler gibi geleneksel veri kaynaklarının aksine, sosyal medya verileri web tabanlı sosyal medya platformları aracılığıyla makine tarafından okunabilen bir formatta oluşmaktadır. Bu veriler, insan eliyle hatta çoğunlukla bizzat verinin sahibi tarafından (birinci elden) doğrudan üretildiğinden insan davranışı ve sosyal etkileşim hakkında yeni keşiflere yol açabilecek karmaşık veri analizlerini kolaylaştırmıştır (Thomson ve Kilbride, 2015, s. 262). Zaman alıcı anketler veya röportaj araçları olmadan, sosyal medya verileri, araştırmacıların siyasi olaylar üzerine tartışmalar gibi önceden gözlemlenmesi zor olan olayları yerinde incelemesine de olanak tanımaktadır (Kinder-Kurlanda, 2019, ss. 105-106). Geçmişte veri azlığından veya yokluğundan şikâyet eden araştırmacılar, bugün büyük miktardaki sosyal medya verilerini ne şekilde elde edebileceklerini ve bunları nasıl kullanabileceklerini tartışmaktadır (Gürsakal, 2009, s. 36). Bu tartışmalardan biri de veri madenciliği üzerinedir.

3. Sosyal Medya Veri Madenciliği

Sosyal medya verilerinin sıklıkla kullanıldığı alanlardan biri olan veri madenciliği, yani eldeki büyük miktardaki verilerden ilk bakışta çok net anlaşılabilen ancak potansiyel olarak kullanmaya elverişli olan bilginin çıkarılmasıdır (Şimşek, 2012, s. 4). Veri madenciliği tekniği; yeni bilgi üretmek için önceden var olan büyük veri kümelerini ölçülebilir yöntemlerle inceleyen, belirli durum veya eğilimleri keşfetmek, bunlardan bir sonuç elde etmek için çok sık kullanılan bir tekniktir (Beninger ve ark., 2014, s. 5; “Data Mining VS Data Extraction: What’s the Difference?”, 2021). Veri madenciliği, müşterileri sınıflandırmaya, ürün satışlarını artırmaya, dolandırıcılığı tespit etmeye ve daha pek çok şeye yardımcı olabildiğinden 1990’lı yıllardan itibaren yaygınlaşmış ve daha sonra ulaşım, finans, sağlık, telekomünikasyon gibi

6 Çıkarılması istenen web sitesi ya da sosyal medya platformundaki değerli bilgileri bilgisayardaki kayıtlı bir yerel dosyaya veya elektronik tabloya aktarma tekniği veya işlemi olarak bilinmektedir.

çeşitli alanlardan birçok şirket, verilerden yararlanmak için veri madenciliği tekniklerini kullanmaya başlamıştır (“Data Mining VS Data Extraction: What’s the Difference? ”, 2021).

Organizasyonlar sürekli olarak veri üretmekte ve bunları yine sürekli olarak incelemektedir. Geçen zamanla beraber, ürettikleri bu verilere sosyal medya verileri de dâhil olmuş sosyal medya platformlarında veri madenciliği önemli hâle gelmiştir (Çelik, 2018, s. 462).

Sosyal medya veri madenciliği, sosyal medya platformlarında yer alan çeşitli bilgilerdeki fikirlerin anlamsal açıdan ortaya çıkarılması olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2018, s. 459). Sosyal medya veri madenciliği, kullanıcılar, şirketler ve müşteriler için yararlı olabilecek eyleme geçirilebilir kalıpları sosyal medyadan çıkarma potansiyeline sahiptir. Sosyal medya veri madenciliği geleceğe yönelik tahminler yapılmasının yanında çevrimiçi davranışlar, satın alma, bireyler arasındaki bağlantılar gibi ilk anda anlaşılabilen ham sosyal medya verilerinin incelenerek analiz edilmesine yardımcı olabilmektedir (Pushpam ve Jayanthi, 2017, s. 149). Sosyal medya veri madenciliği, sosyal medya, sosyal medya ağ analizi ve veri madenciliği alanlarını birleştirmektedir (Ertam, 2017, ss. 67-68).

Tüm bunlarla birlikte veri madenciliğinin bir alt dalı olarak oluşturulan sosyal medya veri madenciliği, sosyal medya araştırmaları verilen yeni bir araştırma alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyal medya veri madenciliği, çok farklı disiplinlerden araştırmacıların sosyal medya araştırmalarına önemli katkılarda bulunabileceği, akademik çalışmalarda önemi yeni yeni fark edilen bir alandır (Gundecha ve Liu, 2012, s. 1). Bu teknik, sosyal medya araştırmacıları için kısa bir zamanda oldukça güvenilir veri sağlayabilecek önemdedir. Araştırmacılar son yıllarda sosyal medya platformlarından veri madenciliği yöntemleri ile büyük miktarlarda veri elde etmişler ve bunları çalışmalarında kullanmışlardır (Beninger ve ark., 2014, s. 5). Sosyal medya veri madenciliği, araştırmacıların sosyal medya kullanımı sonucu ortaya çıkan yeni durumları anlamalarına yardımcı olabileceği gibi, daha iyi hizmetler sunmak ve yaratıcı beklentiler oluşturmak için iş zekâsı geliştirmelerine de yardımcı olabilir (Gundecha ve Liu, 2012, s. 1). Sosyal medya platformlarından duygu veya algı analizi, metin madenciliği ve kümeleme algoritması gibi çeşitli şekillerde veri madenciliği yapılabilmektedir (Çelik, 2018, ss. 462-463). Hem sosyal hem de akademik açıdan, sosyal medyadaki modern bağlantıları ortaya çıkarmanın veya gelecekteki çeşitli durumları tahmin etmenin bir yolu olarak sosyal medya veri madenciliği kullanımı zaman geçtikçe yaygınlaşmaktadır (Taylor ve Pagliari, 2018, s. 3).

4. Sosyal Büyük Veri/Sosyal Medya Büyük Verileri

Geleceğe yönelik tahminler üretmek ve insan davranışlarını anlama ihtiyaçları için büyük miktarlarda ve sayısız şekillerde bulunan veri kümelerini tanımlayan bir terim olan “Büyük Veri (Big Data)” kavramı; sistem kayıtları, kullanım istatistikleri ve iklim veya trafik sinyalizasyon verileri gibi farklı alanlardaki yığın verilerden meydana gelmektedir. Bu veriler, ilk bakıldığında

değersiz gibi görünse de zaman geçtikçe önemi anlaşılmış ve günümüzde oldukça kullanılır hale gelmiştir (Caplan ve Purser, 2019, s. 418; Çelik, 2018, s. 454). Tüfekçi (2014, s. 505), büyük verilerin, özellikle insan davranışını içeren birçok alan araştırmasında kullanıldığını söylemektedir.

Birbiriyle ilişkisiz ve yönetilmesi zor olan büyük miktardaki veriyi ifade eden büyük verilerin bilinen dört özelliği bulunmaktadır. Bunlar; hacim, hız, çeşitlilik ve doğruluk ile karakterize edilmektedir (Lynn ve ark., 2015, s. 1):

1. Hacim (Volume): Verinin miktarını belirtmektedir.
2. Hız (Velocity): Verinin hızlı üretildiği/alındığı sıradaki veya akışındaki orandır.
3. Çeşitlilik (Variety): Farklı biçimlerdeki veri kümelerinin bir koleksiyonudur. Bir diğer ifade ile çeşitlilik; video, fotoğraf ve metin gibi yapılandırılmamış ya da yarı yapılandırılmış veri türlerini açıklamaktadır.
4. Doğruluk (Veracity): Verilerin kesinlik ve güvenilirlik derecesi olarak tanımlanabilir. Veriler doğru ve güvenilir olmazsa kuruluşlar tarafından alınan kararlar anlamlı olmayacaktır (Al-Hajjar, Jaafar, Al-Jadaan ve Alnutaifi, 2015, s. 301-302; Çelik, 2018, s. 455).

Sosyal medya verileri, büyük verinin bir türü ve büyük verilere atfedilen birçok kategoriye uygun olarak kabul edilmektedir (Caplan ve Purser, 2019, s. 418; Derczynski, Yang ve Jensen, 2013, s. 137). Bu verilere “sosyal büyük veri” veya “sosyal medya büyük verisi” denmektedir. Sosyal medya verilerinin, çok farklı kaynaklardan elde edilenleri içeren “büyük veri”nin birçok özelliğini paylaştığı söylenebilir. Bu nedenle sosyal medya verilerini de içine alan çalışmalar büyük verilerle ilgili yayınlarda yaygın olarak bulunmakta ve sosyal medya verilerini kullanan araştırmacılar da sıklıkla büyük veri literatürüne atıf yapmaktadırlar (Stieglitz ve ark., 2018, s. 158).

Büyük veri, başlangıçta süper bilgisayarlar gerektirecek kadar büyük veri kümelerine atıfta bulunmaktaydı. Günümüzde ise “gelişmiş öngörü ve karar verme için düşük maliyetli, yenilikçi bilgi işlem biçimleri talep eden yüksek hacimli, hızlı ve çeşitli bilgi varlıkları” olarak değerlendirilmektedir (Boyd ve Crawford, 2012, s. 663; Vis, 2013). Manovich (2012, s. 460) ise büyük veri terimini, “boyutu yaygın olarak kullanılan yazılım araçlarının verileri kısa bir sürede toplama, yönetme ve işleme yeteneğinin ötesinde olan veri setleri” olarak tanımlamaktadır. 21. yüzyılın başında, özel şirketlerin üretmeye başladığı veri setlerinden büyük veriler ortaya çıkmış ve *Google*, *Facebook* ve *LinkedIn* gibi bazı sosyal veri üreten şirketler en başından beri büyük veriler etrafında oluşturulmuştur (Gökkurt Demirtel ve Demirtel, 2016, s. 226; Social Media Research Group, 2016, s. 4).

Günümüzde sosyal medya kullanımındaki ve kullanıcı sayısındaki yükselişle beraber sosyal medya platformlarında üretilen veriler çok hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Sosyal medya

kullanımındaki bu büyük artış, hem “sosyal medya büyük verisi” olarak adlandırılan kavramın hem de büyük miktarda verinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Stieglitz ve ark., 2018, s. 156). Bir başka ifade ile sosyal medya platformlarında yapılan faaliyetler arttıkça, üretilen veriler de artarak büyük veri denilen veri kümelerini meydana getirmiştir (Çelik, 2018, s. 453). Tüfekçi (2014, s. 505)’ye göre, sosyal medya büyük verilerinin ortaya çıkması ve bu sayede insan davranışlarının araştırılması, biyolojide mikroskopun, astronomide ise teleskopun icadına benzer bir devrim yapmıştır.

Sosyal medya büyük verileri, önemli kavrayışların anahtarı olarak görülerek; akademisyenler, kurumlar, şirketler, gazeteciler, politikacılar ve hükümetler tarafından kapsamlı bir şekilde analiz edilmiş, bu verilerin sürekli olarak kullanılmasıyla yapılan sosyal medya büyük veri analizleri, kurum ve şirketlerin politikalarına yön vermeye başlamıştır (Ghani, Hamid, Targio Hashem ve Ahmed, 2019, s. 426; Gökurt Demirtel ve Demirtel, 2016, s. 226; Tufekci, 2014, s. 505). Ancak sosyal medya verileri doğası gereği büyük miktarda ilk bakışta anlaşılamayan bilgi içermekte, bu da doğal olarak verilerin kullanılmasında ve analiz aşamasında bir zorluk oluşturabilmektedir. Sosyal medya büyük verileri anlamlı bir şekilde getirilip doğru şekilde kullanılmazsa onlardan faydalanmak pek mümkün olamamaktadır (Ghani ve ark., 2019, s. 418). Bu nedenle *Google*, *Twitter* ve *Facebook* gibi sosyal medya platformlarına öncülük eden şirketler, kendi büyük verilerinin doğru analizleri için kendi yazılımlarını, sistemlerini ve programlama dillerini geliştirmiştir. Bunun neticesinde sosyal medya platformları büyük veri analizi için kullanılabilir hâle gelmiştir (Çelik, 2018, s. 466).

Büyük veri kullanımının ortaya çıkaracağı analitik güç potansiyeli onun çok çeşitli sektörler ve disiplinler arasında yaygınlaşmasını sağlamıştır (Larson, 2020, s. 7). Zelenkauskaitė ve Bucy (2016), sosyal medya büyük verilerinin yararlarını, bölünmüş ve yapılandırılmamış veri kaynaklarını birleştirme ile sosyal olaylar konusundaki anlayışları geliştirme potansiyeli üzerinden değerlendirmektedir. Sosyal medya büyük verilerinin yapısının, araştırmacılar için bu verilere önemli zorluklar olmadan erişebilmeyi sağlaması sebebiyle çeşitli akademik alanlardaki araştırmacılar sosyal medyadaki büyük veriler üzerinde daha fazla araştırma yapmak istemektedir (Shneiderman, Preece ve Pirolli, 2011, s. 34). Büyük veri kaynağı olarak sosyal medya, diğer veri kaynaklarıyla bütünleşebilmekte, mevcut eğilimler hakkında bilgiye sahip olmak, araştırmalardaki fırsatları belirlemek ve araştırma sürecini desteklemek için kullanılabilir. Sosyal medya, araştırma sürecini desteklemenin yanında araştırma konularını geliştirmek için bir araç olabilmektedir (Lafferty ve Manca, 2015, s. 87). Sosyal medya verileri, kısa bir kod ya da program yazılması vasıtasıyla milyarlarca kullanıcıdan otomatik olarak elde edilmesine izin vermektedir. Bu sebeple araştırmacıların, önemli olayları inceleyebilmek için büyük veri kümelerini kullanma ihtiyacı, “büyük” ve “sosyal” verilerin miktarında ve türünde önemli bir artış sağlamıştır (Walker, 2017, s. 1).

Yapılandırılmış ve yapılandırılmamış şekilde toplanan çok sayıda veri kümesinden elde edilen sosyal medya büyük verileri sağlık, iletişim, siyaset gibi farklı bilimsel alanlarda

kullanılmıştır. Sosyal medya büyük verilerinin en yaygın kullanıldığı alanlar; sosyal medya analizi, duyarlılık analizi ve veri madenciliği olmuştur (Ghani ve ark., 2019, s. 417-418). Tüm bunların sonucu olarak, çeşitli sosyal medya araştırmacılarının, çok çeşitli alanlardaki araştırmalarında doğrudan sosyal medyadan elde ettikleri büyük verileri/büyük veri kümelerini kullandığı görülmüştür (Weller ve Kinder-Kurlanda, 2016, s. 166).

5. Arşivlenen Sosyal Medya Verilerinin Bir Araştırma Kaynağı Olarak Kullanımı ve Sosyal Medyadaki Araştırma Alanları

5.1. Sosyal Medya Araştırması

Sosyal medyanın ortaya çıkışı ile birlikte zamanla, dünya çapında toplumların düşündüklerini, ilgilerini, beğendiklerini, beğenmediklerini, isteklerini vb. açıkça ifade etmelerini sağlayan bir kamusal iletişim şekli hâline gelmiştir.

Son yıllarda sosyal medya adeta bir iletişim devrimi yapmış ve bu nedenle birçok alandan büyük ilgi görmüştür. Sosyal medyanın geniş kabulü, çeşitli topluluklardaki toplumsal ve ticari yaşamlarla ilişkileri büyük ölçüde değiştirmiş, bu da direkt olarak sosyal medya ile ilgili çalışmaların artışı sağlamıştır (Bishop ve ark., 2019, s. 4). Sosyal medyanın gösterdiği bu hızlı devrim, birçok alana uygunluğu ve kullanım özellikleri ile ilgili sonuçları dikkate alındığında bilgi teknolojileri de dâhil olmak üzere çeşitli disiplinlerden akademik araştırmacıların ilgisi sosyal medya üzerinde toplanmıştır (Kapoor ve ark., 2018, s. 532). Sosyal medyayı birçok disiplinle ilgili kılan şey, çok çeşitli alanlarda çok çeşitli kullanıcıların ürettiği verilerin sistemde mevcut olmasıdır. Sosyal medya, başlangıçta bir veri kaynağı olarak oluşturulmamıştır ancak sosyal medyanın zamanla kullanımının artması ve onun akademik çalışmalar için veri üreten bir araç olarak fark edilmesi ile birlikte sosyal medya, araştırmacıların çalışmalarında yaygın olarak kullandığı ana veri kaynaklarından biri hâline gelmiştir.

Hem sosyal medyanın araştırma amacıyla nasıl kullanılabilceği hem de sosyal medya kullanımı üzerine yapılan araştırmalar, son yıllarda dikkat çekici bir artış göstermiştir. Sosyal medya, araştırmacılara özellikle kullanıcıların davranış, inanç ve tutumları gibi konularda potansiyel olarak zengin bir bilgi kaynağı sunmaktadır (Sloan ve ark., 2015). İnternet ortamında devasa miktarda bulunan tweetler, gönderiler, etkileşimler, yorumlar, fotoğraflar gibi veriler, sosyal medya alanında istatistiksel ve bilimsel çalışma ve araştırmalara doğru yeni bir hareket kazandırmıştır. Veri odaklı bu hareket, çevrimiçi sosyal medya verilerinin analizine yönelik benzeri olmayan ciddi sayıda araştırma yapılmasını sağlamıştır (Aggarwal, 2011, s. 2-3).

Araştırma için sosyal medyayı ve sosyal medya verilerini kullanmanın olası avantajlarından bazıları, büyük nüfus alanlarında araştırma yürütme maliyetlerini azaltma, daha fazla katılımcıya ulaşarak uzun bir zaman süresince veri elde etme imkânıdır (Bishop ve ark., 2019, s. 4). Sosyal medyada üretilen verilerin, onu özellikle sosyal bilim araştırmaları için güçlü bir kaynak haline

getiren özellikler taşıması, bunun yanında *Facebook*, *Twitter*, *Instagram* gibi çok kullanılan sosyal medya platformlarında (fotoğraflar, videolar gibi) metin dışı verilerin giderek artan varlığı, yine özellikle sosyal bilim araştırmacılarının bu verileri birçok şekilde inceleyerek, toplumun bunları anlamasına da imkân vermektedir (Pennington, 2016, s. 232; Thomson ve Kilbride, 2015, s. 261).

Sosyal medya araştırması, sosyal medyayı kullanan bir araştırma şekli; çeşitli araçlar ve veri elde etme yöntemleri kullanarak insan topluluklarının çeşitli temalarla nasıl ilişki kurduğunu anlamasına yardımcı olmak ve çeşitli araştırmalar yapmak için sosyal medya verilerini analiz etme sürecidir (“Social Media Research: tools, techniques and outputs”, y.y.). Sosyal medya araştırması terimi, sosyal medyadan sağlanan verileri kullanan her türlü araştırmayı ifade etmektedir (Bishop ve ark., 2019, s. 4). Sosyal medyanın akademik araştırmalarda kullanımı çoğunlukla iki şekildedir. İlki araştırmanın yürütülmesini sağlamak için sosyal medya platformlarını araştırma aracı olarak kullanmak, ikincisi ise sosyal medyayı araştırma için veri kaynağı olarak kullanmaktır. Daha önce değinildiği gibi, sosyal medya araştırması, sosyal medya platformlarının ve verilerinin doğası nedeniyle, web tabanlı anketler ya da diğer çevrimiçi araştırma türlerinden farklıdır. Sosyal medya araştırması hemen hemen yeni bir çalışma alanıdır. Veriler gerçek zamanlı olarak veya buna yakın olarak elde edildiğinden, genellikle diğer analiz türlerinden çok daha hızlı ve ucuzdur (Social Media Research Group, 2016, s. 6-7). Sosyal medya araştırması, çevrimiçi olarak oluşturulan verileri incelemekte ve bu verilerden elde edilen eğilimleri ortaya çıkararak sosyal uyum sağlama ve insanların davranışlarını inceleme şeklinde sınırları çizilebilecek bir çerçeveye sahiptir. Sosyal medya araştırmaları, kullanıcıların sosyal medya platformlarını nasıl kullandıklarını, bu platformlardaki hareketlerini anlamak için yeni teknik ve yöntemler arayan uzmanlarla beraber sürekli olarak bir gelişim çabası içindedir (“Social Media Research: tools, techniques and outputs”, y.y.).

Sosyal medya verileri çok çeşitli alanlardan araştırmalarda kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Ancak veriler, bunlarla sınırlı değildir. Akademik bağlam dışında, sanatçılar, yazarlar ve gazeteciler gibi diğer profesyoneller de sosyal medya verilerinin kullanılabilirliğinden yararlanmaktadır. Bu tür farklı alanların zaten sosyal medyadaki verileri kullanması, onların içeriğinin araştırma değerini göstermekte ve giderek daha fazla araştırmacı, elde ettikleri verilerin sonuçlarının tekrarlanabilirliği ve karşılaştırılabilirliği dolayısıyla sosyal medyadan toplanan araştırma verilerini kullanmaktadır (Weller ve Kinder-Kurlanda, 2016, s. 166).

API’lerin ortaya çıkışı ve sosyal medya platformlarının API’ler etrafında oluşturulması araştırmacıları, sosyal medya platformlarından en doğru ve hızlı şekilde veri toplayabilmek için platform API’lerini kullanmaya yöneltmiştir. API’lerin kullanımı, veri toplamanın ve verileri arşivlemenin en etkili yollarından biri olarak görülmektedir. Kullanıcılar tarafından paylaşılan gönderiler, çeşitli *hashtagler veya anahtar kelimeleri* içeren veriler, API’ler kullanılarak toplanabilmektedir (Bruns ve Burgess, 2016, s. 19). Sosyal medya verilerine erişim açısından,

API'lerin istenilen verilere gerçek zamanlı bir bağlantı oluşturabilmesi, genellikle ücretsiz olarak sunulması ve bunları daha sonra analiz etmeye, görselleştirebilmeye olanak sağlaması (Social Media Research Group, 2016, s. 9) gibi nedenlerle birçok alandaki araştırmacılar çalışmalarında sıklıkla sosyal medya API'leri aracılığıyla arşivlenen sosyal medya verilerini kullanmaktadır.

API tabanlı sosyal medya araştırması, sosyal medya platformları tarafından belirtilen standartlaştırılmış bilgileri içeren ve yine kontrolü platformlar tarafından sağlanan teknik arayüzler aracılığıyla elde edilen “önceden biçimlendirilmiş” verilere dayanmaktadır (Rieder, Abdulla, Poell, Woltering ve Zack, 2015, s. 2). *API tabanlı* bir araştırmanın araştırmacılar tarafından sıkça kullanılmasının bir nedeni de *API*lerin yüksek verimli araştırma araçları haline getirilerek veri toplama, organizasyon, temizleme, koruma ve analiz işlemlerinin otomatikleştirilmesidir. Araştırmacılar veri toplama süreçlerine platformları dâhil etmek zorunda kalmak yerine *API*ler sayesinde belli programlama becerileri dâhilinde ilgili verileri kendileri toplayabilmektedir (Lomborg ve Bechmann, 2014, s. 256-257). *API tabanlı sosyal medya araştırmalarında* en sık kullanılan sosyal medya platformu *Twitter* olarak görülmektedir. *Twitter*, *API*leri sayesinde araştırmacıların kolayca veri toplamasına olanak sağladığı için popüler bir kaynak hâline gelmiştir (Torres, Anu ve Varde, 2021). *Facebook* ve *Instagram* gibi diğer popüler sosyal medya platformlarının *Twitter*'a göre araştırmacılara daha kapalı olması (çoğunlukla *API* erişiminin kısıtlanması) araştırmacıların genel olarak çalışmalarını *Twitter*'a yöneltmiştir. Bu sebeple birçok akademik çalışma *Twitter* üzerine yoğunlaşmıştır. *Twitter*'da yapılan araştırmaların çokluğu, bu platformdaki verilerin hem toplanmasına hem de analiz edilmesine yönelik yaklaşımların standartlaştırılması yolundaki çabaların doğmasına da olanak sağlamıştır. *Twitter*'da belirli bir konu ile ilgili tweetleri bulmanın en sık kullanılan yöntemi *anahtar kelimeleri* veya özellikle *hashtagleri* kullanmaktır. *Hashtaglerin* kullanımı belirli sosyal medya avantajları sağladığından araştırmaların içeriğini tanımlamak için *hashtagler* yararlı filtreler olarak görülmektedir. Çeşitli çalışmalarda, aranan bilgilerin bulunması için *Twitter API*'sine erişilerek arama sorguları olarak tanımlanmış terimler kullanılmaktadır. Örneğin, belirli bir *hashtag* aranarak, o *hashtagi* içeren herkese açık tweetler bulunabilmektedir (Highfield ve Leaver, 2014).

5.2. Sosyal Medya Verilerinin Kullanıldığı Bazı Araştırma Alanları

Aşağıda dünyada sosyal medya platformlarının *API*leri aracılığıyla arşivlenen sosyal medya verileri kullanılarak yapılan çeşitli alanlardaki çalışmalardan örnekler verilmeye çalışılmıştır. Bu tür veriler kullanılarak yapılan akademik çalışmalar, doğal olarak bu çalışmada verilen örneklerden çok daha fazladır. Buradaki amaç, genel olarak sosyal medya platform *API*leri vasıtasıyla toplanarak arşivlenen veriler kullanılarak yapılan çeşitli alan (salgın ve doğal afet gibi kriz anları, sağlık, psikoloji, dilbilim, iletişim çalışmaları, pazarlama, siyasal faaliyetler ve coğrafya) araştırmaları ile ilgili bir farkındalık oluşturmaktır.

5.2.1. Terör

Sosyal medyada terör saldırıları gibi kriz anları ile ilgili çok sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Steensen (2018), 22 Temmuz 2011’de Norveç’te meydana gelen terör saldırısı sırasında ve sonrasında atılan tweetleri ve bu süreçte hashtaglerin oynadığı rolü analiz etmiştir. Veriler Twitter API’lerinden toplanmıştır. Çalışmada terör saldırısı gibi büyük bir acil durum olayı gerçekleştiğinde hashtaglerin Twitter iletişimi için hemen alakalı olmayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Merrill, Sumartojo, Stephens ve Coward (2020), 22 Mayıs 2017’de *Manchester Arena* bombalamasının birinci yıldönümü anmasında sosyal medyada belirgin olan birliktelik biçimlerini ve duygularını incelemiştir. Ayrıca çalışmada, Twitter içeriğinin hesaplamalı olarak toplanmasını ve analizini birleştiren metodolojik bir yaklaşım da sunulmuştur. Tweetler API’ler vasıtasıyla #ManchesterTogether hashtagi temel alınarak toplanmıştır. Sonuç olarak dijital olarak oluşturulan kamusal atmosferler için anma etkinlikleri bağlamında bir çerçeve sağlanmış ve özellikle teröre verilen tepkiler anlamında sosyal medyada birlikteliğin nasıl yeniden işlendiğine dair katkıda bulunulmuştur. Simon, Goldberg, Aharonson-Daniel, Leykin ve Adini (2014), 21 Eylül 2013’te 24 Eylül 2013’e kadar devam eden Kenya’daki Westgate alışveriş merkezine yapılan saldırı ile ilgili 21-25 Eylül 2013 arasındaki coğrafi konumlar, terör saldırısı, sosyal destek ve organizasyonlar gibi ana hashtag kategorilerine dayalı tweetleri Twitter API’leri vasıtasıyla toplamış, depolamış ve analiz etmiştir. Buna göre, Twitter’ın Kenya’da, acil durumlar için çok değerli bir iletişim ve müdahale koordinasyon aracı olarak hizmet ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.2. Doğal Afetler

Sosyal medya çalışmalarında arşivlenmiş sosyal medya verilerinin kullanıldığı bir diğer kriz anı alanı da doğal afetlerdir. Örneğin, Bruns Burgess, Crawford ve Shaw (2012), 2011’de Yeni Zelanda’nın Güneydoğu Queensland eyaletindeki sel felaketinde Twitter’da yöneticilerin yanında, sıradan vatandaşların afet bilgilerini ve paylaşımları yaymadaki rolünü incelemiştir. 10-16 Ocak 2011 tarih aralığında Twitter API’lerinden sel felaketi ile ilgili toplanan hashtagler ve tweetler sonucunda, Twitter’ın Yeni Zelanda’daki bu doğal afette bilgi paylaşmada ve yaymada aktif bir rol oynadığı görülmüştür. Morstatter, Lubold, Pon-Barry, Pfeffer ve Liu (2014), çalışmalarında hem 2012’deki *Sandy Kasırgası* gibi bir doğal afete hem de 2013’teki *Boston Maratonu Bombalı Saldırısı* gibi bir terör olayına odaklanmıştır. Bu iki kriz anı ile ilgili Twitter API’si kullanılarak Amerika kıtasından coğrafi etiketli tweetler toplanmıştır. Buna göre bu iki kriz yeri üzerinden bir kriz bölgesinden atılan tweetlerin dili arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Sonuç olarak bir kriz bölgesinden atılan tweetlerin, başka zaman dilimlerinde başka yerlerden atılan tweetlerden farklı olduğu görülmüştür. Cresci, Tesconi, Cimino ve Dell’Orletta (2015), 2009’daki *L’Aquila Depremi*, 2012’deki *Emilia Depremi*, 2013’teki *Sardunya Seli* ve 2014’te İtalya’da meydana gelen 4 doğal afete yönelik tweetleri, API’ler aracılığıyla her doğal afet için belirlenen farklı hashtaglere göre toplamış ve bunları

arşivleyerek bir veri seti oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda afet hasar değerlendirmesi için açıklanmalı ilk İtalyan sosyal medya mesaj dizisi meydana getirilmiştir.

5.2.3. İletişim

Sosyal medyada akademik olarak incelenen bir diğer alan da iletişimdir. Bruns ve Burgess (2016, s. 18)'e göre, iletişim alanındaki sosyal medya araştırması, genellikle büyük ölçekli ve veriye dayalı olup geniş ve çeşitli kullanıcı gruplarında görülebilen sistemik iletişim süreçleri hakkındaki sorularla ve bunların belirli kısa zamanlı olaylara verdiği tepkileri araştırmakla ilgilenmektedir. Sosyal medyadaki iletişim araştırmaları, işletmelerin pazarlama birimleri tarafından, müşterilerden çeşitli bilgileri toplamak için kullanılabilir. Bu tür bilgileri toplamak, işletmelerin ve kurumların, strateji oluşturma süreçlerinde daha müşteri temelli olmalarına olanak tanımaktadır (Kavoura, 2014, s. 491). Bunun yanında siyasi iletişim de sosyal medyadaki iletişim araştırması alanlarından biridir. Bu çalışmalara bir örnek Kavanaugh, Song, Li ve Fox (2019), tarafından yapılan çalışmadır. Çalışmada seçimlerde siyasi hoşgörü ve iletişim özgürlüğünü araştırma amacıyla 2014 Tunus Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin üç aylık döneminde gönderilen Twitter içerikleri API'ler aracılığıyla toplanmıştır. Sonuçlar 2011 *Tunus Devrimi*'nden sonra yapılan bu ilk düzenli seçimlerde siyasi görüş ve iletişimlerin daha demokratik ve özgür olarak yapıldığına işaret etmektedir. Sosyal medyadaki iletişim araştırmalarına bir başka örnek de ElAlfy, Darwish ve Weber (2020) tarafından yapılan çalışmadır. Standard & Poor's⁷ 500 adıyla bilinen 500 büyük Amerikan şirketini içeren ve bu şirketlerin kurumsal sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili Twitter'da iletişim kurup kurmadıklarını inceleyen çalışma, Standard & Poor's 500'ün Twitter'da hesabı bulunan 433 şirketinin Twitter zaman çizelgesindeki tweetlerinin Twitter API'si aracılığıyla toplanması ile yapılmıştır. Sonuçlar şirketlerin temel faaliyetleri içeren sürdürülebilir kalkınma hedefleri hakkında Twitter'da iletişim kurduklarını göstermiştir.

5.2.4. Sağlık

Arşivlenmiş sosyal medya verileri sağlık alanındaki çalışmalarda da sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin, Ashok, Guruprasad, Prakash ve Shylaja (2019), yaptıkları çalışmada Twitter'dan elde edilen verilerin hastalıkları tespit etmek ve bunları verimli bir şekilde izlemek için kullanılabilirliğini araştırmış. Twitter API'si ile toplanıp arşivlenen veriler sayesinde salgınların erken tahmini için kullanılabilirliğini ve dolayısıyla salgın durumunun daha hızlı ve kolay bir şekilde ele alınabileceği sonucuna ulaşmıştır. Young, Rivers ve Lewis (2014), HIV önleme için coğrafi konumlu konuşmaların sosyal medya verilerinden çıkarılıp çıkarılmayacağını değerlendirerek, "HIV önleme" için gerçek zamanlı Twitter verilerini kullanmıştır. Bunun için 6 Mayıs ile 9 Aralık 2012 tarihleri arasında HIV riskiyle ilişkili hashtagler (örneğin cinsel davranışlar ve ilaç kullanımı) Twitter API'sinden toplanmıştır. Çalışma sonucunda,

7 Uluslararası kredi değerlendirme kuruluşu.

HIV önleme ve halk sağlığını korumak için gerçek zamanlı sosyal medya verilerinin, HIV risk davranışlarını tespit etmek ve sonuçlarını değerlendirmek için kullanılabilceği saptanmıştır. Joshi ve arkadaşları (2020), 2014 yılında Batı Afrika’da ortaya çıkan *Ebola* salgınının erken belirtilerinin sosyal medya paylaşımlarından elde edilip edilemeyeceğini incelemiştir. Batı Afrika’da salgından etkilenen bölgenin önemli şehirlerinde Aralık 2011 ve 2014 yılları arasında Twitter API’sinden *Ebola* ile ilgili toplanan tweetler araştırmanın veri setini oluşturmuştur. Bu araştırma sonucunda Ebola gibi salgın hastalıkların erken tespiti için sosyal medyadan faydalanılabileceği ortaya çıkmıştır. Sağlık alanındaki bir başka çalışmada Zhang, Hall ve Bastola (2018), hastaların ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının kemoterapi hakkındaki algılarını değerlendirmek için Twitter API’sinden toplanan kanser ile ilgili tweetleri analiz etmiştir. Sonuç olarak çalışma, sosyal medyanın, kanser hastalarının nasıl iletişim kurduklarını anlamak ve ihtiyaçlarını öğrenebilmek için önemli bir sağlık veri kaynağı olduğunu göstermiştir. Edwards, Markovic, Petrunova, Lin ve Corsar (2018), Twitter’den 10 Kasım 2017-18 Aralık 2017 tarihleri arasındaki gıda kaynaklı hastalıkların nedenlerini araştırmak için kullanılan tweetleri Twitter API’si aracılığıyla toplayarak arşivlemiştir. Gelecekte bu alanda çalışacak araştırmacıların kullanabilmesi için arşivlenen veriler, tweet kimlikleri ve hashtaglerden oluşmaktadır. Benzer şekilde Beguerisse Diaz (2016) da Twitter API’si aracılığıyla Mart 2013 ile Ocak 2014 tarihleri arasında Twitter’da yayınlanan ve “diyabet” terimini içeren İngilizce tweetleri arşivleyerek bir veri seti oluşturmuştur.

5.2.5. Salgınlar

Bu çalışmanın hazırlandığı sırada 2019 yılında Çin’de ortaya çıkan milyonlarca insana bulaşan ve yine milyonlarcasının ölümüne sebep olan korona virüs salgını -literatürdeki adıyla COVID-19- devam etmekteydi. 21. yüzyıldaki en büyük salgınlardan biri olan bu salgın doğal olarak akademik çalışmaları da etkilemiş ve sosyal medyada COVID-19 salgını konu alan çok sayıda çalışma yapılmış ve veri arşivlenmiştir. Bunlardan birinde Liu, Xia ve Lang (2021), COVID-19 salgını sırasında insanların giyim tüketiminin nasıl değiştiğini ve bunun stresle başa çıkmayı sağlayıp sağlamadığını anlamak için API’ler aracılığıyla Ocak ve Eylül 2020 arasındaki tweetleri toplamış ve bunlarla duygu analizi gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda tüketim değişikliğinin stresle başa çıkmanın temel mekanizması olduğuna dair bulgular tespit edilmiştir. Ye, Özbay, Zuo ve Chen (2021), yine korona virüs salgını sırasında insanların seyahat ile ilgili tweetlerinin seyahat davranışları üzerindeki etkilerini New York şehri örneğinden API’ler aracılığıyla 13 Ocak ile 31 Ağustos 2020 tarihleri arasında toplanan verilerle incelemişler, sonuç olarak New York şehrinde salgın esnasında Twitter gönderilerinin zaman serisi ile seyahat oranı arasında benzer bir eğilim olduğunu tespit etmişlerdir. Bir başka çalışmada Sharma ve Sharma (2021), Twitter’da duygu analizi için COVID-19’un getirdiği kısıtlama ve karantina süreçlerinden etkilenen insanların depresyon ve intihar eğilimlerini araştırmıştır. 15 Şubat ile 19 Mayıs 2020 tarih aralığındaki tweetler Twitter API’si ile toplanıp

saklanarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak bir yerde kısıtlı kalan insanların depresyon ve intihar benzeri duygular geliştirme olasılığının yüksek olduğu görülmüştür.

5.2.6. Psikoloji

Psikoloji alanında da sosyal medyadan araştırma faaliyetleri için faydalanılmaktadır. KVTKN ve Ramakrishnudu (2021), sosyal medyada psikolojik stres tespiti için Twitter API'sinden veri toplamıştır. Colombo, Burnap, Hodorog ve Scourfield (2016) intihar düşüncesi olan ve intihar düşüncelerini içeren tweetler paylaşan Twitter kullanıcılarının özelliklerini ve sosyal medya etkileşimlerini analiz etmiştir. Twitter API'sinden toplanan veriler ve intihar içerikli tweet paylaşımı yapan kullanıcı grubundan elde edilen sonuçlar göstermiştir ki Twitter'da intihara meyilli içerik paylaşımı yapan kullanıcılar yüksek oranda karşılıklı bağlantı kurmaktadır.

5.2.7. Siyasi Faaliyetler

Sosyal medya ile ilgili diğer büyük araştırma alanlarından biri de siyasi faaliyetlere katılım, siyasi faaliyetlerin analizi ve siyasi seçimlerdir. Meclis veya başkanlık seçimleri (özellikle Twitter'da) üzerine çok sayıda arşivlenmiş sosyal medya verisi ve bu veriler kullanılarak yapılan araştırma bulunmaktadır. Örneğin; Kaczmarek ve arkadaşları (2013), sosyal medyadaki siyasal iletişim için, 2013'teki *Alman Federal Meclisi* (Deutscher Bundestag) seçimlerinden faydalanarak Twitter'dan Alman Federal Meclisi adaylarının ve gazeteciler gibi haber yapımcılarının tweetlerini Twitter API'leri aracılığıyla hashtag ve tarih aralıklarına göre toplayarak arşivlemiştir. Sonuç olarak, Twitter verilerinin elde edilmesi ile sosyal medyadan veri toplamaya yönelik genel bir görünüş ortaya konmuş, seçim adayları tarafından gönderilen tüm tweetlerden bir dizi kimlik ve adaylar hakkındaki bilgiler arşivlenmiş ve yeniden kullanıma sunulmuştur. Bu sayede gelecekteki araştırmacıların veri kaynağı olarak kullanılabilecekleri bir veri seti de oluşturulmuştur. Aynı şekilde Sältzer ve arkadaşları (2021) da hem araştırmacılar Twitter'da seçim kampanyasını inceleme fırsatı vermek, hem de araştırmacıların ağ, metin ve görüntü analizi için ilgili verileri toplamasına olanak sağlamak için 2021 Almanya Federal Meclis seçiminde (Bundestagswahl) yarışan tüm adayların Twitter hesabını içeren verileri Twitter API'si aracılığıyla toplamış ve bunları arşivlemiştir. Chukwumeka ve Abdul (2017), Birleşik Krallık 2015 Genel Seçimleri için standart Twitter API'sini kullanarak "Sosyal Medya- Anlayış, Altyapı ve Katılımın Geliştirilmesi" adlı bir proje kapsamında tweetlerin kimliklerini arşivlemiştir. Sosyal medya verilerinin analizini çevreleyen etik hususlar hakkında rehberlik sağlamayı amaçlamıştır. Birch, Ounis, Macdonald, Craig ve Yang (2019), seçmenlere, adaylara, seçim görevlilerine ve gazetecilere yönelik seçim şiddetini açıklama hususunda 2015 Venezuela Parlamento Seçimlerine, 2016 Filipinler Genel Seçimlerine ve 2016 Gana Genel Seçimlerine odaklanmış ve bu amaçla Twitter gönderilerini arşivlemiştir. Çalışmanın, gelecekteki araştırmacıların sosyal medya verilerine dayalı seçim şiddeti araştırmaları yapmalarına kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Veri kaynağı olarak Instagram'ın kullanıldığı az sayıdaki araştırmadan biri, Mahoney, Feltwell, Ajuruchi ve Lawson (2016) tarafından 2014 İskoç Bağımsızlık Referandumu ve 2015 İngiltere Genel Seçimlerinde İskoç seçmeninin sosyal medyada demokratik sürece katılım ve kendini siyasi bakımdan ifade etme aracı olarak fotoğraf paylaşımını nasıl kullandığına dair yapılan araştırmadır. Çalışmada veriler, Instagram API'sı kullanılarak #IndyRef (İskoç bağımsızlık referandumu için) ve #GE2015 (2015 Birleşik Krallık genel seçimleri için) hashtaglerinden her birinin oylamadan önceki 7 gün içinde bu hashtagler kullanılarak paylaşılan gönderilerden toplanması ile elde edilmiştir. Sonuç olarak İskoç seçmenlerinin siyasi olarak kendini ifade etmek için görsel paylaşımlar yaptığı anlaşılmıştır. Çalışma ayrıca, vatandaşların demokratik siyasi katılımı ile ilgilenirken ortaya çıkardığı görsel medya kullanımının anlaşılmasına da katkıda bulunmuştur. Görüldüğü üzere sosyal medyayı içeren birçok çalışmada seçimlerden ve bu seçimlerden elde edilen arşivlenmiş sosyal medya verilerinden faydalanılmıştır.

5.2.8. Dilbilim

Sosyal medyadan dilbilim alanındaki araştırmalar için de faydalanılmaktadır. Örneğin, Wang ve Inbar (2021), ABD siyasi elitleri tarafından kullanılan ahlaki dili incelemiştir. Çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nin Cumhuriyetçi ve Demokrat üyelerinin Twitter hesaplarından 1 Ocak 2016'dan 31 Ocak 2018'e kadar gönderdiği tweetler analiz edilmiş ve bunlar, üyelerin Kongre'de yaptığı konuşmalarla karşılaştırılmıştır. Tweetler, Twitter API'sinden toplanmıştır. Sonuç olarak ahlaki dil kullanımındaki partisel farklılıkların, partiler siyasi güç kaybettikçe veya kazandıkça zaman içinde değiştiği gözlemlenmiştir. Hegazi, Al-Dossari, Al-Yahy, Al-Sumari ve Hilal (2021), Twitter'dan Arapça metinleri işlemek, bunlardan bilgi çıkarımı yapabilmek ve gelecekteki çalışmalarda kullanabilmek amacıyla Twitter API'sinden toplanan Arapça tweetlerden veri seti oluşturulmuştur. Sonuç olarak gelecekte Arapça bilgi çıkarıcı uygulamalar geliştirmek için bir yaklaşım sunulmuştur.

5.2.9. Pazarlama

Sosyal medya günümüzde, pazarlama faaliyetlerinin de çok önemli bir parçası olmuştur. Milyarlarca kullanıcının davranışları, düşünceleri ve ihtiyaçları hakkında bilgi alışverişinde bulunduğu bir platform olan sosyal medya aynı zamanda ticari firmaların ürünlerini tanıttığı ve çeşitli kampanyaların yürütülmesini sağlamak ve öngörü kazanmak için de önemli bir kaynağı haline gelmiştir ("Social Media Research: tools, techniques and outputs", y.y.). Bu sebeple özellikle sosyal medya pazarlamasındaki tüketici/müşteri davranışları ve satın almayı da içine alan sosyal medyada hizmet sektörü en çok araştırma yapılan alanlardan biri haline gelmiştir. Örneğin, Liu, Shin ve Bruns (2021), lüks bir markanın sosyal medya pazarlama faaliyetlerinin müşteri katılımı üzerindeki etkisini araştırmak için en fazla Twitter takipçisine sahip ilk 15 lüks markanın Twitter API'si ile Temmuz 2012 ile Haziran 2017 tarih aralığında toplanan tweetlerini incelemiş sonuç olarak lüks bir markanın sosyal medya pazarlama çabalarının

etkileşim, eğlence ve popülerlik gibi özelliklerine odaklanmasının pazarlama faaliyetleri ve müşteri katılımını önemli ölçüde artırdığı görülmüştür.

5.2.10. Coğrafi Konum

Sosyal medya verileri coğrafi konumla ilgili araştırmalarda da sıklıkla kullanılmaktadır. Konum bilgileri, özellikle Twitter'daki, örneğin nüfus sayımlarından veya anketlerden elde edilen sosyo-demografik verilerin, sağlık verileri, çevresel veriler, coğrafi bilgiler gibi diğer çevrimdışı verilerle karşılaştırılmasına da imkân sağlamaktadır. Coğrafi konumla ilgili çalışmalara bir örnek, Kinder-Kurlanda, Weller, Zenk-Möltgen, Pfeffer ve Morstatter (2017)'in, yaptığı çalışmadır. Çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nden 2014 ve 2015 yıllarındaki coğrafi etiketli tweetler Twitter API'si ile toplanarak arşivlenmiştir. Böylelikle bu çalışma hem konum bilgisi taşıyan tweetlerin benzer özelliklerini ve bu verileri mevcut çalışmalarla karşılaştırmak isteyen araştırmacılar için bir kaynak oluşturmuş hem de coğrafi etiketli sosyal medya veri kümelerinin başarıyla arşivlenebileceğini göstermiştir. Benzer şekilde Sloan ve Morgan (2015) da Twitter kullanıcılarının demografik özelliklerini belirlemek için coğrafi hizmetler ve konum etiketlemeden faydalanmıştır. Twitter API'sinden elde edilen verilere göre Twitter'da coğrafi hizmetlerin kullanımının tweetlerin yazıldığı dil, sınıf yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklere bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arşivlenmiş sosyal medya verilerininin coğrafi konum araştırmalarına konu olabileceğini gösteren diğer bir araştırma söz konusudur. Bu araştırmada Littman, 2017 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ni etkileyen *Irma* ve *Harvey* adlı iki kasırga ile ilgili Twitter API'si kullanarak tweet kimliklerini toplayarak bir koleksiyon oluşturmuştur (Littman, 2017). Bu koleksiyondaki tweetler kullanılarak Brangbour ve arkadaşları (2019) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada, bir bölgedeki sel olasılıklarını hesaplamak için tweetlerdeki coğrafi bilgileri analiz etmiştir. Analiz sonucunda tweetlerin yaklaşık %17'sinin bir sel olayıyla ilgili coğrafi bilgilere sahip olduğu görülmüştür. Aggarwal (2019), sosyal medya gönderilerini, özellikle tweetleri, acil durumlarda haber veya haber dışı olarak sınıflandırmanın zorluğunu ele aldığı çalışmasında 5 veri koleksiyonundan faydalanmıştır. Bunlardan biri de Littman'ın tweet kimlik koleksiyonudur. Çalışma sonucunda Aggarwal, acil durumlarda bilgi edinmek için faydalı olabilecek, 5 farklı acil durum kategorisindeki Twitter gönderilerinden oluşan ilk veri setini oluşturmuştur.

5.2.11. Duygu Analizi

Yapılan literatür taramasında bir konu hakkında arşivlenmiş sosyal medya verilerinin başka araştırmalara da kaynak olabileceği görülmektedir. Örneğin Chen, Deb ve Ferrara (2021), Amerika Birleşik Devletleri'nin 2020'deki Başkanlık Seçimleri ile ilgili, çok dilli 1,2 milyarlık fazla tweeti toplamış ve bunları arşivlemiştir. Arşivlenmiş bu veriler hem Masood, Peterson

ve Voleti (y.y.) hem de Chaudhry ve arkadaşları (2021) tarafından Twitter'daki duygu analizi çalışmalarında kullanılmıştır. Yine aynı arşivlenmiş verileri kullanan bir başka çalışmada Chen ve arkadaşları (2021) COVID-19 salgını sırasında yapılan 2020 ABD Başkanlık Ön Seçimlerindeki halk sağlığı uygulamaları ile sağlıkla ilgili yanlış bilgilerin yayılımını incelemiş ve sonuç olarak bazı muhafazakâr kullanıcı gruplarının salgını önlemek için maske takma ve oy verme konularında Twitter'da yanlış bilgiler yaydığını bulmuştur.

5.2.12. Davranış Bilimi

Başka bir örnek Wrubel ve Kerchner (2020) tarafından 3 Mart 2020 ile 3 Aralık 2020 tarihleri arasındaki Twitter API'si kullanılarak oluşturulan "Coronavirus" veya "COVID-19" ile ilgili tweet arşividir. Bu arşiv kullanılarak yapılan çalışmalardan biri Sanders, Tosi, Obradovic, Miligi ve Delaney (2021) tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada Birleşik Krallık'taki COVID-19 salgını sırasındaki karantina ve kısıtlamaların insanlar üzerindeki etkisi, davranış bilimi üzerinden sosyal medya da analiz edilerek incelenmiştir. Bu veri arşivi kullanılarak yapılan bir diğer çalışmada, Torres, Anu ve Varde (2021), Twitter kullanıcılarının COVID-19 ile ilgili bilgileri nereden edindiklerini hangi web kaynaklarını (URL'ler) kullandıklarını anlamayı amaçlamıştır. Sonuç olarak, COVID-19 salgını hakkında halkın sosyal medya ruhuna ilişkin görüş sağlanmıştır. Örnek çalışmalarda da görüldüğü üzere COVID-19 salgını birçok akademik çalışmaya konu olmuş/olmaya devam etmekte ve gelecekte de COVID-19 salgınının ve salgının etkilerinin akademik çalışmalarda sıkça kullanılacağı öngörülmektedir.

5.2.13. Yolsuzluk

Ye ve arkadaşları (2017), Çin'in yolsuzlukla mücadele politikası hakkında halkın sosyal medya üzerinden verdiği tepkilerin geleceğe aktarılmasını sağlamak için Çin'in en büyük sosyal medya platformlarından biri olan Sina Weibo adlı sosyal medya platformunun API'si aracılığıyla yolsuzlukla ilgili milyonlarca Weibo gönderisi ve binden fazla Sina blog sayfasını arşivlemiştir. Bunun sonucunda hem dijital bir koleksiyon oluşturulmuş hem de Çin'in dijital tarihinin önemli bir bölümü korunmuştur.

5.2.14. Toplumsal Bellek Oluşturma

Schafer, Truc, Badouard, Castex ve Musiani (2019), yaptıkları çalışmada Fransa'da Ocak ve Kasım 2015'te Paris, Temmuz 2016'da Nice kentlerinde düzenlenen terör saldırıları temelinde sosyal medyada saldırılarla ilgili yapılan paylaşımların *Fransa Milli Kütüphanesi* ve *Fransa Ulusal Görsel İşitsel Enstitüsü* tarafından API'ler aracılığıyla nasıl arşivlendiğini incelemiştir. Bu sayede sosyal medyadaki gerçek zamanlı çevrimiçi tepkilerin tüm anları kayıt altına alınarak toplumsal hafızanın korunmasına yardımcı olunmuştur.

SONUÇ

Günümüzde birçok insan için *Twitter*'da düşüncelerini yazmak, *Instagram*'da bir fotoğraf paylaşmak veya *Facebook*'ta bir yorumda bulunmak artık günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya bireysel kullanımının yanında çok farklı alanlardaki artan kullanımı ile ortaya çıkan kullanıcı verilerinin de artması adeta bir veri patlaması yaratmıştır. Sosyal medya, insan iletişiminin ortaya çıkardığı, günümüz toplumuyla ilgili pek çok konuda önemli miktarda doğal veri içerdiğinden bu da yeni bir veri türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Araştırmacıların sosyal medyanın bir veri kaynağı potansiyelini fark etmesi, geleneksel veri elde etme yöntemlerinin zor ve pahalı bir hale gelmesi sebebiyle araştırmacıların yeni veri kaynakları arayışına yönelmesi bu arada sosyal medyanın ortaya çıkışı ve kullanımının artması ile birlikte olmuştur. Ortaya çıkan bu yeni veri türü zamanla, akademik araştırmacıların çalışmalarında kullanabileceği alternatif bir veri kaynağı haline gelmiştir. Geleceğe yönelik tahminler yapmak, insan davranışlarını anlama ihtiyaçları için büyük miktarlarda, sayısız şekillerde bulunan veri kümelerini tanımlayan ve hacim, hız, çeşitlilik ve doğruluk gibi özellikler taşıyan bir terim olan “Büyük Veri”nin bir yönü olarak da kabul edilen bu veriler, “sosyal medya verisi” ya da “sosyal veri” olarak da adlandırılmıştır.

Sosyal medya verileri, akademik çalışmaların yanında bahsedildiği gibi çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Bu kullanım özelliklerinin yanında sosyal medya verileri, ortak toplumsal hafıza özelliği de taşımaktadır. Sosyal medya verilerinin taşıdığı ortak toplumsal hafıza niteliği, ona, günümüz toplumlarının yaşamlarını geleceğe aktarılmasını sağlayacak bir belgeleme (toplumsal dokümantasyon) aracı olma görevi de yüklemektedir. Bununla birlikte araştırmacıların, sosyal medya verilerini anlamlı ve güvenilir bir şekilde toplaması, koruması ve geleceğe taşınması için ihtiyaç duyduğu araç olarak *API*'ler kullanıma sunulmuştur. Kısaca *API* (*Application Programming Interface*) olarak bilinen uygulama programlama arayüzlerinin ve bunu takip eden süreç içinde sosyal medya platformlarının da *API*'ler etrafındaki gelişimi, araştırmacıların verilere erişmek, verileri toplamak, arşivlemek ve veri koleksiyonları oluşturmak için *API*'lere yönelmesini sağlamıştır. Günümüzde araştırmacılar sosyal medya *API*'leri aracılığıyla şimdiye kadar görülmemiş bir ölçekte ve hızda sosyal medya verilerini toplayıp arşivleyebilmektedir.

Araştırmacılara; siyasi faaliyetler, sağlık, psikoloji ve iletişim gibi geniş alanlarda faydalanmaları için yeni fırsatlar sunan, *API*'ler yoluyla toplanıp arşivlenen sosyal medya verileri kullanılarak yapılan araştırmalar, bahsi geçen çok sayıda disiplinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca farklı disiplinler arasındaki çeşitli kullanımlar, araştırmada sosyal medya içeriğinin değerini ve sosyal medyanın birden fazla amaç ve bağlam için kullanıldığını da göstermiştir.

Sosyal medya platformlarından elde edilen verilerin araştırmalar için sunduğu fırsatlar açıktır. Sosyal medya verileri açıkça insan davranışının en büyük, en zengin ve en dinamik kanıt temeli

olduğundan araştırmacılar, bu zengin veri kaynağının nasıl daha kolay elde edip farklı alanlarda kullanma ve analiz etmenin yeni yöntemlerini her geçen gün daha fazla araştırmaktadır.

Sosyal medya platform verilerine araştırmalar için daha kolay erişim, sosyal medya verileri için dokümantasyon standartlarının geliştirilmesi için çalışmaların sürdürülmesi sosyal medya araştırmalarının gelişiminin bir yolu olarak görülmektedir. Bunun yanında veri kaynakları araştırmacılar için geçen zamanla birlikte sürekli olarak değişmeye devam etse de sosyal medya içeriğinin hâlihazırda kullanım miktarı, araştırmacıların bu verileri çok değerli bulduklarını göstermektedir.

Sosyal medya verileri kullanılarak yapılan sosyal medya araştırmaları için henüz yeni sayılabilecek bir aşamadır denilebilir. Bilgi ve belge yönetimi alanında da değeri yeni fark edilen bu veriler üzerine şimdiye kadar çok fazla çalışmanın yapılmamış olması, sosyal medya verilerinin güncel ve tarihsel bir kaynak olarak araştırmacılar tarafından kullanılabilceğini ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya verilerinin geçici doğası sebebiyle bu veriler, hızla kaybolabilmektedir. Bu nedenle, gelecekteki akademik çalışmalar için sosyal medya verilerinin nasıl korunacağı ve yine gelecekte bu verilere nasıl erişilebileceği konusunda özellikle bilgi ve belge yöneticilerine önemli bir sorumluluk düşmektedir. Sosyal medya verileri ve bu verilerin arşivlenmesi üzerine bilgi ve belge yönetimi alanındaki çalışmaların çoğaltılması, bu verilerin kullanıldığı gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olabilir.

Teşekkür: Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli yardımlarını esirgemeyen Hocam Prof. Dr. İshak KESKİN'e ve meslektaşım aynı zamanda çalışma arkadaşım Dr. Özhan SAĞLIK'a teşekkürlerimi sunarım.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Acker, A. ve Kriesberg, A. (2017). Tweets may be archived: Civic engagement, digital preservation and Obama White House social media data. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 54(1), 1-9. <https://doi.org/10.1002/pr2.2017.14505401001>
- Aggarwal, C. C. (2011). An introduction to social network data analytics. In C. Aggarwal (Ed.), *Social Network Data Analytics* (pp. 1-15). Boston, USA: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-8462-3_1
- Aggarwal, P. (2019). Classification approaches to identify informative tweets. In *Proceedings Of The Student Research Workshop Associated with RANLP 2019* (pp. 7-15). Bulgaria: Varna. doi:10.26615/issn.2603-2821.2019_002

- Al-Hajjar, D., Jaafar, N., Al-Jadaan, M. ve Alnutaifi, R. (2015). Framework for social media big data quality analysis. In N. Bassiliades et al. (Eds.), *New Trends in Database and Information Systems II* (pp. 301-314). Cham, Switzerland: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-10518-5_23
- Arshad, H., Jantan, A. ve Omolara, E. (2019). Evidence collection and forensics on social networks: research challenges and directions. *Digital Investigation*, 28, 126-138. <https://doi.org/10.1016/j.diin.2019.02.001>
- Ashok, A., Guruprasad, M., Prakash, C. O. ve Shylaja, S. S. (2019). A Machine learning approach for disease surveillance and visualization using Twitter data. In *2019 International Conference on Computational Intelligence in Data Science (ICCIDS)* (pp. 1-6). doi:10.1109/ICCIDS.2019.8862087
- Batrinca, B. ve Treleven, P. C. (2015). Social media analytics: a survey of techniques, tools and platforms. *AI & SOCIETY*, 30(1), 89-116. <https://doi.org/10.1007/s00146-014-0549-4>
- Beguiris Diaz, M. (2016). Study of dynamic communities on networks, diabetes tweets 2013-2014 [Data collection]. *UK Data Service*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-852474>
- Beninger, K., Fry, A., Jago, N., Lepps, H., Nass, L., Silvester, H., ... Silvester, H. (2014). *Research using social media; users' views*. *NatCen Social Research*. Retrieved from <http://www.natcen.ac.uk/media/282288/p0639-research-using-social-media-report-final-190214.pdf%5Cnhttp://www.natcen.ac.uk>
- Birch, S., Ounis, I., Macdonald, C. ve Yang, X. (2019). Electoral violence incident dataset 2015-2016 [Data collection]. *UK Data Service*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-853262>
- Bishop, E. L., Hagen, S., Koščik, M., Vavra, M., Štebe, J., Ryan, L., ... Rød, L.-M. (2019). *Report on legal and ethical framework and strategies related to access, use, re-use, dissemination and preservation of social media data*. *SERISS (Synergies for Europe's Research Infrastructures in the Social Sciences)* (C. 6.3). Retrieved from https://seriss.eu/wp-content/uploads/2019/11/D6.3-Report-on-legal-and-ethical-framework-and-strategies..._FINAL.pdf
- Boyd, D. ve Crawford, K. (2012). Critical questions for big data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information Communication and Society*, 15(5), 662-679. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.678878>
- Brangbour, E., Bruneau, P., Marchand-Maillet, S., Hostache, R., Chini, M., Matgen, P. ve Tamisier, T. (2019). Computing flood probabilities using Twitter: Application to the Houston urban area during Harvey. In J. Brajard, A. Charantonis, C. Chen ve J. Runge (Eds.), *9th International Workshop on Climate Informatic* (pp. 22-26). Boulder, USA: National Center for Atmospheric Research. Retrieved from <https://opensky.ucar.edu/islandora/object/technotes%3A581/datastream/PDF/view>
- Bruns, A. ve Burgess, J. (2016). Methodological innovation in precarious spaces: the case of Twitter. In H. Snee, C. Hine, Y. Morey, S. Roberts ve H. Watson (Eds.), *Digital methods for social science: an interdisciplinary guide to research innovation* (pp. 17-33). London, UK: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137453662_2
- Bruns, A., Burgess, J., Crawford, K. ve Shaw, F. (2012). *#qldfloods and @QPSMedia: crisis communication on Twitter in the 2011 South East Queensland floods - research report*. Brisbane, Australia: ARC Centre of Excellence for Creative Industries and Innovation. Retrieved from <https://eprints.qut.edu.au/48241/>
- Caplan, M. A. ve Purser, G. (2019). Qualitative inquiry using social media: a field-tested example. *Qualitative Social Work*, 18(3), 417-435. <https://doi.org/10.1177/1473325017725802>
- Croeser, S. ve Highfield, T. (2019). Blended data: Critiquing and complementing social media datasets, big and small. In J. Hunsinger, M. M. Allen ve L. Klastrup (Eds.), *Second international handbook of internet research* (pp. 669-690). Dordrecht, Netherlands: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1555-1_15

- Çelik, U. (2018). Sosyal medya platformlarında veri madenciliği. H. Yıldız (Ed.), *Sosyal Medyanın İş Yaşamındaki Yeri* (ss. 451–471) içinde. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Chen, E., Chang, H., Rao, A., Lerman, K., Cowan, G. ve Ferrara, E. (2021). COVID-19 misinformation and the 2020 U.S. presidential election. *Harvard Kennedy School Misinformation Review* 1, 1-17. <https://doi.org/10.37016/mr-2020-57>
- Chen, E., Deb, A. ve Ferrara, E. (2021). #Election2020: The first public Twitter dataset on the 2020 US Presidential election. *Journal of Computational Social Science*. <https://doi.org/10.1007/s42001-021-00117-9>
- Chukwuemeka, D. ve Abdul, A. (2017). The UK 2015 General Election, Twitter data [Data collection]. *UK Data Service*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-852772>
- Colombo, G. B., Burnap, P., Hodorog, A. ve Scourfield, J. (2016). Analysing the connectivity and communication of suicidal users on Twitter. *Computer Communications*, 73, 291-300. <https://doi.org/10.1016/j.comcom.2015.07.018>
- Cresci, S., Tesconi, M., Cimino, A. ve Dell’Orletta, F. (2015). A Linguistically-driven approach to cross-event damage assessment of natural disasters from social media messages. In A. Gangemi, S. Leonardi ve A. Panconesi (Eds.), *Proceedings of the 24th International Conference on World Wide Web* (pp. 1195-1200). New York, USA: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2740908.2741722>
- Data Mining VS Data Extraction: What’s the Difference? . (2021). Retrieved from <https://www.octoparse.com/blog/data-mining-vs-data-extraction-whats-the-difference>
- Derczynski, L., Yang, B. ve Jensen, C. (2013). Towards context-aware search and analysis on social media data. In G. Guerrini (Eds.), *ACM International Conference Proceeding Series* (pp. 137-142). <https://doi.org/10.1145/2452376.2452393>
- Edwards, P., Markovic, M., Petrunova, N., Lin, C. ve Corsar, D. (2018). Tweets used to explore causes of self-reported foodborne illnesses on social media 2017 [Data collection]. *UK Data Service*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-853375>
- EIAlfy, A., Darwish, K. M. ve Weber, O. (2020). Corporations and sustainable development goals communication on social media: Corporate social responsibility or just another buzzword? *Sustainable Development*, 28(5), 1418-1430. <https://doi.org/10.1002/sd.2095>
- Ertam, F. (2017). Sosyal medya verileri için etkili bir sınıflandırma yaklaşımı. *Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 29(2), 67-73. <https://dergipark.org.tr/pub/fumbd/339547> adresinden erişildi.
- ESOMAR. (2011). *Guideline on Social Media Research*. Retrieved from https://www.esomar.org/uploads/public/knowledge-and-standards/codes-and-guidelines/ESOMAR_Guideline-for-online-research.pdf
- Fondren, E. ve McCune, M. M. (2018). Archiving and preserving social media at the Library of Congress: Institutional and cultural challenges to build a Twitter archive. *Preservation, Digital Technology and Culture*, 47(2), 33-44. <https://doi.org/10.1515/pdte-2018-0011>
- Ghani, N. A., Hamid, S., Targio Hashem, I. A. ve Ahmed, E. (2019). Social media big data analytics: A survey. *Computers in Human Behavior*, 101, 417-428. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.08.039>
- Gökkurt Demirtel, Ö. ve Demirtel, H. (2016). Sosyal medyada kurumsal arşivleme sorunu. T. Çakmak ve N. Özel (Ed.), *Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi* (ss. 226-234) içinde. Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği.
- Gundecha, P. ve Liu, H. (2012). Mining social media: A brief introduction. *TutORials in Operations Research* (pp. 1-17). <https://doi.org/10.1287/educ.1120.0105>

- Gürsakal, N. (2009). *Sosyal ağ analizi: Pajek Ucinet ve Gmine uygulamalı*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Hegazi, M. O., Al-Dossari, Y., Al-Yahy, A., Al-Sumari, A. ve Hilal, A. (2021). Preprocessing Arabic text on social media. *Heliyon*, 7(2), 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06191>
- Hemphill, L., Hedstrom, M. L. ve Leonard, S. H. (2020). Saving social media data: Understanding data management practices among social media researchers and their implications for archives. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 72(1), 97-109. <https://doi.org/10.1002/asi.24368>
- Highfield, T. ve Leaver, T. (2014). A methodology for mapping Instagram hashtags. *First Monday*, 20(1). <https://doi.org/10.5210/fm.v20i1.5563>
- Huang, Q. ve Xu, C. (2014). A data-driven framework for archiving and exploring social media data. *Annals of GIS*, 20(4), 265-277. <https://doi.org/10.1080/19475683.2014.942697>
- Joshi, A., Sparks, R., Karimi, S., Yan, S.-L. J., Chughtai, A. A., Paris, C. ve MacIntyre, C. R. (2020). Automated monitoring of tweets for early detection of the 2014 Ebola epidemic. *PLOS ONE*, 15(3), e0230322. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230322>
- Kaczmarek, L., Mayr, P., Vatraru, R., Bleier, A., Blumenberg, M., Gummer, T., ... Wolf, C. (2013). *Social media monitoring of the campaigns for the 2013 German Bundestag elections on Facebook and Twitter*. Köln. Retrieved from https://www.gesis.org/fileadmin/upload/forschung/publikationen/gesis_reihen/gesis_arbeitsberichte/WorkingPapers_2014-31.pdf
- Kaplan, A. M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kapoor, K. K., Tamilmani, K., Rana, N. P., Patil, P., Dwivedi, Y. K. ve Nerur, S. (2018). Advances in social media research: Past, present and future. *Information Systems Frontiers*, 20(3), 531-558. <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9810-y>
- Kavanaugh, A., Song, Z., Li, L. ve Fox, E. (2019). Communication behavior in an emerging democracy. In Y. Chen, F. Salem ve A. Zuiderwijk (Eds.), *Proceedings of the 20th Annual International Conference on Digital Government Research* (pp. 445-455). New York, USA: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3325112.3325263>
- Kavoura, A. (2014). Social media, online imagined communities and communication research. *Library Review*, 63(6/7), 490-504. <https://doi.org/10.1108/LR-06-2014-0076>
- Kerchner, D. ve Wrubel, L. (2020). Coronavirus tweet ids. Harvard Dataverse. <https://doi.org/10.7910/DVN/LW0BTB>
- Kinder-Kurlanda, K. (2019). Privatheitsschutz durch open data und trusted third parties: plädoyer für die öffentliche kontrolle sozialer daten. In C. Ochs, M. Friedewald, T. Hess ve J. Lamla (Eds.), *Die Zukunft der datenökonomie: zwischen geschäftsmodell, kollektivgut und verbraucherschutz* (pp. 103-116). Wiesbaden, Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-27511-2_6
- Kinder-Kurlanda, K., Weller, K., Zenk-Möltgen, W., Pfeffer, J. ve Morstatter, F. (2017). Archiving information from geotagged tweets to promote reproducibility and comparability in social media research. *Big Data & Society*, 4(2), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2053951717736336>
- KVTKN, P. ve Ramakrishnu, T. (2021). A novel method for detecting psychological stress at tweet level using neighborhood tweets. *Journal of King Saud University - Computer and Information Sciences*. <https://doi.org/10.1016/j.jksuci.2021.08.015>

- Lafferty, N. T. ve Manca, A. (2015). Perspectives on social media in and as research: A synthetic review. *International Review of Psychiatry*, 27(2), 85-96. <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1009419>
- Larson, E. (2020). Big questions: Digital preservation of big data in government. *The American Archivist*, 83(1), 5-20. <https://doi.org/10.17723/0360-9081-83.1.5>
- Littman, J. (2017). Hurricanes Harvey and Irma tweet ids. Harvard Dataverse. <https://doi.org/10.7910/DVN/QRKIBW>
- Liu, C., Xia, S. ve Lang, C. (2021). Clothing consumption during the COVID-19 Pandemic: Evidence from mining tweets. *Clothing and Textiles Research Journal*, 39(4), 314-330. <https://doi.org/10.1177/0887302X211014973>
- Liu, X., Shin, H. ve Burns, A. C. (2021). Examining the impact of luxury brand's social media marketing on customer engagement: using big data analytics and natural language processing. *Journal of Business Research*, 125, 815-826. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.04.042>
- Lomborg, S. ve Bechmann, A. (2014). Using APIs for data collection on social media. *The Information Society*, 30(4), 256-265. <https://doi.org/10.1080/01972243.2014.915276>
- Lynn, T., Healy, P., Kilroy, S., Hunt, G., van der Werff, L., Venkatagiri, S. ve Morrison, J. (2015). Towards a general research framework for social media research using big data. In J. Kaye ve A. Druin (Eds.), *2015 IEEE International Professional Communication Conference, IPCC 2015, Limerick, Ireland, July 12-15, 2015* (pp. 1-8). <https://doi.org/10.1109/ipcc.2015.7235843>
- Mahoney, J., Feltwell, T., Ajuruchi, O. ve Lawson, S. (2016). Constructing the visual online political self: An analysis of Instagram use by the Scottish electorate. In *CHI '16: Proceedings of the 2016 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 3339-3351). New York, USA: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2858036.2858160>
- Manovich, L. (2012). Trending: The promises and the challenges of big social data. In M. K. Gold (Ed.), *Debates in the digital humanities* (pp. 460-475). Minnesota, USA: University of Minnesota Press. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttv8hq.30>
- Masood, Z., Peterson, H. ve Voleti, S. (y.y.) The sentiment of U.S. Presidential Elections on Twitter. Retrieved from https://dsc-capstone.github.io/projects-2020-2021/reports/project_1.pdf
- Merrill, S., Sumartojo, S., Stephens, A. C. ve Coward, M. (2020). Togetherness after terror: The more or less digital commemorative public atmospheres of the Manchester Arena bombing's first anniversary. *Environment and Planning D: Society and Space*, 38(3), 546-566. <https://doi.org/10.1177/0263775819901146>
- Morstatter, F., Lubold, N., Pon-Barry, H., Pfeffer, J. ve Liu, H. (2014). Finding eyewitness tweets during crises. In *Proceedings of the ACL 2014 Workshop on Language Technologies and Computational Social Science* (pp. 23-27). Baltimore, USA: Association for Computational Linguistics. doi:10.3115/v1/W14-2509
- Nazeer Chaudhry, H., Javed, Y., Kulsoom, F., Mehmood, Z., Iqbal Khan, Z., Shoaib, U., ... Abualigah, L. (2021). Sentiment analysis of before and after elections: Twitter data of U.S. election 2020. *Electronics*, 10(17), 1-26. <https://doi.org/10.3390/electronics10172082>
- Pennington, D. R. (2016). Coding of non-text data. In A. Q.-H. Luke Sloan (Eds.), *The SAGE handbook of social media research methods* (pp. 513-529). London: SAGE Publications. <https://dx.doi.org/10.4135/9781473983847.n15>
- Procter, R., Voss, A. ve Lvov, I. (2015). Audience research and social media data : Opportunities and challenges. *Participations: Journal of Audience Reception Studies*, 12(1), 470-493. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/30319349.pdf>

- Pushpam, C. A. ve Jayanthi, J. G. (2017). Over view on data mining in social media. *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, 5(11), 147-157. <https://doi.org/10.26438/ijcse/v5i11.147157>
- Qi, M. ve Edgar-Nevill, D. (2011). Social networking searching and privacy issues. *Information Security Technical Report*, 16(2), 74-78. <https://doi.org/10.1016/j.istr.2011.09.005>
- Rieder, B., Abdulla, R., Poell, T., Woltering, R. ve Zack, L. (2015). Data critique and analytical opportunities for very large Facebook pages: Lessons learned from exploring “We are all Khaled Said”. *Big Data & Society*, 2(2), 1-22. <https://doi.org/10.1177/2053951715614980>
- Sältzer, M., Stier, S., Bäuerle, J., Blumenberg, M., Mechkova, V., Pemstein, D., ... Wilson, S. (2021). Twitter accounts of candidates in the German federal election 2021. GESIS Data Archive. <https://doi.org/10.4232/1.13790>
- Sanders, J. G., Tosi, A., Obradovic, S., Miligi, I. ve Delaney, L. (2021). Lessons from the UK’s lockdown: Discourse on behavioural science in times of COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-24. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.647348>
- Schafer, V., Truc, G., Badouard, R., Castex, L. ve Musiani, F. (2019). Paris and Nice terrorist attacks: Exploring Twitter and web archives. *Media, War & Conflict*, 12(2), 153-170. <https://doi.org/10.1177/1750635219839382>
- Şeker Elmas, Ş. (2019). *Sosyal medya mesajlarının veri madenciliği yöntemi ile duygu analizi (Sivas ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. (Tez No. 538097)
- Sharma, S. ve Sharma, S. (2021). Analyzing the depression and suicidal tendencies of people affected by COVID-19’s lockdown using sentiment analysis on social networking websites. *Journal of Statistics and Management Systems*, 24(1), 115-133. <https://doi.org/10.1080/09720510.2020.1833453>
- Shneiderman, B., Preece, J. ve Pirolli, P. (2011). Realizing the value of social media requires innovative computing research. *Communications of the ACM*, 54(9), 34-37. <https://doi.org/10.1145/1995376.1995389>
- Simon, T., Goldberg, A., Aharonson-Daniel, L., Leykin, D. ve Adini, B. (2014). Twitter in the cross fire-the use of social media in the Westgate Mall terror attack in Kenya. *PLOS ONE*, 9(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0104136>
- Şimşek, M. U. (2012). *Sosyal ağlarda veri madenciliği üzerine bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. (Tez No. 321573)
- Sloan, L. ve Morgan, J. (2015). Who tweets with their location? Understanding the relationship between demographic characteristics and the use of geoservices and geotagging on Twitter. *PLOS ONE*, 10(11), 1-15. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0142209>
- Sloan, L., Morgan, J., Burnap, P. ve Williams, M. (2015). Who tweets? Deriving the demographic characteristics of age, occupation and social class from Twitter user meta-data. *PLOS ONE*, 10(3), e0115545. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0115545>
- Social media archiving in regulated industries: Why it matters in 2021. (2020). Retrieved from <https://jatheon.com/blog/social-media-archiving-in-regulated-industries/>
- Social Media Research: tools, techniques and outputs. (y.y.). Retrieved from <https://www.pulsarplatform.com/what-is-social-media-research-top-tools-and-techniques/>
- Social Media Research Group. (2016). Using social media for social research : An introduction, (May), 1-27. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/524750/GSR_Social_Media_Research_Guidance_-_Using_social_media_for_social_research.pdf%0Ahttp://dera.ioe.ac.uk/26600/

- Steensen, S. (2018). Tweeting terror: an analysis of the Norwegian Twitter-sphere during and in the aftermath of the 22 July 2011 terrorist attack. In H. Hommen ve K. Backholm (Eds.), *Social media use in crisis and risk communication* (pp. 15-41). Bingley, UK: Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78756-269-120181006>
- Stieglitz, S., Mirbabaie, M., Ross, B. ve Neuberger, C. (2018). Social media analytics-challenges in topic discovery, data collection, and data preparation. *International Journal of Information Management*, 39, 156-168. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2017.12.002>
- Strategies for managing social media information. (y.y.). Retrieved from <https://www.records.nsw.gov.au/recordkeeping/advice/strategies-for-managing-social-media-information>
- Taylor, J. ve Pagliari, C. (2018). Mining social media data: How are research sponsors and researchers addressing the ethical challenges? *Research Ethics*, 14(2), 1-39. <https://doi.org/10.1177/1747016117738559>
- Thomson, S. D. ve Kilbride, W. (2015). Preserving social media: The problem of access. *New Review of Information Networking*, 20(1-2), 261-275. <https://doi.org/10.1080/13614576.2015.1114842>
- Torres, J., Anu, V. ve Varde, A. S. (2021). Understanding the information disseminated using twitter during the COVID-19 pandemic. In *2021 IEEE International IOT, Electronics and Mechatronics Conference, (IEMTRONICS)* Piscataway, USA: IEEE. doi:10.1109/IEMTRONICS52119.2021.9422523
- Townsend, L. ve Wallace, C. (2016). *Social media research: A guide to ethics*. The University of Aberdeen. Retrieved from https://www.gla.ac.uk/media/Media_487729_smxx.pdf
- Türkiye Bilimler Akademisi. (y.y.). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü*. <https://terim.tuba.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Tufekci, Z. (2014). Big questions for social media big data: Representativeness, validity and other methodological pitfalls. In E. Adar ve P. Resnick (Eds.), *Proceedings of the 8th International Conference on Weblogs and Social Media, ICWSM 2014* Retrieved from <http://arxiv.org/abs/1403.7400>
- van Rooyen, G. (y.y.). What social media can tell us about a city? Retrieved from <https://blog.pagefreezer.com/what-social-media-can-tell-us-about-a-city>
- Vis, F. (2013). A critical reflection on big data: Considering APIs, researchers and tools as data makers. *First Monday*, 18(10). <https://doi.org/10.5210/fm.v18i10.4878>
- Walker, S. (2017). *The complexity of collecting digital and social media data in ephemeral contexts*. (Doctoral thesis). Retrieved from https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/40612/Walker_washington_0250E_17763.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Wang, S.-Y. N. ve Inbar, Y. (2021). Moral-language use by U.S. political elites. *Psychological Science*, 32(1), 14–26. <https://doi.org/10.1177/0956797620960397>
- Weller, K. ve Kinder-Kurlanda, K. E. (2016). A manifesto for data sharing in social media research. In W. Nejdl ve W. Hall (Eds.), *WebSci '16: Proceedings of the 2016 ACM Web Science* (pp. 166–172). New York, USA: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2908131.2908172>
- Ye, Q., Ozbay, K., Zuo, F. ve Chen, X. (2021). Impact of social media on travel behaviors during the COVID-19 pandemic: Evidence from New York City. *Transportation Research Record*, 1-20. <https://doi.org/10.1177/03611981211033857>
- Ye, Y., Ye, D., Zeljak, C., Kerchner, D., He, Y., Ye, Y. ; ... Littman, J. (2017). Web-archiving Chinese social media: Final project report. *Journal of East Asian Libraries*, 2017(165), 1-22. Retrieved from <https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2701&context=jeal>
- Young, K. (2013). Online and internet-based technologies: Social networking. In C. J. ve B. B. Sara Price (Ed.), *The SAGE handbook of digital technology research* (pp. 427-442). London: SAGE Publications. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446282229>

- Young, S. D., Rivers, C. ve Lewis, B. (2014). Methods of using real-time social media technologies for detection and remote monitoring of HIV outcomes. *Preventive medicine*, 63, 112-115. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2014.01.024>
- Zelenkauskaitė, A. ve Bucy, E. P. (2016). View of a scholarly divide: Social media, big data, and unattainable scholarship. *First Monday*, 21(5). Retrieved from <https://firstmonday.org/article/view/6358/5511>
- Zeller, F. (2017). Analyzing social media data and other data sources: A methodological overview. In A. Q.-H. Luke Sloan (Eds.), *The SAGE Handbook Of Social Media Research Methods* (pp. 386-403). <https://dx.doi.org/10.4135/9781473983847.n23>
- Zhang, L., Hall, M. ve Bastola, D. (2018). Utilizing Twitter data for analysis of chemotherapy. *International Journal of Medical Informatics*, 120, 92–100. <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2018.10.002>

Archivist's Career in the 21st Century: The Road to Success

21. Yüzyılda Arşivcinin Kariyeri: Başarıya Giden Yol

Burçak Şentürk¹

¹Assoc. Prof. Dr. Marmara University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Information and Records Management, Istanbul, Turkey

ORCID: B.Ş. 0000-0001-5780-8324

Corresponding author/Sorumlu yazar:

Burçak Şentürk,
Marmara University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Information and Records Management, Istanbul, Turkey
E-mail: burcaksenturk@gmail.com

Submitted/Başvuru: 12.10.2021

Revision Requested/Revizyon Talebi: 02.11.2021

Last Revision Received/Son Revizyon: 02.11.2021

Accepted/Kabul: 29.11.2021

Published Online/Online Yayın: 09.12.2021

Citation/Atf: Şentürk, B. (2021). Archivist's career in the 21st century: the road to success. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 81-102.
<http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1008524>

ABSTRACT

The word 'career' can be perceived by people in different ways. In this context, the titles of life career, family career and business career have settled in the literature. The subject of this study is about business career. In order to draw a career path in business life and to achieve success, many methods, techniques, training programs, etc. are being developed from day to day. However, it is an undeniable fact that some knowledge, skills and competencies have preserved their place from past to present. Archival profession, which is accepted as one of the oldest professions in the world, is changing its face day by day with the changing world conditions. Today, in order to be a successful archivist, it is inevitable to combine many knowledge, skills and competencies. In this study, the concepts of a profession in archives management and career are discussed together and the important points on the basis of being a successful archivist in the 21st century are discussed. For this purpose, a comprehensive literature analysis has been made on the subjects, all the studies examined, and the method of content analysis has been carried out.

Keywords: Archivist, career, 21st century, success

ÖZ

Kariyer kelimesi insanlar tarafından farklı şekillerde algılanabilir. Bu bağlamda literatüre de yaşam kariyeri, aile kariyeri ve iş kariyeri başlıkları yerleşmiştir. Bu çalışmanın konusu iş kariyeridir. İş hayatında kariyer yolu çizmek ve başarıyı yakalayabilmek için günden güne birçok yöntem, teknik, eğitim programları vb. geliştirilmektedir. Ancak geçmişten günümüze birtakım bilgi, beceri ve yetkinliklerin de yerini koruduğu yadsınamaz bir gerçektir. Dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilen arşivcilik de değişen dünya şartları ile birlikte çehresini günden güne değiştirmektedir. Günümüzde başarılı bir arşivci olabilmek için birçok bilgi, beceri ve yetkinliğin birarada olması kaçınılmazdır. Bu çalışmada, arşivcilik ile kariyer kavramları birarada ele alınarak 21. Yüzyılda başarılı bir arşivci olabilmenin temelindeki önemli noktalar üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla konuya yönelik kapsamlı bir literatür analizi yapılmış tüm çalışmalar incelenerek, içerik analizi yöntemi ile konu ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Arşivci, kariyer, 21. yüzyıl, başarı

INTRODUCTION

Career is one of the basic concepts of human resource management. The main reason why the concept of career management is given importance in the business literature is that intellectual capital is seen as the most important business investment today. Regardless of the occupation or the job, managing and planning the career and determining the career path are very important for success.

The basic mission of archives management is the preservation and at the same time making available the information/record (archival material) that is strategic for societies, governments and institutions. At this point it would not be wrong to say '*managers of the memory*' for archivists. In this context, archivists are employed in a very wide area like government agencies, universities, historical associations, corporations, hospitals, professional associations, colleges, museums, research centers, and religious organizations.

In this study, the topics of career and the archival profession were brought together. For this purpose, first the concept of a career and success within careers in the 21st century have been examined. Afterwards, the issue of career in the archival profession in the 21st century was discussed. In this section, besides the career of the archivist, the changes in the definition and mission of the archivist from Jenkinson to the present are revealed, and the basic competencies and skills that the archivist should have, as well as the things that must be accomplished in order to have a successful career are discussed. In the study, the archival profession has been discussed in general, regardless of the archive type in which the archivist takes charge.

It has been observed throughout the literature analysis that the career phenomenon in the archival profession is hardly studied. In this sense, it is anticipated that the study will shed light on the career field in archives management.

This study entitled "Archivist's Career in the 21st Century: The Road to Success" seeks to answer the following questions:

- What are the skills and competencies that the archivist should have for a successful career pathway and career fulfillment?
- What should the archivist pay attention to in order to progress in a successful career pathway? and
- What should be the basic elements that should be included in the mission statement of the "Highly Skilled 21st Century Archivist"?

A comprehensive literature analysis was made on the subjects of 'archivist's career' and 'career management in the archival profession' while searching for answers to the questions above within the scope of the study. The subject was discussed with the content analysis method.

1. The Concept of Career and Success in the 21st Century

1.1. The Concept of Career

Career, in its most basic sense, is the specialization of a person in a certain field. The concept of career includes the concepts of profession, progress, and work sequence and can be used instead of these concepts.

Brewer (2020, p. 4) defines career as: “A career signifies a particular, bounded function with skills, knowledge and attributes attached. It is a way of seeing, knowing and understanding the world”. Brewer’s definition of career expresses the career concept of the 21st century. As can be understood from the definition, career should not be seen as a narrow-scoped concept, but rather as a comprehensive element that requires knowing oneself very well and having a vision.

Career is a long-term phenomenon. It is a process that includes individuals’ all occupations that they have throughout their life. It is wrongly known by people that while promotions are a part of career, some negative circumstances and demotions are not included in one’s career journey. However, like promotions, demotions are also a part of career (Cicek, 2021, p. 10).

Careers single out lives and shape them in profound ways. The notion of a career is not a straightforward concept and, increasingly, it has become more complicated. Many young people today will have multiple careers in diverse industries (Brewer, 2020, p. 3).

The point of view on the concept of career has been changed in recent years due to some environmental and technological changes. However, significant differences between generations have greatly changed human perceptions and expectations. This situation is reflected in the understanding of career and the business world has entered a compulsory transformation.

In the 21st century career concept, material factors such as salary increase and promotion have largely been replaced by job satisfaction. Vertical structuring in institutions is now replaced by horizontal structuring where hierarchy is less and effective communication gains importance. The employee has begun to be given more responsibility and authority to take initiative. And most importantly, work experience and networking, which have begun to lose the priority of formal education today, have gained importance.

1.2. Success in the 21st Century

‘Success in the 21st Century’ is a frequent topic of popular management books, social media, and corporate training for management gurus etc. There have been so many studies on this topic that it is not possible to compile them all in this section, so the key points related to the subject have been examined.

The main criteria of success in the 21st century, as mentioned before, are first of all to know oneself, having a vision, and then to take the responsibility of managing one's career and make career planning. Experts describe this situation as follows:

Traditional career theories typically view the organisation's needs as the primary consideration in career development decisions and view the employee's needs as secondary. From the protean perspective, however, the individual is seen as 'the figure' and the organisation is conceived as 'the ground' or context in which the protean worker can realise his or her aspirations. In this new relationship, the burden of responsibility for career development is shifted from the organisation to the individual and thus requires that protean workers self-manage their careers (Donohue and Tham, 2019, p. 55).

In this context, the necessity of the archivist to have the responsibility of managing her/his own career emerges.

In addition to the responsibility of career management, the main qualities that a successful business person of the 21st century should have been determined in many studies.

Tom Peters, a famous business guru lists the characteristics of 'resilient people' in the business world in his blog post titled "Resilience and Black Swans" (Peters, 2021):

- Inner calm,
- High self-knowledge,
- Breadth of experience,
- Lover of modestly controlled chaos,
- Reach out effortlessly to a wide variety of people,
- Bizarrely energetic,
- Known for integrity, in the sense of "straight shooter",
- Hires resilient people per se in key positions,
- Sense of humor,
- Empathy ("I feel your pain"),
- "Cruelty" (Must make tough decisions instantaneously, without looking back; not "confident," but overwhelming sense of urgency to press ahead),
- Decisive, but not rigid,

- Strong individual, equally strong team player,
- Understands the chain of command—and evades it as necessary and
- Comfortable being challenged by thinkers, but a strong “doer” bias overall

The characteristics mentioned by Peters above also shed light on the point of successful career concepts and criteria today.

In an important study that deals with human resources management with an Industry 4.0 perspective, required competencies have been comprehensively established in 4 basic categories.

Table 1: Set of competencies by their categories

Category	Required competencies	Context
<i>Technical competencies</i>	State-of-the-art knowledge Technical skills Process understanding Media skills Coding skills Understanding IT security	<ul style="list-style-type: none"> • Due to increasing job responsibility knowledge is getting increasingly important • Comprehensive technical skills are needed to switch from operational to more strategic tasks • Higher process complexity demands a broader and deeper process understanding • Increasing virtual work requires employees to be able to use smart media, e.g., smart glasses • Growth of digitized processes creates a higher need for employees with coding skills • Virtual work on servers or platforms obligates employees to be aware of cyber security
<i>Methodological competencies</i>	Creativity Entrepreneurial thinking Problem solving Conflict solving Decision making Analytical skills Research skills Efficiency orientation	<ul style="list-style-type: none"> • Need for more innovative products, as well as for internal improvements, requires creativity • Every employee with more responsible and strategic tasks has to act as an entrepreneur • Employees must be able to identify sources of errors and be able to improve processes • A higher service-orientation increases customer relationships; conflicts need to be solved • Since employees will own higher process responsibility, they have to make their own decisions • Structuring and examining large amounts of data and complex processes becomes mandatory • Need to be able to use reliable sources for continuous learning in changing environments • Complex problems need to be solved more efficiently, e.g., analyzing growing amounts of data

<i>Social competencies</i>	<p>Intercultural skills Language skills Communication skills Networking skills Ability to work in a team Ability to be compromising and cooperative Ability to transfer knowledge Leadership skills</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Understanding different cultures, especially divergent work habits, when working globally • Being able to understand and communicate with global partners and customers • Service-orientation demands good listening and presentation skills, whereas increasing virtualwork requires sufficient virtual communication skills • Working in a highly globalized and intertwined value chain requires the knowledge networks • Growing team-work and shared work on platforms expects the ability to follow team rules • Entities along a value chain develop to equal partners; every project needs to create win-win situations, especially in businesses with increasing project work • Companies need to retain knowledge within the company; especially with the current demographic change, explicit and tacit knowledge needs to be exchanged • More responsible tasks and flattened hierarchies make every employee becoming a leader
<i>Personal competencies</i>	<p>Flexibility Ambiguity tolerance Motivation to learn Ability to work under pressure Sustainable mindset Compliance</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Increasing virtual work makes employees become time and place independent; work-task rotation further requires employees to be flexible with their job responsibilities • Accepting change, especially work-related change due to work-task rotation or reorientations • More frequent work related change makes it mandatory for employees to be willing to learn • Employees involved in innovation processes need to cope with increased pressure, due to shorter product life cycles and reduced time-to-markets • As representatives of their companies, employees also need to support sustainability initiatives • Stricter rules for IT security, working with machine, or working hours

Source: Hecklaau, Fabian and others. (2016). Holistic approach for human resource management in Industry 4.0". *Procedia CIRP*, 54, p. 4.

Many different ideas have emerged in hundreds of studies on the answer to the question of how to achieve success in the 21st century. However, in order to achieve success today, it is important to be aware of one's individual abilities and interests, to search for career opportunities, to define career goals, and to create a road map to reach this goal. Afterwards, forming an individual vision based on one's work experience, directing business relations correctly, and developing a wide communication network are the key success factors.

2. Archivist's Career in the 21st Century

2.1. The Mission of The Archivist

The definition of the job is a strategic issue in career management. Because the definition of the job will form the basis for the success criteria. In this context, defining the archivist and the

basic roles and duties are one of the important requirements of career planning. An archivist can simply be defined as a person who manages archival material in line with archival principles and practices. However, the archival profession, of course, goes far beyond this definition.

Archivist is defined in the dictionary of The Society of American Archivist as follows:

1. An individual responsible for appraising, acquiring, arranging, describing, preserving, and providing access to records of enduring value, according to the principles of provenance, original order, and collective control to protect the materials' authenticity and context. 2. An individual with responsibility for management and oversight of an archival repository or of records of enduring value (Pearce-Moses, 2005, p. 33).

In the dictionary of the American Library Associations, the archivist is defined as:

1. The person in charge of an archival repository. 2. A person responsible for any of the tasks engaged in archival (1) work, including accessioning, appraisal (2), arrangement (3), description, disposition, exhibition, preservation, and reference services (Levine-Clark and Carter, 2013, p. 15).

The basic roles and duties of the archivist were considered only as the basic functions of archives management, and the mission of the archivist was adopted as the preservation and use of archival material. Today, however, the archival profession is changing in line with both the importance given to the profession and technological advances. We can see this change in the work of experts from past to present.

Jenkinson, who is one of the masters of archives management, explains the mission of the archivist as:

the duties of The Archivist are primary and secondary. In the first place he has to take all possible precautions for the safeguarding of his Archives and for their custody, which is the safeguarding of their essential qualities. Subject to the discharge of these duties he has in second place to provide to the best of his ability for the needs of historians and other research workers. But the position of primary and secondary must not be reversed (Jenkinson, 1965, p. 15).

Dearstyne, on the other hand, conveyed the roles of archivists at SAA Role Designation as follows: (Dearstyne, 1993, pp. 11-14):

- Archivists are the arbiters in decisions of whether to keep or discard records.
- Archivists assert control and bring order.

- Archivists encourage use of historical records and serve researchers.
- Archivists preserve and protect historical records.
- Archivists promote and advocate.
- Archivists prepare for and help shape the emerging information universe.
- Archivists are program managers.

Millar (2017, pp. 68-70) identified the basic missions of the 21st century archivist as four distinct actions in her recent study as follows:

- Redefine archives to meet twenty-first-century realities,
- Incorporate recordkeeping requirements into technology,
- Increase the archival role as advisors and consultants and
- Engage with the public to raise awareness.

It is also important to clarify the main goals and objectives, which include the purpose of existence and basic principles in determining the success criteria of the profession in career management. At this point, professional organizations have a great responsibility.

On the website of the International Council on Archives, the aims of an archivist are discussed under the heading "Who is an archivist?" as follows (ICA, 2021):

- *Create a coherent collection* through well-informed and pro-active selection and collecting,
- *Effective collection management* which ensures the long-term physical survival of collections, the creation of reliable and detailed information about the content of the collections and sustainable care to ensure the long-term survival of collections,
- *A coherent access programme* which ensures that anyone that wants to use the contents of the archive can easily find out about the collection and access its contents in a way convenient to their own needs and
- *Collaboration with others* to exploit synergies between archive collections and maximise opportunities for using and preserving collections.

In another study, Williams; explains the duties of the archivist from a broad perspective as follows: The chief mission of the archivist is to select, preserve and make available the archives in hir or her care. They consider the cultural and social value of the records alongside their business and legal value. They work in a range of contexts. In one model the archivist maintains the archives of his or her parent body, whether a government, organisation or institution, firstly for their administrative usefulness to the creators or their successors. Archivists also work in

environments where the link with their employer is tied in less with the management of the organisation's own records than with managing collections taken in from external sources, in line with a specific acquisition or collection policy. Here the archivist will select, preserve, arrange, describe and make accessible these to a wider client group and for a wider range of research purposes (Williams, 2006, pp. 20-21).

The role of the archivists have been considered from the following perspectives in the manifesto published by the Italian archivists in 2016 (ICA, p. 3):

- *the past*, by correctly preserving - and making available for consultation - the documents that have been selected for their permanent historical and judicial value,
- *the present*, by contributing to both the organisation and the running of current records, which are tools of administrative efficiency and democratic transparency,
- *the future*, by safeguarding, by means of careful strategies, bigger and bigger archives which are more and more fragile due to the increasing obsolescence of new technologies.

Career management as an important field of business science is dynamic. However, when it comes to professions, it is also important to draw a portrait of each profession and to serve as a basis for the permanent principles of this portrait and possible changes.

Bruce Dearstyne explains the general portrait of archivist in his study entitled "The Archival Profession: Meeting Critical Institutional and Social Needs" as:

Professional archivists, through a combination of education and experience, are qualified to identify, manage, preserve, and make available records with enduring value for documentation, research, and other purposes. They are employed in businesses, governments, universities, historical societies, libraries, museums, and other institutions that create and wish to maintain important records of their own, or that collect and maintain records for research use (certifiedarchivists.org, 2021).

2.2. 21st Century Archivist

Technical innovations largely form the basis of 21st century professions. When it comes to archives management, changes in information technology form the basis. This has been emphasized in recent studies. These studies also emphasize the points that the 21st century archivist should pay attention to in the career management processes.

For the archivist, in a purely practical sense, all these developments in cyberspace mean that an online catalogue and a website are now standard requirements of every record office, and an Internet connection is expected. It means that the archivist now needs to be skilled in old and new techniques, familiar on the one hand with medieval diplomatic documents and

on the other with the requirements of searching for genealogical and historical information on the Web (Craven, 2008, p. 8).

Archivists need to know how information technology is applied to recordkeeping and to the management of records. The needs in the two areas complement each other. Learning in both areas should proceed from a solid understanding of archival theory and method in order to ensure the protection of the integrity of archives as evidence of decision and action (Eastwood, 1993, p. 458).

Stevenson (2008, p.88) explains the points to be considered under the title of information professionals in detail with the following sentences:

Information professionals are increasingly taking a more user-centred approach to their work. Many of the latest technical innovations encourage individuals to become empowered to create, manipulate and use information in ways not previously envisaged. In this climate, the methods that individuals use to discover and interact with archive materials are going to continue to develop at a fast pace, and we can have little idea what may lie in store in ten or twenty years' time. There is likely to be a move away from the traditional view of the professional as gatekeeper and controller of resources, but what does this mean for the role of the archivist of the future? We cannot predict what is going to happen in the fast-paced world of technology, but what we can do is to ensure that we are aware of technical developments and trends, so that we can take the opportunities that technology provides to enhance and improve what we do and meet users' needs as effectively as we can.

Hilary Jenkinson, in his article titled

Reflections of an Archivist", expresses from a broad perspective on which subjects a successful archivist should have knowledge and skills (1984, p.19): "Obviously he must have certain technical knowledge: he must generally be a bit of a Linguist and more than a bit of Paleographer; sometimes a bit of an Architect; almost always a bit of a Book-binder, Librarian, Mycologist, and Photographer: must have a specialised smattering of the knowledge of many specialists. Moreover, in order to sort and list, he must understand his charges and this means that he must have some knowledge of the technique which produced them; if he is to take charge of the Archives of a Bank, or a Court of Law, or an Ice Cream Factory, he has got to have or acquire some knowledge of Dpublic Entry, the Common Law, or Chemistry; an deven more, perhaps, of the best approach to people who possess such knowledge more fully.

In another study, the basic technical skills that an archivist should have in the 21st century were determined as follows (Şentürk, 2021, p. 116):

- Archivist must be an expert in basic archival management functions.
- Archivist should have knowledge not only in archives management but also in records management.
- Archivist should know very well the organizational structure of the institution she/he works for, its units and the work done in the units.
- Archivist should have physical, intellectual and administrative control over the archive collection.
- Archivist should have knowledge of the legislation that is related to both archives management and the institution she/he works for.
- Archivist must be an expert in digital archive management.
- Archivist must be an expert in user relationship management and know the user well.
- Archivist should have information about new developments and applications related to archives management and follow the innovations.

Some of the studies that indirectly approach the subject of career in archives are related to archival education. It is observed that in these studies, emphasis is placed on archival competency and skills.

Archivist positions usually require a minimum education of at least one advanced degree. Moreover, the archivist learns about archival methods and standards by working in established archives with other professional archivists, and through continued education and training via seminars, workshops, conferences, and other professional development venues. The educated archivist belongs to professional organizations and keeps up with current trends and methods by reading professional literature and might have even obtained an archival certification (Osorio and Woodward, 2016, p. 143).

The body of knowledge that a student should master as part of a graduate archival education comprises *core archival knowledge* and *complementary knowledge*, both supplemented by ethical and public interest concerns. *Core archival knowledge* provides the theoretical and practical basis necessary to work as a professional archivist. This includes knowledge of archival ethics that promote responsibility toward the standards of the profession and the public good. *Complementary knowledge* introduces students to other disciplines, knowledge of which will deepen their understanding of archival work, support its accomplishment, and teach others how archives function for the public good. Complementary knowledge also allows students to specialize in specific aspects of archival work or to function in cross-disciplinary settings (SAA, 2021).

Leadership is one of the most emphasized competencies for the 21st century employee. In this context, leadership is one of the most important features that the archivist of this century should have. Leadership in archives was emphasized in a study as follows: “Archival leadership occurs on at least four key levels: in the archival repository, in the larger institutional setting, in the archival profession, at local, regional, and national levels, and in our public interactions with society” (Mariz and others, 2011, p. 115).

In addition to leadership, it is very important for the archivist to be strong primarily in communication within the scope of human skills, if not, to improve her/himself in this regard. Because archival profession is in a way about information service. Communication with the user is an important part of this profession. In addition to communication, the archivist should have the ability to empathize, be tolerant and patient, manage differences, etc. (Şentürk, 2021, p. 115).

It is another important issue for the archivist to be an expert in marketing and promotion in order to promote the archival material as wide as possible. In a study emphasizing this issue, it was stated that: “Advocacy skills are becoming increasingly essential for archivists to cultivate. As funding becomes more constricted, archivists will continue to find themselves required to argue for the value of their work” (Buchanan and others, 2017, p. 283).

In the literature, there are studies in which the skills and competencies that the archivist should have are presented as items. These studies can be grouped as scientific studies, studies of professional organizations and national career services.

In a study conducted in 2015, the skills that archivists determined for themselves are as follows under the title of “Archivistic Competences for Traditional Archives” (Vilar, 2015, p. 556):

- Organization of materials (How materials are organized in the archive, where located, do they exist).
- Regarding the archive as organization (Functioning, organization, formalities).
- For subject area (Specialization for certain subject and its creators, e.g., health sector).
- Description, processing of materials (How materials are processed, described).
- For history (General knowledge of the past).
- Ability to read documents (Old languages and scripts).
- Finding aids (Tools available for finding documents).
- Ability to interpret documents (Context, provenance).

- Preservation of materials (How materials are handled to stay intact).
- For legislation relevant for archives (Laws on archives, on data security and preservation, copyright, etc.).
- Research (How research process, scientific writing is conducted).
- Pedagogical attitude (For teaching, consulting, helping users).
- For technical matters (Procedures e.g., scanning, copying).
- Literacy (Basic literacy skills acquired through education).
- Memory (Ability to memorize and recall information).
- Work with children (Specialization for work with young users).
- Responsibility (Acting responsibly regarding legislation and archival conventions).
- Communication (Skills necessary for good communication with the users).
- Foreign language skills (For work with foreign users).

In the handbook of the Academy of Certified Archivist, the topics that archivists should know are as follows (Academy of Certified Archivists, 2012, p. 18):

- The impact of social, cultural, economic, political, and technological factors on the evolution and characteristic of records and papers and their management.
- The origins, development, and definitions of archival concepts, terms, principles, practices and methods.
- The development of archival institutions and programs in society.
- The similarities and differences between the nature and administration of organizational records and personal papers.
- The physical and technological characteristics of records and papers and how these characteristics influence their appraisal, acquisition, preservation, and use.
- Archival theory, methodology, and practice appropriate for records and papers on all media: paper, digital, audio, and visual.
- The standards and accepted professional best practices that apply to archival work, including their rationale and implications.
- The concepts of the life cycle of records and the records continuum.
- The relationship between accepted professional policies and practices and institutional applications of these policies and practices.

- How the core archival functions (selection, appraisal, and acquisition; arrangement and description; reference services and access; preservation and protection; and outreach, advocacy and promotion) relate to each other and influence the administration of records and papers.
- The different institutional settings in which archival programs may exist and the implications of placement within a particular institution.
- How the administration of archives is related to, different from, and draws upon the theory, methodology, and practice of such allied professions and disciplines as: history, library and information science, records management, museology, historic preservation, historical editing, and oral history.
- How archival theory, methodology, and practice have been influenced and affected by computer technologies and applications such as electronic communication, including e-mail; and online information exchange, including the World Wide Web.

The points highlighted by ARA (Archives and Records Associations) under the title of 'The Skills' are as follows (<https://www.archives.org.uk/careers/careers-in-archives.html>, 8.7.2021):

- *Good with people*: archivists meet and work with many different people and need the ability to relate to and encourage them all.
- *Forward thinking*: our demands for and use of information are constantly changing; archivists need to be able to anticipate these changes and to prepare to meet the challenges they bring.
- *Logical*: archives need identifying and sorting before they can be effectively interpreted or used.
- *Able to undertake research*: archivists are not researchers but may occasionally need to research in order to interpret archives; an understanding of research skills is also helpful for advising users. An interest in history is often advantageous, although many archivists possess degrees in other disciplines.
- *Committed to professional development*: archivists need to be prepared to continue their development after qualification, acquiring management skills and skills which enable them to play a full part in the development of the heritage sector.
- *Comfortable with new technology*: you will need to demonstrate the ability to use and adapt to rapidly evolving ICT (Information Communication Technology) packages and systems.

The skills and knowledge determined by the UK National Careers Service for the 'Archivist' are as follows (<https://nationalcareers.service.gov.uk/job-profiles/archivist>, 8.7.2021):

- To be thorough and pay attention to detail,
- An interest and knowledge of history,
- Analytical thinking skills,
- Administration skills,
- The ability to use your initiative,
- Customer service skills,
- The ability to work well with others,
- Concentration skills and
- To be able to use a computer and the main software packages confidently.

In addition to skills and knowledge, the following responsibilities have been determined under the title of ‘day to day tasks’:

- Store materials correctly and keep them in good condition.
- Use archive management software to date, catalogue and index materials.
- Create and set up programmes to digitise records and materials.
- Help people use the archives.
- Make records available to users in formats such as photocopies, microfiche and online.
- Carry out research.
- Give talks and organise presentations, displays and exhibitions and
- Negotiate the buying or donation of archive material

At The San José State University School of Information’s ‘MLIS Skills at Work Report’ which is about the latest career trends for information professionals the skills are determined as follows (2021, p. 6):

- Interpersonal communication, problem-solving, customer relations and teamwork skills, and the ability to demonstrate a positive and enthusiastic commitment to public service.
- Outreach, marketing, grant writing, fund development, budgeting, and financial management.
- Collaborative, innovative, forward-thinking, and open to uncertainty and ambiguity, aware of new trends and emerging technologies to thrive in a complex, changing environment.
- Gather, appraise, organize, analyze, and disseminate information in a smart, concise, and digestible way.

In this study, 'Skills and Competencies of the 21st Century Archivist' were compiled under three main headings as: technical, managerial and communication.

Table 2. Skills and competencies of the 21st century archivist

Category	Areas of Competency and Skills
Technical	<ul style="list-style-type: none"> • Archival theory and basic archival principles • Archival functions (appraisal, accession, arrangement and description, reference and access, preservation and security) • Management of all kinds of archival material • Archival material in special formats • Relevant standards • Information about the repository and holdings (physical, intellectual and administrative control) • Archival ethics • Managing born digital archival material and digital archives • User education and archival information service • Finding aids • Digitization • Life-cycle of records, traditional and electronic records management systems • Database management • Implementation and management of online access systems • System analysis and design • Archives 2.0, 3.0, and 4.0 • New trends in information technology (artificial intelligence, cloud computing, big data, blockchain, NFT) and etc. • Management information systems • Information architecture • Legal context • Copyright • History • Paleography and diplomatics • Restoration
Managerial	<ul style="list-style-type: none"> • Functions of management (planning, organizing, staffing, directing, controlling) • Advocacy and marketing • Strategic thinking, management and planning • Analytical thinking • Human resource management (career management) • Budgeting • Effective decision making • Using initiative • Effective project management • Effective reporting
Communication	<ul style="list-style-type: none"> • Leadership • Empathy • Motivation • Active listening • User relations • Foreign language • Effective oral and written communication • Body language • Teamwork • Media skills • Stress management

2.3. The Road to Success

The basis of today's corporate-employee relationship is the orientation of the employee to a job that will make them happy. This is one of the basic principles of corporate career management. Because as long as people do the job that makes them happy, their motivation and performance will be high. Thus, the performance of the institution and the rate of profitability increases. At this point, the necessity of 'self-knowledge' as an important point of career management and planning emerges.

The path to be followed to be a successful archivist is almost the same as for other professions. The difference is in the technical elements of the profession.

The profession in archives management is one of the professions that cannot be successful without love. Thus in order to be a successful archivist in the 21st century, it is necessary to love archives management and archival material first.

The 21st century has created both opportunities and threats for all professions. It is very important to be aware of the opportunities and threats that arise in order to be successful in the profession and to act accordingly in the career path. Hickerson (2001, pp. 7-16) describes the challenges that the 21st century archivist should consider as follows:

- Managing the identification, appraisal, retention, preservation, and provision of support for the use of documents generated in electronic form,
- Devoting greater resources to non-textual holdings,
- Recognizing that records are global,
- Devising new methods for describing and providing user access to the everexpanding volume of contemporary records in all formats,
- Making our holdings more accessible to and usable by our core constituencies and broadening use by expanded audiences,
- Expanding the scope of our collection development priorities,
- Generating more basic and applied research on archival aspects of information management,
- Strengthening our national archival organization,
- Augmenting the range of skills, knowledge, and resources engaged in the archival enterprise and
- Maintaining the credibility of our role as respected evidentiary authorities and as trusted guarantors of society's interests, today and in the future.

In the changing world and career environment, employees must draw their own career paths. It is necessary to have lots of equipment to be successful in whatever kind of profession we perform, including technical professions. Before, technical knowledge and skills were at the forefront in order to be successful in the profession. However, today, it can be said that technical knowledge and skills give priority to managerial and communication skills.

In the previous part of the study, "Skills and Competencies of the 21st Century Archivist" were presented. In addition to the skills and competencies, the basic principles and issues that a successful archivist should consider in their career path are presented in this study as:

- The archivist must be visionary and approach events from a broad perspective.
- The archivist must take responsibility for managing her/his own career.
- The archivist should make career planning. While planning, should benefit from the SWOT analysis and other techniques and correctly identify, focus on the opportunities and threats in the field.
- The archivist should set SMART (Specific, Measurable, Attainable, Realistic, Time-based) goals and act in line with these goals.
- The archivist should work on the skills and competencies she/he should have. She/he must constantly improve her/himself.
- The archivist should have experience in physical archives. She/he should be experience oriented and give priority to job specific experience.
- The archivist should keep up with current archival trends and methods.
- The archivist should be at peace with technology.
- The archivist should be active in the field (being a member of institutions and organizations, correspondence groups related to the field).
- The archivist should be user-oriented.
- Networking is the magic term of the new generation career. The archivist should have a wide communication network.
- The archivist should adopt lifelong learning as a principle.
- The archivist should receive training on such subjects as foreign language, marketing and user relations management, time management, stress management, project management, effective reporting, effective presentation, communication and body language, and improve her/himself.
- The archivist should have an excellent resume and

- The archivist should use her/his time outside of work effectively and develop a hobby.

In short, archivists should adopt the principle of being effective and competent in all kinds of business processes. As Millar points out (2017, p. 60);

Archivists have, in the last three decades, developed descriptive, preservation and recordkeeping standards, constructed online databases and expanded the reach of our professional associations to address not just historical archives care but the broad sweep of records and archives management. We should not forget these archival successes. But archivists also have to lift ourselves out of our analogue environment and focus more effort on forging a new path – if we can keep playing with that metaphor – to reposition our world, including archives, archival institutions and archival practitioners, more strategically for the future. To do this, we need to take a step back and remember that we are not sitting on the apex of achievement but on the crest of a wave.

3. Discussion and Recommendations for Future

There are two facts about the archivist’s career that can be emphasized. Firstly, archival profession will exist for many years, even though there are changes in archivist’s portrait in time. Secondly, archival profession is influenced by all the new generation processes. Therefore, archivists should not stand still. They must constantly change and progress. At this point, archivists, educators and professional organizations have lots of responsibilities. In this sense, things that can be done at the starting point has been determined as follows within the scope of this study:

- In every country, people who wants to work as “Archivist” must take the exam on archives management, take the relevant certificate, and renew this certificate periodically (as practiced in the USA under the leadership of the Society of American Archivists).
- The associations and organizations on archival profession of each country must be active and have a wide sphere of influence. They should advise archivists on career management.
- Comprehensive training programs should be organized for archivists working in private or public institutions.
- In undergraduate and graduate programs that provide archival education, it should be aimed to gain technical skills and knowledge, as well as focusing on managerial and communication skills and competencies.
- When archivists have the prestige and importance they deserve, they will believe in their profession more and therefore their motivation will increase. National archives, which are the most important institutions representing the archival profession in this regard, has responsibilities.

- National archives should lead the way in organizing all kinds of activities, projects, etc. that will impose the importance and necessity of archivist and archival material on the society.
- National archives should give active support to education. This strategy is very important because it will raise positive awareness towards archives and the archival profession.
- National archives should lead the way in organizing training programs and developing standards for the necessary skills and competencies of the archival profession.

CONCLUSION

When people realize the importance of their work and internalize it, they first respect their work and then they love their work. The most important thing that people who works as archivist should not forget is that archival profession is very important for mankind. At this point, it should be strongly argued that; the successful archivist must defend and internalize the archiving mission instinctively.

In addition to defending and internalizing the archival mission, it would be best for archivists to develop themselves in line with the changing world conditions and to have a visionary perspective. Because the archival profession will exist as long as human beings exist. In this context; archivists should not forget that they are the managers of memory and they need to be the masters of their own disciplines.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

References/Kaynakça

Academy of Certified Archivists. (2012). *Handbook for archival certification*. Newyork: Academy of Certified Archivists.

Archivist. (2021). Retrieved July 8, 2021, from <https://nationalcareers.service.gov.uk/job-profiles/archivist>

Brewer, A. M. (2020). *Careers: Thinking, strategising and prototyping*. Bingley: Emerald Publishing Limited.

Buchanan, S., Gruning, J., Gursoy, A. and Barker, L. (2017). Surveying archivists and their work toward advocacy and management, or "enterprise archiving". *The American Archivist*, 80(2): 268–295. doi: <https://doi.org/10.17723/0360-9081-80.2.268>

Careers in archives. (2021). Retrieved July 8, 2021, from <https://www.archives.org.uk/careers/careers-in-archives.html>

- Cicek, B. (2021). Contemporary career approaches for the needs of today's individuals and organizations. In M. A. Türkmenoğlu and B. Çiçek (Ed.), *Contemporary Global Issues in Human Resource Management* (pp. 9-22). Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Craven, L. (2008). From the archivist's cardigan to the very dead sheep: What are archives? What are archivists? What do they do? In L. Craven (Ed.), *What are Archives?: Cultural and Theoretical Perspectives: A Reader* (pp. 7-30). GBR: Ashgate Publishing.
- Dearstyne, B. W. (1993). *The archival enterprise*. Chicago: American Library Association.
- Dearstyne, B. W. (2021). *The archival profession: Meeting critical institutional and social needs*. Retrieved from <https://www.certifiedarchivists.org/other-resources/articles/the-archival-profession-meeting-critical-institutional-and-social-needs/>
- Donohue, R. and Tham, T. L. (2019). Career management in the 21st century. In P. Holland (Ed.), *Contemporary HRM Issues in the 21st Century* (pp. 51-68). Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Eastwood, T. (1993). Educating archivists about information technology. *American Archivist*, 56(3), 458-466. <http://www.jstor.org/stable/40294427>
- GPAS curriculum. (2021) Retrieved August 3, 2021, from <https://www2.archivists.org/prof-education/graduate/gpas/curriculum>
- Hecklaue, F., Galeitzkea, M., Flachsa, S. and Holger Kohlb, H. (2016). Holistic approach for human resource management in Industry 4.0. *Procedia CIRP*, 54, 1-6. doi.org/10.1016/j.procir.2016.05.102
- Hickerson, H. T. (2001). Ten challenges for the archival profession. *The American Archivist*, 64(1), 6-16. doi:10.17723/aarc.64.1.0rg6525nu1437v31
- Italian archivists manifesto 2016. (2019) Retrieved April 19, 2019, from https://www.ica.org/sites/default/files/Manifesto_Italian_archivists_ENG.pdf
- Jenkinson, H. (1965). *A manual of archive administration*. Oxford: Clarendon Press.
- Jenkinson, H. (1984). Reflections of an archivist. In M. F. Daniels and T. Walch (Ed.), *A Modern Archives Reader: Basic Reading on Archival Theory and Practice* (pp. 15-21). Washington: National Archives and Records Services.
- Levine-Clark, M. and Carter, T. M. (Ed.). (2013). *ALA Glossary of Library and Information Science*. Chicago: ALA.
- Mariz, G., McCrea, D. E., Hackman, L. J., Kurtz, T., & Jimerson, R. C. (2011). Leadership skills for archivists. *The American Archivist*, 74(1), 102-122. <http://www.jstor.org/stable/23079003>
- Millar, L. (2017). On the crest of a wave: Transforming the archival future. *Archives and Manuscripts*, 45(2), 59-76. doi.org/10.1080/01576895.2017.1328696
- Orosio, S. and Woodward, E. (2016). Archival malfeasants and the amateur archivist: The case for a professionally trained archivist. *Journal of Archival Organization*, 13(3-4), 142-145. doi.org/10.1080/15332748.2018.1444440
- Pearce-Moses, R. (Ed.). (2005). *A glossary of archival and records terminology*. Chicago: The Society of American Archivists.
- Peters, T. (2021). *Resilience and black swans*. Retrieved from <https://tompeters.com/2008/05/resilience-and-black-swans/>
- Stevenson, J. (2008). The online archivist: A positive approach to the digital information age. In L. Craven (Ed.), *What are Archives?: Cultural and Theoretical Perspectives: A Reader* (pp. 88-106). GBR: Ashgate Publishing.

- Şentürk, B. (2021). *Arşivcilik: Geçmişin izlerinden geleceğin pusulalarına*. İstanbul: Hiperyayın.
- The San José State University School of Information. (2021, June 5). *MLIS skills at work: A snapshot of job postings*, Retrieved June 5, 2021, from https://ischool.sjsu.edu/sites/main/files/file-attachments/career_trends.pdf
- Vilar, P. and Sauperl, A. (2015). Archives, quo vadis et cum quibus?: Archivists' self-perceptions and perceptions of users of contemporary archives. *International Journal of Information Management*, 35, 551–560. doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2015.06.001
- Williams, C. (2006). *Managing archives: foundations, principles and practice*. Oxford: Chandos Publishing.

Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Müfredatlarında Okutulan Bilgisayar Programlarına ve Programlama Dillerine Yönelik Dersler*

Courses on Computer Programs and Programming Languages Taught in Information and Records Management Curriculum in Turkey

Ayşe Bayraktar¹

* Bu çalışmanın bir bölümü 9 Kasım 2021 tarihinde gerçekleştirilen “XV. Arşivcilik Günü: Türk Arşivciliğinin Güncel Sorunları” adlı Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Arş. Gör., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadiriye Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Osmaniye, Türkiye; Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.B. 0000-0002-9871-3599

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ayşe Bayraktar,
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadiriye Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Osmaniye, Türkiye;
Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
E-posta: aysebayraktar@osmaniye.edu.tr

Başvuru/Submitted: 03.12.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested: 09.12.2021

Son Revizyon/Last Revision Received: 11.12.2021

Kabul/Accepted: 13.12.2021

Online Yayın/Published Online: 15.12.2021

Atf/Citation: Bayraktar, A. (2021). Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi müfredatlarında okutulan bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik dersler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 103–131.
<http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1032181>

ÖZ

Günümüzde artan ihtiyaçlar ve gelişen teknoloji ile doğru orantılı olarak bilgi teknolojilerinin kullanım oranlarının arttığı bilinmektedir. Öğrencilerin eğitim-öğretim hayatlarında internet, teknoloji, erişim ve bilgisayar kavramı giderek daha fazla yer almaktadır. Bu durum birçok merakı beraberinde getirdiği gibi bilgisayar programlarına ve bilgisayar programlama dillerine olan ilginin ve ihtiyacın artmasını da sağlamıştır. Çalışma kapsamında Türkiye’de günümüzde eğitim-öğretim faaliyetlerini fiilen sürdürmekte olan bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin müfredatında yer alan bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik dersler incelenmiştir. Ders adlarına ve içeriklerine lisans düzeyinde bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin web sayfalarından erişilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak bölümlerde lisans düzeyinde verilen derslerin toplam ders sayı ve oranları incelenmiştir. Sonrasında ise bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik ders sayı ve oranları, bu sayı ve oranların zorunlu ya da seçmeli durumları ve içerikleri değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve durum çalışmasından yararlanılmıştır Çalışmanın verileri ise doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bilgi ve belge yönetimi, müfredat, bilgisayar programları, programlama dilleri

ABSTRACT

It is known that the usage rates of information technology increase proportionally to the increasing needs and developing technology. The concepts of the internet, technology, access, and computer are now commonplace in education. This situation led to increased curiosity, increasing the interest and need for computer programs and computer programming languages. Within the scope of the study, the courses for computer programs and programming languages in the curriculum of information and records management departments, which are currently continuing their educational activities in Turkey, were examined. Course titles and contents were obtained from the web pages of the bachelor-level information and records management departments. In this context, first, the total number of courses and course rates at the bachelor’s level were examined. Later, an attempt was made to evaluate the number and the rates of computer programming language courses, the compulsory or the elective options, and rates and their contents. In this study, the data were obtained by using the qualitative research method and case study. The data were evaluated using the document analysis method.

Keywords: Information and records management, curriculum, computer programs, programming languages

EXTENDED ABSTRACT

University institutions trying to fulfill age and department requirements develop their course curriculums in line with the developments in the use of information, communication, and technology. Earlier, it was thought that the computer program or programming language concepts were used only by departments within engineering faculties or vocational schools. Currently, this situation has changed. Computer programs or programming languages are used by many departments. It is predicted that the use of programming languages, which are a part of both the academic studies of the department faculty members and of the department courses, will become more widespread in the coming years.

Computer programming allows students to use more than one skill at the same time. To acquire these skills, they need to take the necessary programming education and training. These training can be provided to them as compulsory/elective courses or courses at various institutions or levels. First, the basic requirements such as attitude toward programming, interest in information technologies, computer literacy skills, and the working level with the chosen programming language are tested. Meeting these requirements helps students perform well in programming. Again, problem-solving skills in many areas can help students in creating algorithms independently of the programming language used, software development, and logical and analytical thinking. Electronic devices differ in terms of usage areas and purposes. To serve these areas and purposes, there are various programming languages. The language of the programmed devices consists of words and symbols customized for these purposes. The devices must be programmed using commands according to the language used. The resulting product is called a program.

By graduating from the information and records management department in courses related to computer programs and programming languages:

- Students can apply their acquired knowledge through the courses they have taken, to write basic algorithms and programs for making any necessary changes in the existing software design. The skills they will develop in the information centers and services will be helpful in their professional life.
- Students can analyze text and data structures on the web in the field of information and records management using a web mining approach.
- Students gain the skills to create dynamic websites on the web. This way, they become a part of the information cycle process in the online environment.
- Students learn to visualize information and present large-scale information content through tables and graphs.

- Students learn about data types. They know that data of the institution they work for must be defined initially to be accessible later.
- Students gain theoretical and practical knowledge about information technologies in library and archive institutions.
- Students learn the methods and techniques of the electronic document management and archiving system. They gain skills in designing, establishing, and executing an electronic document management system for institutions and organizations.
- Students understand the basic criterion for creating and selecting an automation program for information centers.

Within the scope of the study, the courses for computer programs and programming languages in the curriculum of information and records management departments, which are currently continuing their educational activities in Turkey, were examined. Course titles and contents were obtained from the web pages of the bachelor-level information and records management departments. First, the total number of courses and course rates given at the bachelor's level were examined. Thereafter, an attempt was made to evaluate the number and the rates of courses for computer programs and programming languages, the compulsory or the elective situations of these numbers, and rates and their contents. In this study, the data were obtained by using the qualitative research method and case study. The data were evaluated using the document analysis method.

GİRİŞ

Bilgisayar programlama, öğrenciler için aynı anda birden fazla becerinin kullanılmasına olanak veren üretim süreci anlamına gelmektedir. Bu becerilerin kazanılması için, kişisel merak yoluyla keşfetmenin yanı sıra programlama becerilerinin eğitim-öğretim yoluyla kazanılması önemlidir. Bu eğitimler farklı kurumlarda ya da kademelerde zorunlu/seçmeli dersler ya da kurslar halinde verilebilmektedir. Eğitimlerde başarılı olunabilmesi için temel faktörlerin başında öğrencilerin; programlamaya dair tutumları, bilişim teknolojilerine merakı, bilgisayar okuryazarlık becerileri ve seçilmiş olan programlama dili ile çalışılabilir olma düzeyleri gelmektedir. Bu faktörler öğrencilerin programlama alanındaki beceri seviyelerini olumlu yönde etkilemektedir. Yine bu faktörler öğrenciye, kullanılan programlama dilinden bağımsız bir şekilde algoritma oluşturma, yazılım geliştirme, mantıksal ve analitik düşünebilme gibi birçok alanda problem çözmeye yönelik beceriler kazandırmaktadır (Ersoy, Madran ve Gülbahar, 2011, s. 785). Bilgisayar programlama kurslarının özellikle yeni başlayanlar için oldukça zorlayıcı olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni programlamanın sürekli gelişen bir konu olmasıdır (Zhao, Chis, Muntean, Muntean, 2018).

Elektronik cihazlar, kullanım alanları ve amaçları açısından farklılık göstermektedir. Bu alan ve amaçlara hizmet edebilmeleri için komutlanarak programlanmaları gerekmektedir. Programlanan cihazların dili, bu amaçlar doğrultusunda özelleştirilmiş kelime ve sembollerden oluşmaktadır. Oluşturulan komutlar ile bilgisayarların belirli işler yapmasını sağlayan programlar, diğer bir ifadeyle yazılımlar ortaya çıkmaktadır. Birbirinden farklı birçok programlama dili bulunmaktadır. Her bir programlama dili kendine özgü kural ve komutlarla çalışmaktadır. Özelleştirilmiş komutların yazılması, kodlama ya da programlama olarak adlandırılırken ortaya çıkan ürün ise program olarak nitelendirilmektedir (Ersoy, Madran ve Gülbahar, 2011, s. 786).

Programlama kodu, programlamayı öğrenmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Programı anlama; kodu okuma, anlama ve izleme ile ilgiliyken program oluşturma; kodu yazma ve oluşturma ile ilgilidir (Hosseini, Akhuseyinoglu, Brusilovsky, Malmi, Pollari-Malmi, Schunn, ve Sirkiä, 2020, s. 299-300).

Çalışma kapsamında Türkiye’de hâlihazırda eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Bölümlerinde bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik lisans düzeyinde yürütülen dersler incelenmiştir. Mevcut BBY Bölümlerinin sayısal durumuna Yükseköğretim Program Atlası (YÖK Atlas) (2021) üzerinden ulaşılmıştır. Bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik lisans düzeyinde okutulan derslerin adlarına ve içeriklerine ise bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin resmî web sayfalarından erişilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak bölümlerde lisans düzeyinde verilen derslerin toplam ders sayı ve oranları incelenmiştir. Sonrasında ise bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik ders sayı ve oranları, bu sayı ve oranların zorunlu ya da seçmeli durumları ve içerikleri

değerlendirilmiştir. Ders içeriklerinde doğrudan bilgisayar programlarına ve programlama dilleri ile ilgili konuların ya da BBY bölümlerinin müfredatında ders konu başlıkları arasında (İstatistik, Bilgi Erişim ve Yayıncılık derslerinde olduğu gibi) bilgisayar programları ve programlama dilleri konularının kısmen işlendiği dersler çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Buna karşın mesleki bilgi ve beceri ile doğrudan alakalı görülmeyen “Türk Dili”, “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi”, “Yabancı Dil”, “Güzel Sanatlar” ve “Kariyer Planlaması” olarak bilinen ortak servis dersleri hem kapsam dışında bırakılmış hem de toplam ders sayılarına ve ders kredi oranlarına dâhil edilmemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve durum çalışmasından yararlanılmış olup, veriler doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

1. Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinin Kısa Tarihçeleri

Türkiye’de bilgi ve belge yönetimi (arşivcilik, bilgi yönetimi ve kütüphanecilik) eğitim tarihi “1923-1952, 1953-1987, 1988-2001, 2002 ve sonrası” olarak dört dönemde ele alınmaktadır (Çakın, 2005, s. 8; Subaşıoğlu, 2014, s. 81; Yılmaz, 2018, s. 45).

1.1. 1923-1952 Arası Dönem

Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türkiye’de kütüphanecilik alanında birçok önemli gelişme yaşanmıştır. “3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılması ile vakıflara bağlı olan kütüphane ve kitapların Maarif Vekâlet’ine devredilmesine karar verilmiştir” (Subaşıoğlu, 2014, s. 82). İlk çalışmalar H. Fehmi Edhem Karatay’ın Fransa’ya ve daha sonra Adnan Ötügen’in ise Almanya’ya gönderilmesi ile başlamıştır. Bu öğrenciler yurda döndükleri zaman kütüphanecilik alanında birçok ilke imza atmışlardır. Bu dönemde kütüphanecilik kursları açılmış ve Türkiye’de kütüphaneci yetiştirmenin önemine dair raporlar hazırlanmıştır. 1941 yılında, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü öncülüğünde kütüphanelere yeterli sayıda ve yetkin kütüphaneciler yetiştirmeyi amaçlayan bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Adnan Ötügen’in girişimiyle 1942-1952 yılları arasında Türkiye’de kısa süreli kursların yanı sıra yine kurs düzeyinde olmak üzere, “ilk devamlı ve düzenli kütüphanecilik eğitimi” Ankara Üniversitesi çatısı altında başlamıştır. Bu kurslarla birlikte kütüphanecilik eğitimi, ilk kez üniversite düzeyinde ele alınmıştır. 1952 yılında kütüphanecilik derslerinin Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF), “Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü” bünyesinde “seçmeli” bir ders olarak okutulmasına yönelik senato kararı alınmıştır (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014, s. 584-587; Yılmaz, 2018, s. 45-46).

1.2. 1953-1987 Arası Dönem

Kütüphanecilik derslerinin “Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsünde” seçmeli ders olarak kabul edilmesi ile “Kütüphanecilik Enstitüsü”nün temelleri atılmıştır (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014, s. 590). 1954-1955 akademik dönemde ilk öğrenciler eğitim-öğretim hayatına başlamıştır (Çakın, 2005, s. 11; Subaşıoğlu, 2014, s. 83-84). 1960 yılında ise Kütüphanecilik Enstitüsü,

Üniversitelerarası Kurul kararıyla “kürsü”¹ye dönüştürülmüştür. Ayrıca 1960 yılında, Türkiye’de ilk defa lise seviyesinde “kütüphanecilik dersi” verilmiştir (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014, s. 593). 1964 yılında “Kütüphanecilik Bölümü” adını alan bu kürsü, 1970 yılı itibariyle programında bilgi bilim ile ilgili derslere yer vermiştir. Bölümde lisansüstü araştırmalar için çalışmalar 1971 yılında lisans mezunlarının talebi doğrultusunda başlamıştır. 1974-1975 akademik yılında ise bölümde bağımsız lisansüstü eğitim başlamıştır (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014, s. 597). 1989-1990 akademik yılında “Arşivcilik” ve “Dokümantasyon-Enformasyon” anabilim dalları oluşturulmuştur. Böylece “Kütüphanecilik” anabilim dalı ile bölümde toplamda üç anabilim dalı var olmuştur (Genel Bilgiler, t.y.).

İstanbul Üniversitesi BBY Bölümü, “Kütüphanecilik Bölümü” adıyla Edebiyat Fakültesi bünyesinde 1963 yılında kurulmuştur. 1964-1965 akademik yılında öğretime başlayan bölüm, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanecilik Bölümünden sonra Türkiye’de açılan ikinci kütüphanecilik bölümüdür. 1983 yılında yüksek lisans, 1984 yılında ise doktora programları açılmıştır. 1990 yılında “Kütüphanecilik”, “Dokümantasyon ve Enformasyon” olmak üzere diploma verme hakkına sahip iki anabilim dalı açılmıştır. 1995 yılı itibariyle ise Kütüphanecilik Anabilim Dalı’nda, ikinci öğretim programı açılmıştır. Arşivcilik Bölümü, YÖK 2002 kararına uygun olarak 2002-2003 yılında ‘Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’ kapsamına alınmıştır (Bölümün Tarihçesi, 2021). Günümüzde bölüm, “Arşivcilik Anabilim Dalı” ile “Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi Anabilim Dalı” olmak üzere iki anabilim dalına sahiptir” (Anabilim Dalları, 2021).

1972’de “Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü” adıyla kurulan Hacettepe Üniversitesi BBY Bölümü, 1974’te bölüme öğrenci alımına başlamıştır. Programda bir yıl yabancı dil hazırlık eğitimi verilirken, mesleki eğitim-öğretim süresi dört yıl olarak belirlenmiştir. Bölüm lisans programı “1978/1979”, “1983/1984” ve “1990/1991” akademik dönemlerinde değişime uğramıştır. 1993 yılı itibariyle bölüm, “Kütüphanecilik”, “Arşivcilik”, “Dokümantasyon ve Enformasyon” anabilim dallarına göre lisans eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmüştür. Bölümde lisansüstü eğitim ve öğretim programları da bulunmaktadır (Program Hakkında Genel Bilgi, t.y.).

1.3. 1988-2001 Arası Dönem

Kütüphanecilik bölümleri, “Kütüphanecilik”, “Arşivcilik” ve “Dokümantasyon-Enformasyon” olmak üzere anabilim dallarına ayrılmış ve yapısal bir değişiklik geçirerek tekrar öğrenci alımlarına başlamıştır (Subaşıoğlu, 2014, s. 84). 1988-1992 yılları arasında kamu kurumları personeline arşiv hizmetlerini yürütebilmeleri için çeşitli hizmet içi eğitim programları ve seminerler düzenlenmiştir (Keskin, 2003, s. 173). Ayrıca İstanbul’da 1987 yılında iki ayrı arşivcilik bölümü kurulmuştur. Söz konusu bölümler İstanbul ve Marmara

1 Kürsü; “[...] Üniversitelerde aynı alandan ya da birbirine çok yakın alanlardaki bilim dallarından oluşan bir çalışma birimi [...]” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019).

Üniversitelerinde öğretime başlamıştır (Keskin, 2003, s. 182-185; Keskin, 2011, s. 205). 1994 yılında, Atatürk Üniversitesi “Kütüphanecilik Bölümü” açılmıştır. 2008-2009 akademik yılında lisans (Yılmaz, 2010, s. 125-128), 2010-2011 öğretim yılında yüksek lisans programına öğrenci kabul edilmiştir (Odabaş, 2014, s. 131).

Ülkemizde bağımsız olarak arşivcilik eğitimi 1988-1989 eğitim-öğretim döneminde İstanbul ve Marmara Üniversitelerinde başlatılmıştır. Bu bölümlerde modern arşivler ve tarihi arşivler konularını öğretmeye yönelik dersler verilmiştir. Ayrıca öğrenciler arşivlerde çalışarak uygulama yapma fırsatı bulmuşlardır. Bu gelişmeler, sonraki yıllarda diğer kütüphanecilik bölümlerinin bünyelerinde arşivcilik anabilim dalı açılmasıyla devam etmiştir (Atılğan, 1995 s. 265-267; Rukancı, 1998, s. 60-73; Keskin, 2003, s.182-185; Baydur ve Külcü, 2007, s. 27). Ankara Üniversitesi Arşivcilik Anabilim Dalı, 1988 yılında Kütüphanecilik Bölümüne bağlı olarak kurulmuşsa da 1995 yılında öğretim elemanı eksikliği gerekçesiyle öğrenci alımına son verilmiştir (Keskin, 2003, s.187). Hacettepe Üniversitesi Arşivcilik Anabilim Dalı ise 1994 yılında öğrenci alımına başlamıştır (Baydur ve Külcü, 2007, s. 27).

1.4. 2002 ve Sonrası Dönem

Türkiye’de 2002 yılına kadar anabilim dallarına ayrılan bölümlere bağlı anabilim dalları, “29 Ocak 2002 tarihli Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yürütme Kurulu toplantısında, 2547 sayılı Kanun’un 2880 sayılı Kanun değişik 7/d-2 ve 7/h maddeleri uyarınca, 2002-2003 öğretim yılı itibarıyla kütüphanecilikle ve arşivcilikle ilgili bölüm adları “Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü” olarak değiştirilmiştir” (Çakın, 2012, s. 273). İstanbul Üniversitesi Arşivcilik Bölümü ise kapatılmış; kadrosu ismi değiştirilen aynı fakültenin kütüphanecilik bölümüne aktarılmıştır. Bölümlere öğrenci alımları sırasında aranan puan türü “sözel”den “eşit ağırlıklı”ya dönüştürülmüştür (Çakın, 2005, s. 20; Subaşıoğlu, 2014, s. 85; Yılmaz, 2018, s. 46). Ayrıca YÖK kararıyla Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesinde Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü kurulmuştur. Bölüm, öğrencilerini 2002-2003 akademik yılında almaya başlamıştır (Çakın, 2005, s. 19). Söz konusu bölümün eğitim-öğretim faaliyetleri kısa sürmüş ve 2006 tarihinde sonlanmıştır (Keskin, 2011 s. 207).

Ayrıca resmi olarak kurulmuş fakat eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmeyen üniversiteler de olmuştur. Bunlar; Kıbrıs Yakın Doğu, Gümüşhane, Fatih Sultan Mehmet, Ardahan, Murat Hüdayevdiğer, Karabük Üniversiteleri BBY bölümleridir (Subaşıoğlu, 2014, s. 85; Yılmaz, 2018, s. 46).

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunan diğer BBY bölümleri hakkındaki genel bilgiler ise şu şekildedir: Kastamonu Üniversitesi BBY Bölümü, 2007 yılında Fen-Edebiyat Fakültesi içerisinde kurulmuştur. İlk elemanını 2010 yılında alan bölümde, “Arşivcilik”, “Bilgi Yönetimi ve Teknolojisi”, “Kütüphanecilik” ve “Müessese Arşivleri” anabilim dalı bulunmaktadır

(Bilgi ve Belge Yönetimi Genel Bilgiler, 2021; Ana Bilim Dalları, 2021). Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY Bölümü, 2010 yılında kurulmuş olup 2013-2014 akademik yılında öğrenci alımına başlamıştır. Bölümde yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır (Bölüm Tanıtımı, 2021). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi bünyesinde 2011 yılında kurulmuştur. 2014’te bölüme öğrenci kabulü başlanan (Yılmaz, 2018, s. 48) bölümde “Bilgi Yönetimi” ve “Arşivcilik” olmak üzere iki ayrı anabilim dalı bulunmaktadır (Akademik Kadro, 2020). İstanbul Medeniyet Üniversitesi BBY Bölümü, 2011 yılında kurulmuştur. Bölüme öğrenci alımı 2016-2017 akademik yılında başlamıştır. Öğrencilere lisans ve yüksek lisans düzeyinde öğretim verilmektedir. Bölümde, 2019 yılı itibariyle “Kütüphanecilik” ve “Arşivcilik” olmak üzere iki anabilim dalı kurulmuştur (Tanıtım, 2021). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY Bölümü, 2012 yılında Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi içerisinde kurulmuştur. 2020-2021 akademik döneminde bölüme öğrenci alımı yapılmıştır (Bölümümüz Hakkında, 2021). Bölümde lisans ve yüksek lisans programları vardır. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY Bölümü, 2016 yılında Kadirli Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesinde kurulmuştur. Bölüm, ilk öğrencilerini 2017-2018 akademik yılında almıştır. Bölümde eğitim-öğretim faaliyetleri lisans düzeyinde verilmektedir (Tarihçe, t.y.a). Bartın Üniversitesi BBY Bölümü, 2018 yılında kurulmuş olup, 2020-2021 akademik yılında öğrenci alımına başlamıştır. Bölüm, “Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri” ve “Arşiv” olmak üzere iki anabilim dalından oluşmaktadır (Tarihçe, t.y.b). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY Bölümü, 2021 yılında Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulmuştur. Bölüme öğrenci kabulü, 2021-2022 akademik yılı itibariyle başlamıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 2021).

2021 yılı itibariyle YÖK Atlas üzerinden elde edilen verilere göre eğitim-öğretim faaliyetlerine aktif olarak devam eden bilgi ve belge yönetimi bölüm sayısı on üçtür.

Tablo 1: Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri (BBY)

Kuruluş Tarihi	Kuruluş Yeri	Fakülte	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
1954-1955	Ankara Üniversitesi	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi	✓	✓	✓
1963	İstanbul Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	✓	✓
1972	Hacettepe Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	✓	✓
1987	Marmara Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	✓	✓	✓
1994	Atatürk Üniversite	Edebiyat Fakültesi	✓	✓	X
2007	Kastamonu Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	✓	X	X
2010	Çankırı Karatekin Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	✓	✓
2011	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	✓	X	X
2011	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	✓	X

2012	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi	✓	✓	X
2016	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Kadirli Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi	✓	X	X
2018	Bartın Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	X	X
2021 ²	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	✓	X	X

2. Bilgisayar Programları ve Programlama Dilleri Derslerinin Öğretimde Yararları

Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) bölümlerinde okuyan ya da mezun olan öğrencilerin, öğrenimleri sırasında aldıkları bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı derslerde elde ettikleri kazanımlarını maddeler halinde aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

- Öğrenciler, bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı almış oldukları dersler ve bu doğrultuda geliştirecekleri becerileri ile meslek hayatlarında çalışacakları bilgi merkezlerinde ve hizmetlerinde, kullanıcılar için geliştirilecek olan yazılımların tasarımı üzerinde gerekli değişikliklerin yapılması için temel düzeyde algoritma ve program yazabilme becerisi kazanmaktadır.
- Öğrenciler, bilgi ve belge yönetimi alanında webdeki metin ve veri yapıları üzerinde veri, web ve metin madenciliği yaklaşımıyla analizlerini yapabilir.
- Öğrenciler, web üzerinde dinamik web siteleri oluşturabilme becerilerini kazanırlar. Bu sayede çevrimiçi ortamdaki bilgi döngüsü sürecinin bir parçası olurlar.
- Öğrenciler, elde ettikleri bilgiyi görselleştirme, tablo ve grafikler aracılığıyla sunabilmeyi öğrenirler.
- Öğrenciler, veri türü hakkında bilgi sahibi olurlar. Çalıştıkları kurum verilerinin daha sonra erişilebilir olması için nasıl tanımlanması gerektiğini bilirler.
- Öğrenciler, kütüphane ve arşiv kurumlarındaki bilgi teknolojilerine ilişkin teorik ve pratik bilgiler kazanırlar.
- Öğrenciler, elektronik belge yönetimi ve arşivleme sisteminin yöntemlerini ve tekniklerini öğrenirler.
- Öğrenciler, bilgi merkezleri için otomasyon programı oluşturma ve seçiminde temel kriterlerin neler olduğunu anlarlar.

2 Kuruluş tarihi bilgisi 06.11.2021 tarihinde bölüm öğretim elemanı ile yapılan görüşme yoluyla elde edilmiştir.

3. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı; BBY bölümlerinin lisans düzeyinde toplam ders sayı ve oranlarını ortaya koymak, bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik ders sayı ve oranlarını tespit etmek, bu sayı ve oranların zorunlu ve seçmeli durumlarıyla içeriklerini değerlendirmeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara cevaplar aranmıştır. Bunlar;

- BBY bölümlerinin lisans düzeyinde toplam, zorunlu ve seçmeli ders sayı ve oranlarının durumu nedir?
- Bölümlerde okutulan bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik derslerin toplam, zorunlu ve seçmeli ders sayı ve oranlarının durumu nedir?
- Bölümlerde okutulan bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik derslerin içerikleri nasıl ele alınmıştır?
- Bölümler bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik ders içerikleri bakımından hangi durumdadır?

Bu soruların cevapları bölümlerin bilgisayar programlarına ve programlama dillerine yönelik derslerinin müfredat içerisinde hangi oranda yer aldığını ortaya koyacaktır. Böylelikle bölümlerin ilgili ders yoğunlukları konusunda durum analizi yapılması mümkün olabilecektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında günümüzde Türkiye’de YÖK Atlas (2021) üzerinde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan bilgi ve belge yönetimi bölümleri öncelikle sayıca ele alınmıştır. Lisans düzeyindeki ders adlarına ve içeriklerine ise BBY bölümlerinin web sayfalarından erişilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak bütün bölümler tarafından lisans düzeyinde yürütülen toplam ders sayıları incelenmiştir. Sonrasında ise bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik dersler ve bu derslerin diğer derslere oranları, bu sayı ve oranların zorunlu ya da seçmeli durumları ve içerikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili konuların doğrudan ya da kısmen işlendiği dersler (İstatistik, Bilgi Erişim ve Yayıncılık) çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Ortak servis dersleri olarak bilinen “Türk Dili”, “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi”, “Yabancı Dil”, “Güzel Sanatlar” ve “Kariyer Planlaması” dersleri ise bu çalışmada tamamen kapsam dışında bırakılmıştır.

Bu çalışmada veriler nitel araştırma yöntemi ve durum çalışmasından yararlanılarak elde edilmiş olup, veriler doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2018)’e göre “nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi temel veri toplama

yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır.

4. Bulgular

4.1. Bilgisayar Programlarına ve Programlama Dillerine Yönelik Dersler

Çalışmanın bu bölümünde yukarıda tarihsel süreçlerinden kısaca bahsedilen on üç bölümün lisans ders müfredatlarında okutulan bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik dersleri ele alınmıştır. Bu bağlamda ders programlarında mevcut bulunan ders sayısı, zorunlu ve seçmeli statüleri incelenmiştir.

Tablo 2’de lisans programı toplam ders sayıları incelendiğinde, derslerin Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (52) ile Kastamonu Üniversitesi BBY (90) bölümleri arasında ders sayıları açısından geniş bir aralıkta dağılım gösterdiği görülmektedir. Üniversitelerin kuruluş yıllarına göre bakıldığında en son kurulan Bartın Üniversitesi BBY, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY ve Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY bölümlerinin toplam ders sayılarının sırasıyla 53, 58 ve 80 olduğu görülmektedir. Bu durum ders sayıları bakımından eski tarihli kurulmuş bölümler ile yeni tarihli kurulan bölümler arasında farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Bölümlerin lisans programı toplam ders sayılarına bakıldığında 6 BBY bölümü toplam 75 ve üzerinde ders sayısına sahip iken kalan 7 bölümün ise 52-73 arasında ders sayısına sahip olduğu görülmektedir. Zorunlu ders sayısı, 46 ders ile en çok İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY bölümünde bulunurken 18 ders ile en az Hacettepe Üniversitesi BBY bölümünde bulunmaktadır. Seçmeli ders sayısına bakıldığında ise Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY bölümü en çok derse (51) sahip bölüm iken Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY bölümü en az ders sayısına (10) sahiptir.

Çalışma kapsamında ele alınan BBY bölümleri müfredatlarında lisans düzeyinde okutulan bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili dersler Tablo 2’de verilmiştir. Bu alanda en çok derse sahip bölümler İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY (16), Ankara Üniversitesi BBY (15) ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY (15) bölümleridir. En az derse sahip olan bölümler ise Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY (7), İstanbul Üniversitesi BBY (8) ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (9) bölümleridir. BBY müfredatlarında lisans düzeyinde bilgisayar programları ve programlama dilleri derslerinin zorunlu ve seçmeli statüleri arasında (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY bölümünü hariç) fark edilir düzeyde farklılıklar bulunmaktadır. Altı bölümde zorunlu statüsünde ders sayısı 5 ve 5’in altındayken sadece üç bölümde 8 adet zorunlu ders sayısı bulunmaktadır. Bölümlerde bu konularda verilen dersler daha çok seçmeli statüsünde yer almaktadır. Bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili zorunlu ve seçmeli ders durumlarını değerlendirecek olursak, en fazla zorunlu ders (8) Kastamonu Üniversitesi BBY, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (8) ve

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY (8) bölümlerine aittir. En az seçmeli ders ise (1) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY, (2) İstanbul Üniversitesi BBY ve (3) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY bölümlerine aittir.

Bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili toplam ders oranlarına bakıldığında, konu ile ilgili en yoğun ders müfredatına İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY bölümünün (%27,59) sahip olduğu görülmektedir. Onu, %25,42 oranla İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY bölümü takip etmektedir. Genel olarak bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili toplam ders oranları dokuz BBY bölümünde %15’in üzerindedir. En yoğun zorunlu ders oranı %15,38 (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY) iken en düşük zorunlu ders oranı %1,59 (Hacettepe Üniversitesi BBY)’dur. Seçmeli ders oranında ise bu durum tam tersini teşkil etmektedir. Yani en yoğun seçmeli ders oranı %20,63 (Hacettepe Üniversitesi BBY) iken en düşük seçmeli ders oranı %1,92 (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY)’dir.

Genel olarak BBY müfredatlarında lisans düzeyinde bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik toplam ders sayı ve oranları ile zorunlu ya da seçmeli ders durumları ele alındığında BBY bölümleri arasında farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır.

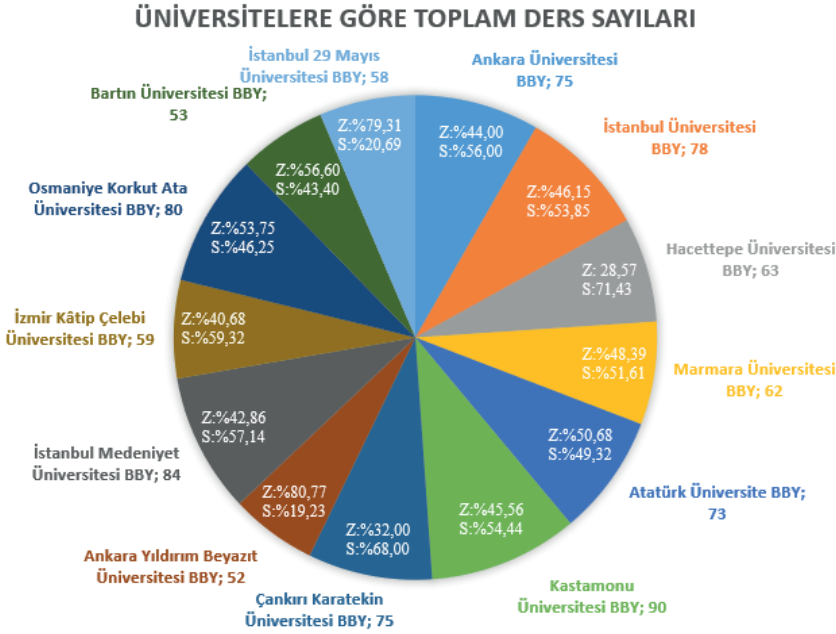
Tablo 2: Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri lisans programı ders sayıları ve lisans programında bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili ders sayıları

Kuruluş Yeri	Lisans Programı Dersleri					Lisans Programında Bilgisayar Programları ve Programlama Dilleri ile İlgili Dersler					
	Toplam Ders Sayısı	Zorunlu Ders Sayısı	Seçmeli Ders Sayısı	Zorunlu Ders Oranı	Seçmeli Ders Oranı	Toplam Ders Sayısı	Toplam Ders Oranı	Zorunlu Ders Sayısı	Zorunlu Ders Oranı	Seçmeli Ders Sayısı	Seçmeli Ders Oranı
Ankara Üniversitesi BBY	75	33	42	%44,00	%56,00	15	%20,00	5	%6,67	10	%13,33
İstanbul Üniversitesi BBY	78	36	42	%46,15	%53,85	8	%10,26	6	%7,69	2	%2,56
Hacettepe Üniversitesi BBY	63	18	45	%28,57	%71,43	14	%22,22	1	%1,59	13	%20,63
Marmara Üniversitesi BBY	62	30	32	%48,39	%51,61	11	%17,74	3	%4,84	8	%12,90
Atatürk Üniversite BBY	73	37	36	%50,68	%49,32	10	%13,70	6	%8,22	4	%5,48

Kastamonu Üniversitesi BBY	90	41	49	%45,56	%54,44	12	%13,33	8	%8,89	4	%4,44
Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY	75	24	51	%32,00	%68,00	14	%18,67	6	%8,00	8	%10,67
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY	52	42	10	%80,77	%19,23	9	%17,31	8	%15,38	1	%1,92
İstanbul Medeniyet Üniversitesi BBY	84	36	48	%42,86	%57,14	14	%16,67	6	%7,14	8	%9,52
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY	59	24	35	%40,68	%59,32	15	%25,42	4	%6,78	11	%18,64
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY	80	43	37	%53,75	%46,25	7	%8,75	4	%5,00	3	%3,75
Bartın Üniversitesi BBY	53	30	23	%56,60	%43,40	12	%22,64	5	%9,43	7	%13,21
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY	58	46	12	%79,31	%20,69	16	%27,59	8	%13,79	8	%13,79

BBY bölümlerinin zorunlu ve seçmeli derslerinin yüzde oranları ve toplam ders sayıları Şekil 1’de sunulmuştur. Bölümlerin lisans programlarındaki zorunlu ders oranları %28,57 (Hacettepe Üniversitesi BBY) ile %80,77 (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY) arasında yer almaktadır. Zorunlu statüde en fazla derse sahip olan ilk üç bölüm, sırasıyla Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (%80,77), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY (%79,31) ve Bartın Üniversitesi BBY (%56,60) bölümleridir. En düşük orana sahip üç bölüm ise sırasıyla Hacettepe Üniversitesi BBY (%28,57), Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY (%32,00) ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY (40,68%) bölümleridir. Seçmeli statüde en fazla ders oranına sahip ilk üç bölüm sırasıyla Hacettepe Üniversitesi BBY (%71,43), Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY (%68,00) ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY (%59,32)’dir. En düşük orana sahip bölümler ise Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (19,23%) ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY (%20,69)’dir.

Şekil 1: BBY Bölümlerinin üniversitelere göre toplam ders sayıları

4.2. Bilgisayar Programları ve Programlama Dillerine Yönelik Derslerin İçerikleri

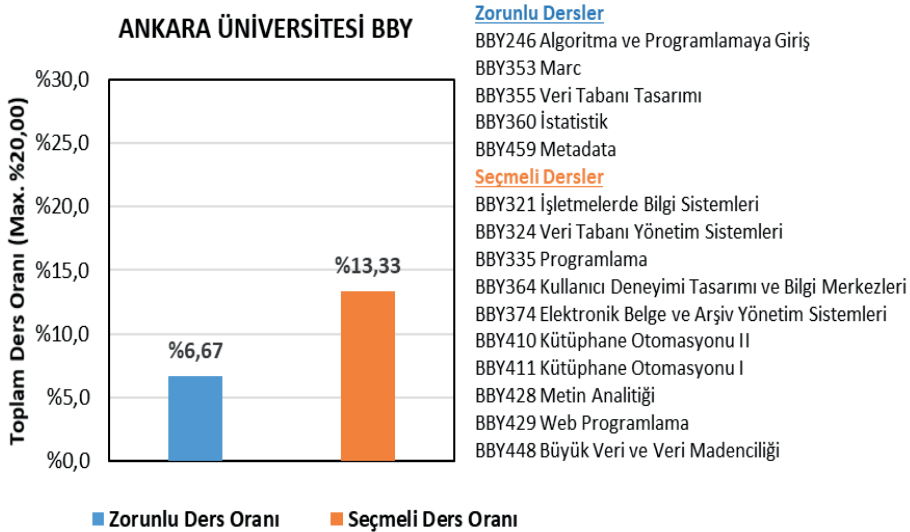
Yukarıda BBY bölümlerinin lisans düzeyinde toplam ders sayı ve oranları, bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik ders sayı ve oranları, bu sayı ve oranların zorunlu ya da seçmeli durumları değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak bölümlerde bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik derslerin içerikleri de incelenmiştir. Aşağıda ilgili bölümlerin web sayfalarından erişilen güncel ders içerikleri ele alınmıştır.

Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 2’de verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Ders Listesi ve Kredilendirme, t.y.):

- “Ders kapsamında algoritma ve akış diyagramlalar [diyagramlar] anlatılacak, uygulamaları yapılacaktır. Sonrasında C# programlama diline giriş yapılacak ve C# ile uygulamalar geliştirilecektir”.
- “Veri tabanlarına ilişkin temel kavramlar; İlişkisel veri modeli ve nesne uyarlı veri modeli) MS Visio ile tasarım; Veri tabanı yönetim sistemlerinin temel unsurları; Tasarım

Metodolojileri (varlık-ilişki modeli, vb.); Uygulama; Veri Modelleri (ilişkisel ve nesne uyarlı veri modeli) MS Visio ile tasarım; Access üzerinde mantıksal şema oluşturma”.

- “Ders kapsamında C# programlama dili ile masaüstü uygulamalar geliştirilecektir.”
- “Metin verisinden özellik çıkarımı, işlevsel sözcüklerin belirlenmesi ve durma listesinin [mavi ekran hatası] oluşturulması, frekans hesaplamaları, gövdeleme, ağırlıklandırma, doküman sınıflama ve kümeleme. RapidMiner üzerinde uygulama yapılır”.
- “Derste, Büyük veri, büyük verinin özellikleri, büyük veri ile diğer veriler arasındaki farklar, neden veri madenciliğinin gerekli olduğu, nasıl veri madenciliği yapıldığı anlatılmaktadır”.
- “Derste, e-belge özellikleri ve e-belge yönetimi uygulama yazılımları, elektronik belge yönetimi ve arşivleme sistemi (e-beyas), sistem bileşenleri ve sistem fonksiyonları, kurumsallaştırma ve kurumsal veri yönetimi, birim ve iş akışı yönetimi, sistemde rol tanımlama ve aksiyonlar, kullanıcı yönetimi, gizlilik ve erişim yetkilendirmeleri, dosya ve saklama planı yönetimi, sistem ve kullanıcı eğitimleri, e-belge yönetiminde e-imza/m-imza entegrasyonları ve e-imza kullanımı, sistemin standartlara uyumluluk denetimi, e-imza uyum denetimi, güvenlik ve yük testleri, iç ve dış sistem entegrasyonları, e-değerlendirme-ayıklama-imha işlemleri, sistemin teknik altyapı, işletim ve fonksiyon özellikleri, yeni versiyon-test-uygulama süreçleri “ anlatılmaktadır.

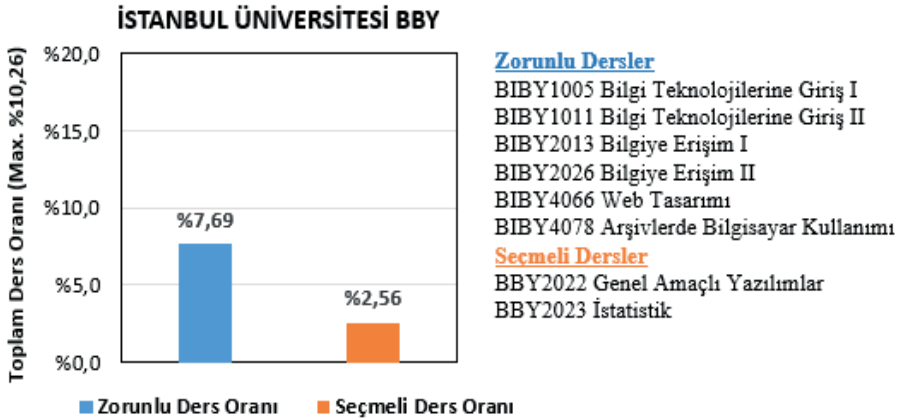

Şekil 2: Ankara Üniversite BBY

İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 3’te verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi Lisans Programı, 2021):

- “Derste, dosya yönetim programları, veri tabanı yönetim programları, kelime işlem programları, sunum programları ve elektronik hesap tablosu programlarının tanıtılması” ele alınmaktadır.
- “Derste, web sayfalarını geliştirebilmek ve tasarlayabilmek için gerekli işlemlerini yapma yeterlikleri kazandırmak”.

Bölümde, diğer derslerin yanı sıra bilgisayarların doğrudan arşivlerde kullanımı ile ilgili bir ders de bulunmaktadır.

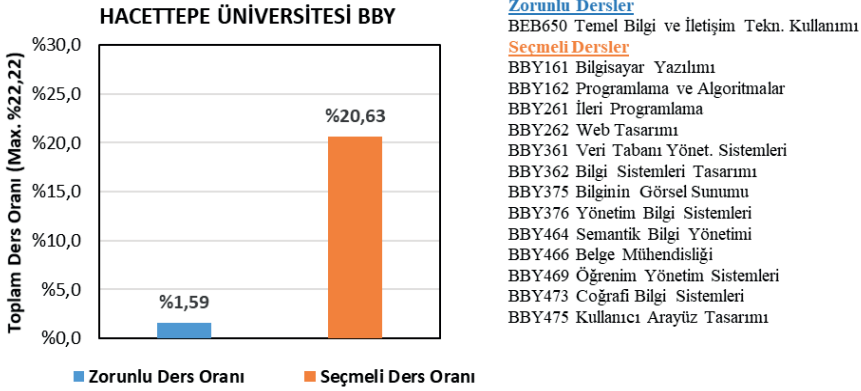

Şekil 3: İstanbul Üniversitesi BBY

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 4’te verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi Paketi, t.y.):

- “Derste, öğrencilere bilgisayarda problem çözme için temel yetilerin kazandırılması hedeflenmektedir”.
- “Derste, nesne yönelimli yaklaşımların bilgisayarda problem çözmeye öğrencilere kazandırmış olduğu temel yetiler” ele alınmaktadır.
- “Derste, öğrenciler bilginin görselleştirilmesi ve sunumu ile ilgili kavramları incelemektedir”.

- “Derste, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile ilgili temel bilgiler sunularak ve konu bilgi yönetimi açısından örneklerle ele alınmaktadır”.
- “Bu derste, semantik bilgi yönetimine giriş, ontoloji yönetimi, ontoloji geliştirme araçları, bilgi yönetimi için ontolojiler, semantik webde bilgi keşfi ve sosyal ağları kullanma” gibi konular incelenmektedir.

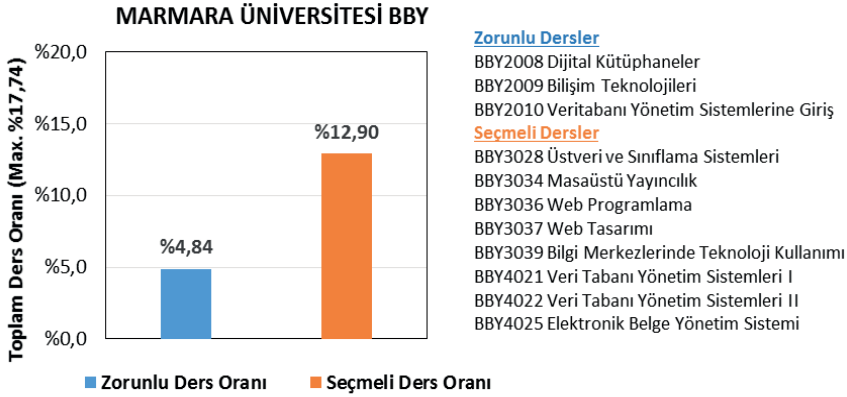

Şekil 4: Hacettepe Üniversitesi BBY

Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 5’te verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Lisans Programı, 2021):

- “Dersin içeriği, Aktif Sunucu Sayfası (ASP), Microsoft’un sunduğu karşılıklı etkileşimli (interaktif) sayfalar yapabilmek için kullanılacak yeni bir web teknoloji dilinin eğitiminin verilmesidir”.
- “Derste, temel çoğul ortam kavramlarını tanıtmak, öğrencilere ses, konuşma, görüntü ve video gösterimi, kodlama, işleme ve analizi yöntemleri konularında temel bilgileri aktarmak. Öğrencilerin çoğul ortam sistemleri tasarlayabilmeleri için gerekli olan temel bilgileri vermek”.
- “Bu derste, öğrenciler veri tabanı tasarımı ile ilgili temel ve ileri konuları öğrenir. Ayrıca, öğrencilere veri tabanı yönetim sistemi yazılım paketi öğretilmekte ve gerçek bir veri tabanı tasarlayacakları bir dönem projesi verilmektedir”.
- “Derste, dijital alanda üretilen bilgiyi yönetmek, elektronik bilgiyi takip etmek, değişen teknolojiye adaptasyon, yeni uygulamalar, tanımlar ve standartlar gibi konular

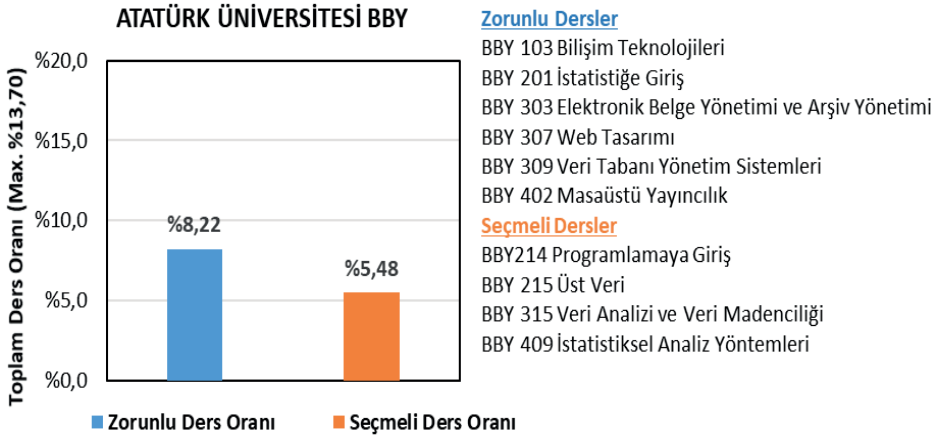
incelenmektedir. Ders; dijital kütüphaneciliğin, elektronik ortamdaki kütüphanecilik uygulamalarının anlaşılması ve bilgi ve bilgi kaynaklarının yönetimi becerisinin kazanılması konusunda katkıda bulunacaktır”.

Şekil 5: Marmara Üniversitesi BBY

Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 6’da verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi Programı 1089, (2021):

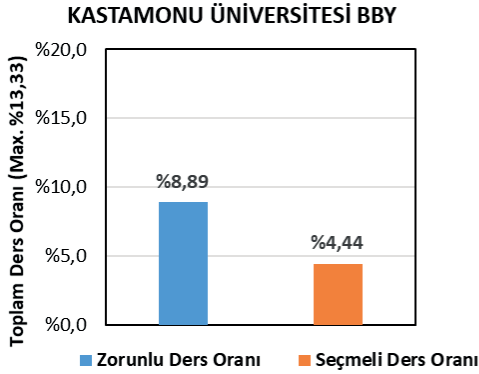
- “Bu ders, bilgisayar programlamaya giriş dersidir. Bu derste öğrenciler algoritma kurarak ve temel düzeyde programlar yazma yetkinliği edineceklerdir”.
- “Ders, elektronik belge yönetimi ve arşiv yönetimi teknik ve uygulamalarını içerir”.
- “Ders öğrencilerin web editörünü kullanarak web sayfası tasarlayabilmelerine katkı sağlayacaktır”.
- “Derste, veri tabanı tasarlama, veri tabanı yönetsel fonksiyonlarını kullanma yeterliliklerini kazanma ve bu konuda projeler hazırlama konuları işlenmektedir”.

Şekil 6: Atatürk Üniversitesi BBY

Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 7’de verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi-ve-Belge-Yönetimi-Ders-İçerikleri, t.y.):

- “Sayısal bilginin depolanması, tanımlanması/düzenlenmesi ve erişimi bağlamında ele alınan bu derste sayısal kütüphane ve arşivlerin tarihsel gelişimi, tanım ve temel kavramları, amaç ve işlevleri, temel özellikleri kurumsal ve uygulamalı olarak incelenmektedir. Bu çerçevede bilgi teknolojileri eşliğinde bilgi mimarisi tanımı ve temel kavramları, ilkeleri, Bilgi ve Belge Yönetimi ile ilişkisi, uygulamaları değerlendirilmektedir”.
- “Veri tabanları ve yönetim sistemleri ile ilgili temel kavramlar, bilgi altyapısını oluşturan teknolojiler, veri modelleri, tasarım yöntemleri, önemi, temel özellikleri ve kullanımı bilgi ve belge merkezleri açısından incelenecek; veri tabanı oluşturma aşamaları, veri tabanı yönetiminin önemi konusu örnekleri ile incelenecektir”.
- “Bu derste öğrenciler gerçek ağ verilerini toplama, analiz etme ve yorumlama kapasitesine sahip olacaklardır. Veri toplama ve görselleştirme tekniği olarak Pajek, Gephi kullanılacaktır”.

Zorunlu Dersler

BY105 Temel Bilgi Teknolojileri I
 BY106 Temel Bilgi Teknolojileri II
 BY202 Marc
 BY208 Bilgi Merkezlerinde Teknoloji II
 BY211 Bilgi Merkezlerinde Teknoloji I
 BY303 Sayısal Kütüphaneler
 BY304 Veritabanları
 BY403 Web Tasarımı

Seçmeli Dersler

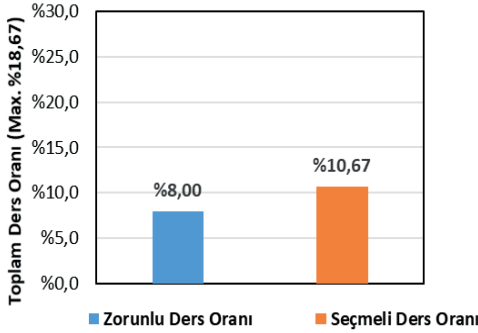
BY216 İnternet ve Web Teknolojileri
 BY326 Sosyal Ağlar I
 BY327 Sosyal Ağlar II
 BY414 Yayıncılık

Şekil 7: Kastamonu Üniversitesi BBY

Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 8’de verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi, 2017):

- “Derste, Linux dağıtımlarını seçme, kurma ve kullanma konuları ele alınmaktadır”.
- “Bu ders kapsamından algoritma yapı taşları, akış diyagramları, değişkenler, veri türleri, aritmetik işlemler, kontrol işlemleri, döngü işlemleri ve fonksiyon konuları uygulamalı olarak işlenmektedir”.
- “Bu derste, Java ile nesne yönelimli programlama teknikleri ele alınmaktadır”.
- “Bu derste, HTML, PHP, SQL, Javascript ve gerekli web yazılımlarının öğrenilmesi için gerekli programları kullanma, dinamik web siteleri oluşturma ve çevrimiçi bilgi döngüsü süreci konularını anlama ele alınmaktadır”.
- “Bu derste temel istatistik terminolojileri hakkında bilgiler verildikten sonra; merkezi eğilim ölçütlerinin hesaplamasına yönelik uygulamalar yapılmaktadır. Aynı zamanda bu derste SPSS yazılımı üzerinde parametrik ve parametrik olmayan testlere yönelik örnek çalışmalar ile; Google Drive ve surveey.com gibi dinamik istatistik derleme ve analizleme platformlarının kullanımı üzerinde pratik yapılmaktadır”.
- “Derste, coğrafi bilgi sistemlerinin kullanım mantığını kavrama, proje yönetim sürecini açıklama, CBS teknik ve teknolojilerini öğretme, CBS veri kaynaklarını tanıtmaya, üst veri ve veri tabanlarını öğrenme konuları ele alınmaktadır”
- “Bu derste veri madenciliği süreci, veri madenciliğinde uygun yazılımlar, veri madenciliği modelleri, örnek araştırma modelleri ve uygulamaları işlenecektir”.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ BBY**Zorunlu Dersler**

BBY 106 Bilgi ve İletişim Teknolojileri
 BBY 107 Bilişim Teknolojileri
 BBY205 Algoritma ve Veri Yapısı
 BBY206 Veri Tabanlarına Giriş
 BBY304 Web Programlama ve Tasarım
 BBY405 Kütüphane Otomasyonu

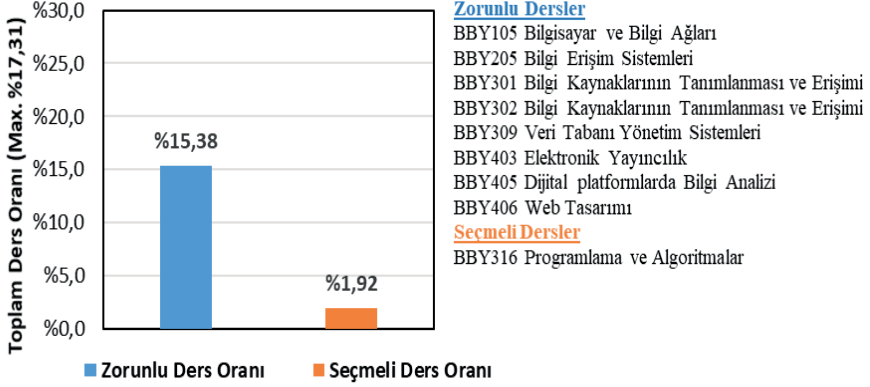
Seçmeli Dersler

BBY212 Nesne Yönelimli Programlama
 BBY214 Elektronik Yayıncılık
 BBY219 Unix/Linux Sistem Yönetimi
 BBY309 Üstveri
 BBY314 Bilgi Merkezlerinde İstatistik
 BBY320 Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemleri
 BBY321 Bilgi Erişim
 BBY412 Veri Madenciliği

Şekil 8: Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 9’da verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi(TR)-Dersler, (t.y.):

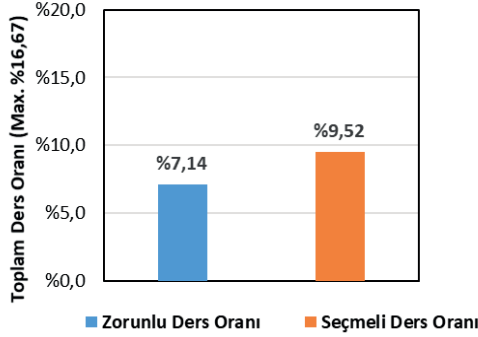
- “Bu derste, kavram olarak veri tabanı, veri tabanı yönetim sistemleri, veri tabanı analiz süreci, varlık-ilişki diyagramları, veri tabanı tasarım süreci, mantıksal veri tabanı tasarımı, ilişkisel veri tabanı tasarımı, normalleştirme; VTYS’nin yapısı ve tasarımı, fiziksel veri tabanı tasarımı, sorgu ve veri düzenleme dilleri, SQL ve veri tabanı yönetimi konuları işlenmektedir”.
- “Derste, algoritma ve programlamanın temel kavramlarını kazandırma, programlama dilinin temellerini öğretme ve program geliştirme konuları ele alınmaktadır”.
- “Bu derste, web sitesi tasarlama ve yönetme konuları işlenmektedir”.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ BBY

Şekil 9: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 10’da verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi(TR)-Dersler, 2020):

- “Derste, ilişkisel veri tabanı tasarımında basit teorik altyapıyı oluşturma konusu ele alınmaktadır”.
- “Derste, derme sayıları ve grafikleri veri analizi; iç ortam zaman sıcaklık ve bağıl nem ölçümleri ve grafikleri veri analizi; sınav notları standart sapma medyan mod frekans tabloları veri analizi; <https://www.chartgo.com/> sitesi veri analizi; <https://www.ease.ly/> veri analizi; kitap/yayınevi veri analizi; BBY uzmanı pozisyon/ kadro veri analizi konuları incelenmektedir”.
- “Derste, veri madenciliği, veri hazırlama teknikleri, istatistiksel öğrenme teorisi, kümeleme metotları, karar ağaçları ve karar kuralları, birliktelik kuralları, istatistiksel sınıflandırma, sınıflandırma algoritmaları –kümeleme yöntemleri, olan küp ve raporları (veri ambarı) veri-veri dönüşümleri, veri indirgeme, veri madenciliğinde yapay sinir ağları, endüstride veri madenciliği uygulamaları, müşteri ilişkileri yönetimi, veri tabanı yönetim sistemlerinde veri madenciliği uygulamaları (uygulama alanları), web madenciliği ve sosyal medya madenciliği, metin madenciliği, veri madenciliği yazılım programların genel tanıtımı işlenmektedir”.
- “Derste, CBS’nin tarihçesi, CBS’nin temel ilkeleri ve faydaları, CBS’nin temel bileşenleri, mekânsal veri tipleri, CBS’de veri modelleri, CBS veri kaynakları, sorgulama, analizler ve veri görselleştirme konuları ele alınmaktadır”.

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ BBY**Zorunlu Dersler**

BBY113 Bilgi ve Belge Teknolojileri
 BBY207 Veri Tabanı Uygulamaları
 BBY208 Veri Tabanı Uygulamaları II
 BBY300 Veri Analizi Ve Görselleştirme
 BBY307 İstatistik
 BBY414 Web Tasarımı

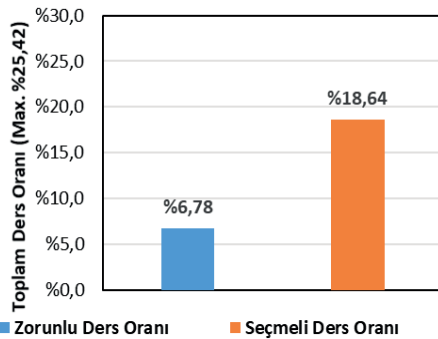
Seçmeli Dersler

BBY216 Bilgi Sistemleri Uygulamaları
 BBY218 Metadata
 BBY315 Elektronik ve Dijital Kaynaklar
 BBY326 Veri Tabanı Yönetimi
 BBY327 Elektronik Bilgi ve İçerik Yönetimi
 BBY328 Veri Madenciliği
 BBY407 Coğrafi Bilgi Sistemleri
 BBY415 Semantik Bilgi Yönetimi

Şekil 10: İstanbul Medeniyet Üniversitesi BBY

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 11’de verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü/Lisans, t.y.).

- “Üst veri kavramı; onun çeşitleri ve nitelikleri; üst verinin belge yönetimi ile olan ilişkisi; üst veri standartları ve bu standartlara ilişkin uygulamalar bu dersin içeriğini oluşturmaktadır”.
- “Bilgi Yönetimi Kavramları dersi kapsamında, öğrencilere bilgi yönetimi ile ilgili ilk olarak; bilgi ekolojisi, bilgi ekonomisi, bilgi erişim, gibi temel ve ilişkili kavramlar ele alınmaktadır. Ardından veri yönetimi ile ilgili; açık veri, veri görselleştirme, veri madenciliği gibi güncel konular ve gelişmelerle ilgili bilgiler verilmektedir”.

İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ BBY**Zorunlu Dersler**

BBY 104 Bilgi Yönetimi Kavramları
 BBY 107 Bilgi Teknolojilerine Giriş
 BBY 301 İstatistik
 BBY 303 Bilgi Sistemleri Tasarımı ve Yönetimi

Seçmeli Dersler

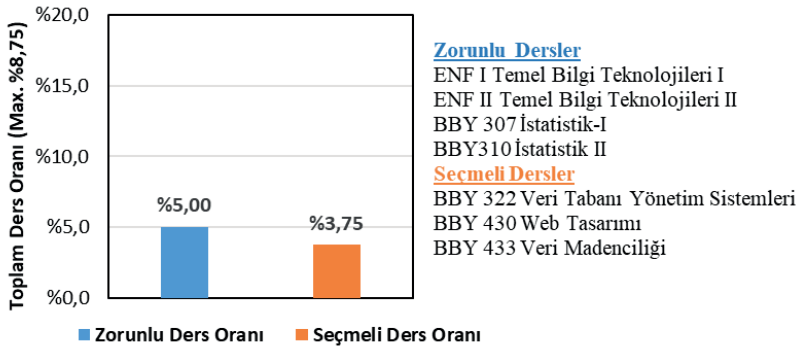
BBY 222 Web Tasarımı
 BBY 223 Algoritma ve Programlamaya Giriş
 BBY 321 Sosyal Ağ Analizine Giriş
 BBY 323 Masaüstü Yayıncılık
 BBY 329 Üst Veri
 BBY 328 Sayısal Yöntemler
 BBY 332 Elektronik Belge Yönetimi ve Arşivleme Sistemi Uyg
 BBY 421 Veri Madenciliği
 BBY 429 İçerik Yönetimi
 BBY 431 Coğrafi Bilgi Sistemleri
 BBY 434 Veri İletişimi ve İşbirliği

Şekil 11: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 12’de verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bölüm Güncel Ders Müfredatı, 2021):

- “Bu derste, HTML, PHP, SQL, Javascript ve gerekli web yazılımlarının öğrenilmesi için gerekli programları kullanma ve dinamik web siteleri oluşturma konuları ele alınmaktadır”.
- “Bu ders kapsamında veri madenciliği süreci, veri madenciliğinde uygun yazılımlar, veri madenciliği modelleri, örnek araştırma modelleri ve uygulamaları işlenecektir”.

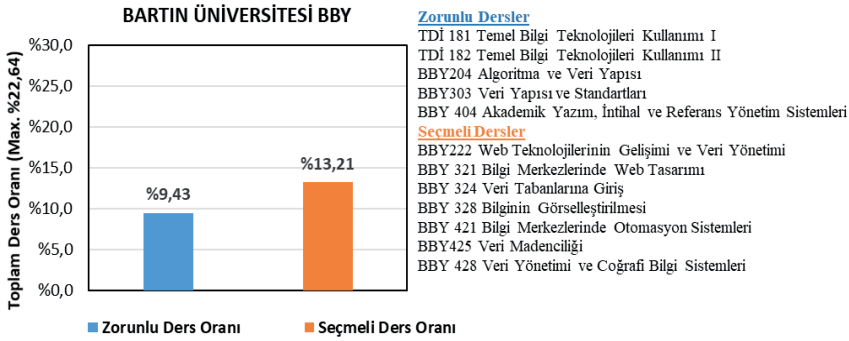
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ BBY

Şekil 12: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY

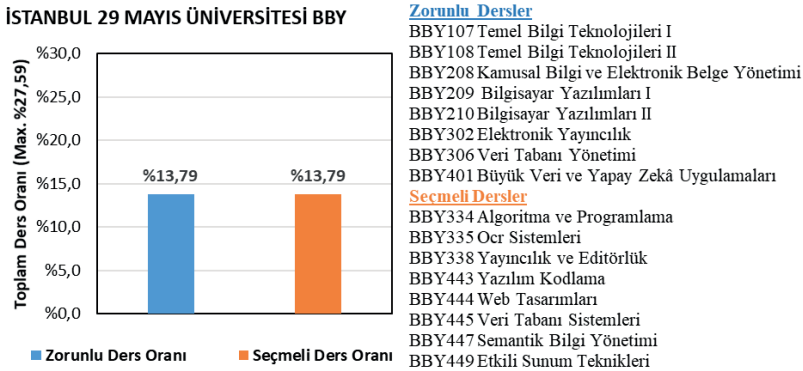
Bartın Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 13’te verilmiştir. Derslerin içerikleri genel olarak şu şekillerde ele alınmıştır (Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü/Bilgi ve Belge Yönetimi Pr., t.y.):

- “Bu derste öğrenciler, algoritmanın ne olduğunu kavrar, günlük ve kurumsal olan tüm işlerdeki basamaklandırmaları algoritmik olarak yazabilir. Veri tabanı sistemleri ve kütüphane sistemlerindeki algoritmayı öğrenirler”.
- “Öğrenciler, araştırma yapması beklenen bir birey akademik yazım şartlarını etik, etik ihlal ve araştırma ve araştırmacıya saygı çerçevesinde bilgiye sahiptir. Bu nedenle kaynak yönetimi ile bu alanda kullanılan intihal araçlarını kullanmayı öğrenirler”.
- “Bu derste öğrenci, Html dilini bilir, basit kodlar yazarak ilk dönem web sitelerini oluşturur, css kullanım bilgisine sahip olur, güncel programları kullanarak çağdaş web siteleri oluşturabilir”
- “Dersin içeriği; verinin görselleştirilmesinin günümüz toplumunda ve çağında önemi verilir, veri görselleştirilmesinde en etkili programların sunulması ve kullanılması ele alınır”.
- “Bu derste öğrenci, bilgi merkezlerinde kullanılan otomasyon sistemlerini ve içeriklerini genel olarak tanıır”.

Şekil 13: Bartın Üniversitesi BBY

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zorunlu ve seçmeli ders adları Şekil 14’te verilmiştir. Derslerin içerikleri güncelleme aşamasında olduğundan dolayı erişim sağlanamamıştır (Öğretim Programı, 2021).

Şekil 14: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi BBY

5. Tartışma

Bölgülerin lisans ders programlarında, Algoritmalar ve Programlamaya Giriş, Veri Tabanı Tasarımı, Programlama, Web Programlama, Metin Analitiği, Büyük Veri ve Veri Madenciliği, Programlamaya Giriş, Algoritma ve Veri Yapısı, Veri Madenciliği, Veri Tabanlarına Giriş, Web Programlama ve Tasarım, Nesne Yönelimli Programlama, Bilgi Merkezlerinde Coğrafi Bilgi Sistemleri, Bilgisayar Yazılımı, İçerik Yönetimi, UNIX, Linux Sistem Yönetimi, İleri Programlama, Bilginin Görsel Sunumu, Metadata, Veri Analizi ve Görselleştirme, Sosyal Ağlar, OCR Sistemleri, Yazılım Kodlama, Veri Tabanı Yönetim Sistemleri, Üst Veri, Sayısal

Yöntemler gibi derslerin daha fazla yer aldığı görülmektedir. Ayrıca dört bilgi ve belge yönetimi bölümlerinde arşivcilik alanında bilgisayar programları kullanımına yönelik dersler de bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi BBY, İstanbul Üniversitesi BBY, Atatürk Üniversitesi BBY ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi BBY bölümlerinde bu alanda dersler verilmektedir.

Çalışmada elde edilen bulguların tartışması maddeler halinde verilmiştir:

- BBY bölümleri lisans ders müfredatlarında toplam ders sayıları arasında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Toplam ders sayısı 52 ile 90 arasında değişkenlik göstermektedir.
- Bölümlerdeki toplam ders sayıları, zorunlu ve seçmeli ders sayı ve oranları, bölümlerin eski tarihli ya da yeni tarihli kurulmaları açısından bir ilişki bulundurmamaktadır.
- Bölümlerin zorunlu ve seçmeli ders sayı ve oranları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. En yüksek zorunlu ders oranına sahip bölüm Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY (%80,77) iken en düşük zorunlu ders oranı Hacettepe Üniversitesi BBY (%28,57) bölümüdür. Bu oransal farklılık seçmeli ders oranları için de geçerlidir.
- Bölümlerin bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı ders sayıları, bu sayıların toplam ders sayılarına oranları ve ders içeriklerine bakıldığında bölümler arası gelişmelerin takip edildiği anlaşılmaktadır.
- Bölümler arasında bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı zorunlu ve seçmeli ders durumlarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bölümlerin bu alanla ilgili derslerinin daha çok seçmeli statüsünde yer aldığı görülmektedir.
- BBY bölümlerinde bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı ders çeşitliliğinin artması ya da azalması konusunda önemli noktalardan biri de öğretim elemanlarının uzmanlık alan tercihlerinin belirleyici olmasıdır.
- Farklı disiplinler ile disiplinler arası iş birliği çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır.
- Tüm lisans bilgi ve belge yönetimi bölümleri bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı en az yedi derse sahiptir. Fakat bu durumun bölüm bazında gelecek yılların getireceği yenilikler açısından yeterli görülmeceği düşünülmektedir.
- Lisans müfredatları aralıklarla güncellenmiş ve güncellenmeye devam etmektedir.
- Alana dair yurtiçi ve yurtdışı bölümlerin takibinin yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Genel olarak bakıldığında bazı bölümlerin müfredatlarında bilgisayar programları ve programlama dillerine yönelik derslere daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Bu konudaki ders çeşitliliğinin öğretim elemanı sayısı ve uzmanlık alanlarına bağlı olarak değişiklik gösterdiği

düşünülmektedir. Yine de ders programlarında geliştirme çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Programlamaya dair derslerin daha çok seçmeli ders statüsünde yer aldığı tespit edilmiştir. Bilgisayar programları ve programlama dilleriyle ilgili derslerin sayılarının, seçmeli ders sayısı fazla olan bölümlerde daha çok yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun daha çok müfredattaki seçmeli ders çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bölümlerin, bilgisayar programları ve programlama dilleriyle ilgili olarak artı ve eksi yönlerini daha fazla ortaya koyması gerekmektedir. Bilgisayar programları ve programlama dilleriyle ilgili derslerde daha fazla uygulamaya imkân verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bölüm öğrencilerinin bilgisayar programları ve programlama dilleri ile ilgili dersleri tercih etmelerine yönelik teşvik edilmesi gerekmektedir. Bilgisayar programları ve programlama dilleriyle alakalı daha fazla akademik çalışmanın yapılması disiplinler arası iş birliği çalışmalarını kuvvetlendirmesi açısından önemli olacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (t.y.a). *Ders listesi ve kredilendirme*. http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1616&bot=213 adresinden erişildi.
- Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (t.y.b). *Genel bilgiler*. <http://bilgibelge.humanity.ankara.edu.tr/hakkimizda/genel-bilgiler/> adresinden erişildi.
- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (t.y.). *Dersler*. <https://obs.aybu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=02&curSunit=5406#> adresinden erişildi.
- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2020). *Akademik kadro*. <https://aybu.edu.tr/bby/tr/sayfa/1233/Akademik-Kadro> adresinden erişildi.
- Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Ders programı*. [https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/1089/Bilgi%20ve%20Belge%20Y%C3%B6netimi%20Program%C4%B1%20\(1089\)](https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/birimDetay/1089/Bilgi%20ve%20Belge%20Y%C3%B6netimi%20Program%C4%B1%20(1089)) adresinden erişildi.
- Atılğan, D. (1995). Türkiye’de kütüphaneciliğin gelişimi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(1), 10-20. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/972/963> adresinden erişildi.
- Bartın Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (t.y.a). *Tarihçe*. <https://bilgibelge.bartın.edu.tr/tarihce.html> adresinden erişildi.
- Bartın Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (t.y.b). *Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü/Bilgi ve Belge Yönetimi Pr*. <http://ubys.bartın.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=548&culture=tr-TR> adresinden erişildi.

- Baydur, G. ve Külcü, Ö. (2007). Arşivcilik eğitimi: Hacettepe Üniversitesi deneyiminin ardından. S. Kurbanoglu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. haz.), *Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara Bildiriler* içinde (ss. 24-31). Ankara: H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Çakın, İ. (2005). Cumhuriyet’ten günümüze bilgi profesyonellerinin eğitiminde başlıca yönelişler. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 7-24. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/16/17> adresinden erişildi.
- Çakın, İ. (2012). Bilgi profesyonellerinin eğitiminde 40 yıl: Hacettepe Üniversitesi lisans programındaki değişiklikler. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 262-290. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/811839> adresinden erişildi.
- Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Bölüm tanıtımı*. <https://bilgibelge.karatekin.edu.tr/bolum-tanitimi-16753-sayfasi.karatekin> adresinden erişildi.
- Çankırı Karatekin Üniversitesi. (2017). *Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü*. <https://bbs.karatekin.edu.tr/derskatalog.aspx?bkod=06&fkod=06> adresinden erişildi.
- Ersoy, H. Madran, R. O. ve Gülbahar, Y. (2011). Programlama dilleri öğretimine bir model önerisi: Robot programlama. M. Akgül, E. Derman, A. Özgüt, U. Çağlayan, M. Ertürkler ve M. Karakaplan (Ed.), *Akademik Bilişim’11 XIII. Akademik Bilişim Konferansı bildirileri, 2-4 Şubat 2011* içinde (ss. 785-790). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Hacettepe Üniversitesi. (t.y.a). *Bilgi paketi*. <https://bilsis.hacettepe.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=520&curSunit=396#> adresinden erişildi.
- Hacettepe Üniversitesi. (t.y.b). *Program hakkında genel bilgiler*. <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/page.php?x=4ljrq93wGiE8u9WJGNPxtWFV88kWHSgKQhS3O5Zv0is%> adresinden erişildi.
- Hosseini, R., Akhuseyinoglu, K., Brusilovsky, P., Malmi, L., Pollari-Malmi, K., Schunn, C., ve Sirkia, T. (2020). Improving engagement in program construction examples for learning python programming. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 30(2), 299–336. doi: 10.1007/s40593-020-00197-0
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. (2021a). *Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü*. <http://universitetercihleri.com/video/14293/Bilgi-ve-Belge-Yonetimi-Bolumu.html> adresinden erişildi.
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. (2021b). *Öğretim programı*. <https://bby.29mayis.edu.tr/tr/ogretim-programi> adresinden erişildi.
- İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2020). *Ders programı*. <https://obs.medeniyet.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=01&curSunit=25#> adresinden erişildi.
- İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Tanıtım*. <https://bilgibelge.medeniyet.edu.tr/tr> adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021a). *Lisans programı*. [https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1091&birim=bilgi_ve_belge_yonetimi_lisans_programi_\(orgun_ogretim\)&yil=2021](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1091&birim=bilgi_ve_belge_yonetimi_lisans_programi_(orgun_ogretim)&yil=2021) adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021b). *Bölümün tarihçesi*. <https://bilgibelge-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/bolumumuz/bolumun-tarihcesi> adresinden erişildi.
- İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021c). *Anabilim dalları*. <https://bilgibelge-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/anabilim-dallari/anabilim-dallari> adresinden erişildi.
- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Bölümümüz hakkında*. <https://bby.ikcu.edu.tr/S/18484/bolumumuz-hakinda> adresinden erişildi.
- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.(t.y.). *Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü/Lisans*. <https://ubs.ikc.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=432&culture=tr-TR> adresinden erişildi.

- Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Genel bilgiler*. <https://fef.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/bilgi-ve-belge-yonetimi/genel-bilgiler> adresinden erişildi.
- Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi. (t.y.). *Ders içerikleri*. <https://fef.kastamonu.edu.tr/images/2020/bolumler/bilgibelge/ders-icerikleri/Bilgi-ve-Belge-Yonetimi-Ders-%C4%B0cerikleri.pdf> adresinden erişildi.
- Kastamonu Üniversitesi. (2021). *Ana bilim dalları*. <https://fef.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/bilgi-ve-belge-yonetimi/ana-bilim-dallari> adresinden erişildi.
- Keskin, İ. (2003). *Yakınçağ'dan günümüze Türkiye'de ve Avrupa'da arşivcilik eğitimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, İ. (2011). Türkiye'de arşivcilik eğitimi. G. Sarıyıldız, N. Çiçek, İ. Keskin ve S. Pamuk (Yay. haz.), *Prof. Dr. Şevki Nezih Aykut Armağanı* içinde (ss. 199-216). İstanbul: Etkin Kitaplar.
- Marmara Üniversitesi. (2021). *Lisans programı*. <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/fen-edebiyat-fakultesi/bilgi-ve-belge-yonetimi-27-31-0> adresinden erişildi.
- Odabaş, H. (2014). Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin bölüme ve disipline karşı tutum ve davranışları. N. Özel ve N. Er-Koçoğlu (Yay. haz.), *Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 60. Yıl Armağan Kitabı* içinde (ss. 129-142). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. (2021). *Bölüm güncel ders müfredatı*. http://bby.osmaniye.edu.tr/42201_2021-bolum-guncel-ders-mufredat%C4%B1.html adresinden erişildi.
- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi. (t.y.). *Tarihçe*. http://bby.osmaniye.edu.tr/20582_tarihce.html adresinden erişildi.
- Rukancı, F. (1998). *Türkiye'de arşivcilik eğitimi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. (Tez No. 72394)
- Subaşıoğlu, F. (2014). Meslek eğitimimizde yeni yöntemler, fırsatlar. N. Özel ve N. Er-Koçoğlu (Yay. haz.), *Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 60. Yıl Armağan Kitabı* içinde (ss. 81-91). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Subaşıoğlu, F. ve Tamdoğan, O. G. (2014). Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nün kuruluş öyküsü. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 583-621. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/807973> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu Eğitim Terimleri Sözlüğü. (2019). *Kürsü*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (18. bs.). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, B. (2018). Türkiye'de bilgi ve belge yönetimi bölümleri ders programlarının arşivcilik ve belge yönetimi eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi*, 1(1), 44-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/485099> adresinden erişildi.
- Yılmaz, M. (2010). Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü: Kuruluş aşaması ve bugünkü durumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 118-129. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/814240> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Program Atlası. (2021). *Bilgi ve Belge Yönetimi Programı bulunan tüm üniversiteler*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10021> adresinden erişildi.
- Zhao, D., Chis, A. E., Muntean, G., Muntean, C. H. (2018). A large-scale pilot study on game-based learning and blended learning methodologies in undergraduate programming courses. *Edulearn18 Proceedings*. Retrieval from: http://www.newtonproject.eu/wp-content/uploads/2018/08/4.-Zhao_EDULEARN_CameraReady.pdf

Arşiv Dünyasında İmha Sanatı

The Fine Art of Destruction in Archival

Ceyhan Güler, **Elektronik Belgelerin İmhası: Teori ve Uygulama**, İstanbul: Hiperyayın, 2020, 1.baskı, 351 s. ISBN: 978-605-281-918-0; e-ISBN: 978-605-281-919-7

Ayşegül Tok¹

Anahtar kelimeler

Elektronik belge, elektronik belge yönetimi, elektronik belgenin imha yöntem ve teknikleri

Keywords

Electronic records, electronic records management, methods and techniques of destruction for electronic records

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Arşivcilik Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Dr. Ceyhan Güler tarafından kaleme alınan *Elektronik Belgelerin İmhası: Teori ve Uygulama* başlıklı kitap, yazarın 2019 yılında tamamladığı "Elektronik Belgelerin ve Elektronik Belgelere Ait İşlem İzlerinin Arşiv İmha Uygulamaları Bakımından İncelenmesi" başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. 2020 yılında "Elektronik Belgelerin İmhası: Teori ve Uygulama" adıyla yayımlanan kitap, kamu kurum ve kuruluşlarındaki imha edilmesi gereken elektronik belgelerinin imhası, belgelere ait işlem izlerinin hangi yöntem ve tekniklerle imha edileceği, dünyada ve Türkiye'de belge imha uygulama ve politikaları ve mevcut durumla ilgili bilgi vermekte; buna ek olarak Türk arşivcilik literatüründe eksikliği hissedilen bir konu olan elektronik imha yöntem ve teknikleri ile ilgili boşluğu doldurmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu kitap arşivsel değerlendirme ve arşiv imha teorilerinin incelenmesi açısından önemli bir anlam taşımaktadır.

Beş ana bölümden oluşan kitabın "Giriş" kısmında araştırmanın önemi, amacı, kullanılan yöntemler, cevap aranan sorular, çalışmadan beklenen sonuçlar ve birincil kaynaklar belirtilmiştir.

Başvuru/Submitted: 16.12.2021 • Kabul/Accepted: 17.12.2021

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ayşegül Tok (Kütüphaneçi), Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Zonguldak, Türkiye. E-posta: aysegul.tok@beun.edu.tr ORCID: 0000-0002-1704-446X

Atıf/Citation: Tok, A. (2021). Arşiv dünyasında imha sanatı. [Ceyhan Güler tarafından yayına hazırlanan Elektronik Belgelerin İmhası: Teori ve Uygulama başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 16, 133–137. <http://doi.org/10.26650/bba.2021.16.1037594>

Kitabın ilk bölümü “Arşivsel Değerlendirme” başlığını taşımaktadır. Yazar, arşivsel değerlendirmenin geniş bir açıklamasını yapmakta ve değişen dünya şartlarının dijital arşiv uygulamaları açısından önemli yenilikler taşıdığını ifade etmektedir. Ardından, “Avrupa’da geleneksel arşivsel değerlendirme anlayışı” başlığı altında Almanya, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avusturalya’daki arşivsel değerlendirme anlayışlarından ve tarihsel gelişimlerinden bahsetmiştir. Böylelikle imhanın dünyadaki varoluş serüvenine işaret edilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü, “Elektronik Belge Yönetim Sistemi Modelleri” başlığını taşımaktadır. Arşivsel uygulama eğilimleri arasındaki yaklaşım farklılıkları ve bu yaklaşım farklılıklarının getirmiş olduğu belge yönetim modellerinden söz edilmiştir. Dünyada yaygın olan üç temel belge yönetimi modeli detaylı incelenmiştir. Elektronik ortamdaki imha konusunun detaylı bir biçimde kavranmasını sağlayacak olan bu modeller;

- Avrupa İdari Modeli – Arşivsel Model (European Administrative Model-Archival Model),
- Anglo-Sakson Modeli – Yaşam döngüsü Modeli (Anglo-Saxon Model – Lifecycle Model),
- Avustralya Modeli – Belge Sürekliliği Modeli (Australian Model – Records Continuum)

başlıkları altında açıklanmıştır. Bölümün alt başlıkları altında bu modellerin sistem özellikleri, ayrıntı aşamaları ile yönetim süreçlerinden bahsedilmiştir. Modellerin, belge yönetimi ve arşiv uygulamalarının çatısını oluşturması sebebiyle ayrıntılı şekilde ele alınması tercih edilmiştir.

İlk model olarak “Avrupa İdari Modeli – Arşivsel Model” ele alınmıştır. Bu kısım Avrupa arşivsel sistemlerini yansıtmaları bakımından değerlidir. Doküman kelimesinin belge ile aynı anlamı taşımasından, doküman yaşam döngüsünün iki aşamasından ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak Avrupa arşiv modelinin yeniden şekillenmesinden söz edilmiştir. Bu bağlamda geliştirilmiş MoReq modeli 2001 yılında yayınlanmıştır. 2008 yılında modelin güncellenmiş olan sürümü MoReq2 yayınlanmıştır. Avrupa arşivsel modeli olarak Moreq2010, MoReq2’nin devamı olarak 2010 yılından beri kullanılmaya devam edilmektedir. 2010 yılından itibaren bu yapı tüm Avrupa Birliği ülkelerinin kurum ve kuruluşlarında kullanılmaktadır. MoReq2010 varlıklar ve varlık ilişkileri kısmında “kümeleme (aggregation)”den yeni bir kavram olarak bahsedilmiştir. Kümeleme kavramı yapılanmış bileşenler topluluğu, belge varlıklarının birikimi olarak tanımlanmıştır. Belgelerin kümelenmesine ek olarak belge yönetim sistemlerinde bütün belgelerin bir üst veriye sahip olması gerektiğinden söz edilmiştir. Üst verinin MoReq modeli ve tüm EBYS’ler için anlamı ve önemi vurgulanmıştır.

İkinci model olarak “Anglo-Sakson modeli – Yaşam Döngüsü Modeli” incelenmiştir. Model, önce Amerikan Ulusal Arşivinden Philip Coolidge Brooks ve Emmett J. Leahy tarafından tasarlanmış, daha sonra Ira A. Penn tarafından geliştirilmiştir. Anglo-Sakson modeli, belge yönetimi için yaşam döngüsünü ifade etmektedir. Bir belgenin yaşam döngüsü (1) üretim, (2)

düzenleme, kullanım ve koruma ile (3) değerlendirme ve imha aşamalarından oluşmaktadır. Yaşam döngüsü modelinde bilgi akışı aşamaları açıklanmış, elektronik olarak gelişen belge yönetimi sürecinde bilginin yönetilmesi hususunda bilgiler verilmiştir.

Üçüncü ve son model olarak; “Avustralya Modeli - Belge Sürekliliği Modeli” ele alınmıştır. Bu model, elektronik belge yönetiminin Avustralya’ya özgü gelişme sürecini yansıtmaktadır. Frank Upward’ın ve Jay Atherton’ın görüşlerinden de etkilenilerek geliştirilen bu model; belge sürekliliği (record continuum), belge, kanıt, işlem ve belge üreticisinin kimliği ile örtüşen unsurlarını ele alan bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir. Belgelerin birincil ve ikincil olarak farklı değerlere sahip olduğundan ve (1) belge üretimi, (2) kanıt değeri, (3) işlem ve (4) üretim sorumluluğunun tanımlanması şeklinde ifade edilen sürecin dört aşamasından söz edilmiştir. Bu aşamalar incelendiğinde süreklilik modelinin farklı boyutlarının da ortaya çıkmış olduğu yazar tarafından ifade edilmiştir. Her bir aşamanın işlem sürekliliği ve kontrol süreçleri detayları ile tanımlanarak bilgi verilmiştir. Süreklilik modelinin detaylı irdelenmesi sonucu yazar “Belge yönetiminin süreklilik modelindeki rolü nedir?” sorusunun cevabını şu şekilde vermiştir:

- Yönetimi kolaylaştırmak.
- Hesap verilebilirliği kolaylaştırmak.
- Ortak ve kurumsal bilgiyi tutmak.
- Hem kişisel hem de ortak kimliğin kanıtlarını sağlamak.
- Varlık olarak yararlanılan bilgilerden ve süreç içinde üretilen belgelerden katma değerli bilgiler sağlamak.

Kitabın üçüncü bölümü, “Elektronik Belgelerin Varlığının Yazılım ve Donanım Yönü ve Bu Yönlerde Ait İzler” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm “Elektronik Belge Yönetim Sistemleri”, “Elektronik Belge Yönetim Sistemlerine İlişkin Yazılım İzleri”, “Elektronik Belge Yönetim Sistemlerine İlişkin Donanım İzleri” olmak üzere üç alt başlıkla detaylandırılmıştır. Elektronik belgeye ilişkin tüm yazılım-donanım izlerinin yok edilmesi ve iz bırakılmamasına ilişkin yapılacak işlemler etraflıca anlatılmıştır. Belge izlerinin bulunduğu olası yerler ve ne şekilde imha edileceklerinden, yazılımsal izler yok edilirken depolama alanlarının sadece yazılımsal olarak değil fiziki olarak da yok edilmesi gereğinden bahsedilmiştir. Elektronik belgenin imhası gerçekleşirken ortaya çıkan hukuki güvenlik şartları ve adli bilişim ile ilişkisine de yer verilmiştir.

Kitabın dördüncü bölümü “Dünyada ve Türkiye’de Elektronik Belge İmha Politikaları, Teorileri ve Uygulamaları” başlığına sahiptir ve beş kısımdan oluşmaktadır. Bu bölümde dünyadaki ve Türkiye’deki imha yöntemlerine yönelik politikalar ve sorumluluklar ile bu konuda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümün “Elektronik Belge İmhasına Yönelik Uluslararası Düzenlemeler” alt başlığında Almanya, ABD, Avusturalya, İngiltere, Rusya ve Kanada’nın geliştirdiği birçok düzenleme ve standartlar ayrıntılarıyla yer almıştır. Yazar, “Elektronik Belge Yönetimine İlişkin Uluslararası Standartlarda ve Düzenlemelerde İmha Uygulama Göstergeleri” alt başlığıyla devam ederek belge yönetimi süreçlerindeki farklılıklardan, ülkelerin ihtiyaçlarına göre benimsenmiş yapılardan bahsetmiş ve belge yönetiminde imha standartları, elektronik belge yönetimine özgü standartlar, üst veri, analiz standartları, yazılım uygulamaları, format standartları adı altında hazırlanmış yönetim sistem ve standartlarını açıklamıştır. Ardından “İmha Uygulamaları İçin Geliştirilen Uluslararası Yazılımlar” alt başlığında imha yazılımlarının kullandıkları yöntem ve teknikler yazar tarafından hazırlanmış bir tablo ile gösterilmiştir. “Türkiye’deki Düzenlemeler” alt başlığında ise geçmişten günümüze ülkemizdeki belgelerle ilgili düzenleme, saklama, koruma ve imha düzenlemeleri ve uygulamalarından söz edilmiştir. Dördüncü bölümün son başlığı olan “Kurumların Arşivsel İmhaya Yönelik Algısı” kısmında yazar, kamu kurum ve kuruluşlarında üretilen belgelere yönelik nasıl bir imha uygulaması benimsenmesi gerektiğinden bahsederek, ülkemizde konuya ilişkin bağlayıcı bir arşiv kanununun olmamasının olumsuzluklara yol açabileceğini; buna bağlı olarak da arşiv imha teorisinin uygulanmasının zorlaşacağını belirtmiştir.

Kitabın beşinci ve son bölümü “Elektronik Belgenin İmhasına Yönelik Yöntem ve Teknikler” başlığını taşımakta ve üç alt başlıkta detaylandırılmaktadır. Bu bölüm, elektronik belge ve imha, adli bilişim araçları ve bunların elektronik belge imhasıyla ilişkisi ve vaka analizleri alt başlıkları ile incelenmiştir.

Beşinci bölümün ilk kısmında belgelerin imhasına yönelik kullanılan yöntemler güncel ortamda bulunan belgeler ve güncelliğini yitirmiş belgeler (obsolete) olarak iki ayrı şekilde irdelenmiştir. Güncel ortamda bulunan elektronik belgelere yönelik imha teknikleri; tasfiye (disposal), arındırma (clearing), temizleme (purging) ve imha etme (destroying)’dir. Yazar söz konusu veri temizleme metodlarının güvenlik farklılıklarına ve işlemlerin gerçekleştirilme süreçlerine dair karşılaştırmaları tablo halinde belirtmiş, tekniklerin tanımı ve nasıl işlediği ile ilgili açıklamalara yer vermiştir. Yazar, güncelliğini yitirmiş belgelerin imha teknikleri ve yöntemleri kısmında; güncel ortamdaki belgelerle benzerlik göstermesinin yanında belgeyle beraber ortamın da imha edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda başvuru yöntem ve teknikler; erişime kapatma (deaccessioning), geri dönüşüme uygun hale getirme, taşlama veya fırçalama (grinding or scrubbing), çekiçli değirmenle imha etme (hammer-milling), parçalama (disintegration), ufalama (shredding), yakma (incineration), kesme (cutting), salamuralaşma (dry maceration), eritme (smelting), kimyasal imha ve elektronik atık olarak sıralanmış ve her bir yöntemin açıklaması yapılmıştır.

Beşinci bölümün ikinci alt başlığı olan “Adli Bilişim Araçları ve Bunların Elektronik Belge İmhasıyla İlişkisi” kısmında, önce adli bilişimin tanımı yapılmış, ardından adli bilişimin

ülkemizdeki yasal çerçevesi ile arşivciler ve belge yöneticileri için adli bilişimin belge yönetim ve imha süreçlerinde tamamlayıcı bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur. Buna ilaveten adli bilişim araçlarında kullanılan algoritmalar; Hash algoritmaları ve Hamming ve Golay algoritmaları (ECC) da bu alt başlıkta açıklanmıştır.

Beşinci bölümün son kısmı vaka analizleri (İmha Yönelik Örnekler) alt başlığına ayrılmış ve vaka örneği verilmiştir.

Kitabın “Sonuç” bölümünde ise önceki bölümlerde bahsedilen konulara yönelik değerlendirme yapılmış ve çeşitli çözüm önerileri yazar tarafından ortaya konulmuştur. Bu bağlamda kabul görmüş arşiv ilkelerine dayanan uygulamaların bilgi ortamının ve belge türlerinin çeşitlenmesiyle yeni uygulamaların ortaya çıkması ve arşivsel değerlendirmenin önemi vurgulanmıştır. Türkiye’nin arşivsel değerlendirme noktasında Almanya, İngiltere ve ABD’deki uygulama modellerinden etkilendiğinden söz edilmiştir. Ülkemizdeki belge yönetimi ve arşiv hizmetlerine yönelik yasal düzenlemelerin sürekli değiştiği ve bu değişimlerin bir bütün oluşturmadığı, bu nedenle elektronik ortam için ulusal bir imha teorisinin henüz sunulmamış olduğu dile getirilmiştir. Yazar, Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarında elektronik belge ve arşiv uygulamaları için imha yöntemlerinin tasarlanması gerekliliğini vurgulamıştır. İhtiyaç duyulan yazılımın geliştirilmesi ve EBYS içinde kullanılmasının mümkün hale getirilmesi önerisinde bulunmuştur. Bu bağlamda yazılımın geliştirilmesi noktasında kurumların ortak bir çalışma yürütebileceği üzerinde durulmuştur. Öncelikli olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Adalet Bakanlığının ortak çalışmalarıyla kamu kurum ve kuruluşlarında (kurum arşivlerinde) imha edilmesi gerekli olan belgeler için imha kodlarının belirlenmesi, TÜBİTAK ve BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu)’nın teknik destek noktasında katkıda bulunması, askeri kurumlar için ASELSAN’ın bilgi ve tecrübelerinden faydalanılabileceği konusuna değinilmiştir. Ayrıca bu konuda bilinçlendirme süreçleri kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet Arşivleri Başkanlığı işbirliği ile sınıf içi ve sınıf dışı ders ortamlarında ve hatta üniversitelerde konuya dair ortak çalışmalar yürütülebilmesi önerileri sunulmuştur.

Ciddi bir analize dayanan bu kitap belge yönetimi ve arşivcilik alanında çalışan araştırmacılar için önemli bir başvuru eseri niteliği taşımaktadır.

TANIM

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi - The Journal of Information and Documentation Studies, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün bilimsel, hakemli, açık erişimli resmi yayın organıdır. Yılda iki kere yayınlanır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

AMAÇ

Derginin amacı bilgi ve belge yönetimine ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe veya İngilizce özgün bilimsel (hakemli) yazılara, görüşlere, okuyucu mektuplarına, tanıtım yazılarına, çeviri yazılara, haberlere ve mesleki toplantı duyurularına yer vererek bilgi ve belge alanının sağlıklı bir zeminde gelişimine katkı sağlamaktır. Bilgi paylaşım yollarını geliştirmek, bilgiyi düzenlemek, sunmak ve bilgiye erişimi sağlamak, bilgi paylaşımının yarattığı değer sayesinde bilgiyi başta akademik ve toplumsal hayatın geneline yaymak ve bilgi temelli toplumsal kalkınmaya öncülük etmek derginin amaçlarındandır.

KAPSAM

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon ana başlıklarında hazırlanan çalışmaları yayınlamaktadır.

Dergide bilgi ve belge yönetimi alanına ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe veya İngilizce özgün bilimsel yazılar, görüşler, okuyucu mektupları, tanıtım yazıları, çeviri yazıları, haberler ve mesleki toplantı duyuruları yer almaktadır. Dergide özellikle aşağıdaki konulara odaklanan yazılara yer verilmektedir:

Arşiv türleri, yönetimi ve uygulamaları

Bibliyometri

Bilgi arama davranışları

Bilgibilim üzerine kavramsal ve tarihsel çalışmalar

Bilgi ve belge yönetimi eğitimi

Bilgi güvenliği

Bilgi okuryazarlığı

Bilgi yönetim merkezi türleri,

Bilgi yönetim sistemleri,

Bilgi teknolojileri

Elektronik Arşiv Sistemleri

Elektronik Belge Yönetim Sistemleri

Kütüphane türleri, yönetimi ve Kütüphanecilik uygulamaları

Teknolojiye bağlı değişikliklerle birlikte ortaya çıkan telif hakkı gibi yasal ve etik konular derginin kapsamına girmektedir.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildirimler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari

kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

ETİK

Yayın Etiği Beyanı

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.

YAZARLARA BİLGİ

- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör, Hakem Sorumlulukları ve Değerlendirme Süreci

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyuğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmının finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilgini gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyuşundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

YAZARLARA BİLGİ

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Dergide Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz, İngilizce öz ve İngilizce geniş özet olmalıdır. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/pub/bel> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar Makale Şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren Kapak Sayfası gönderilmelidir. Kapak Sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 120-200 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde öz ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce geniş özet yer almalıdır. Makale İngilizce ise İngilizce geniş özet istenmez. Özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, 5'er adet anahtar kelime yer almalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; geniş özet, ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.
5. **Makale Türleri:**
Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma

makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, İngilizce Geniş Özet, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur.

Öz: Makale dilinde başlık ve İngilizce başlık öz'lerin üzerinde yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 120-200 kelime arasında olmalı ve çalışmanın amacı, yöntemi, ana bulguları ve sonuçlarını ifade etmelidir. Ayrıca Türkçe, Almanca, Fransızca ya da İtalyanca makaleler için özetlerden sonra 600-800 kelimelik İngilizce geniş özet de yer almalıdır.

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihe ve bugüne kadar yapmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen nitelsiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Metin içinde kullanılan fotoğraf, plân, harita vb. materyallerin ".jpg / .tiff" uzantılı kayıtları gönderilecek dokümanlara eklenmelidir. Bu tür belgelerin baskı tekniğine uygun çözünürlükte (en az 300 piksel) ve sayfa alanını aşmayacak büyüklükte olmasına dikkat edilmelidir. Fotoğraf ve levhaların 10 sayfayı aşmamasına dikkat edilmeli ve metin içinde parantezle atıfta bulunulan resim, harita veya diğer ekler makalenin sonuna eklenmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Derleme yazısı, başlık, öz, anahtar kelimeler, İngilizce geniş özet (Türkçe, Almanca, Fransızca ve İtalyanca makaleler için), ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
7. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.

Kaynaklar

Referans Stili ve Formatı

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6.Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir.

Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayınlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semercioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Türkçe Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140) . Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). *Runaways* [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- ✓ Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- ✓ Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - ✓ Makalenin kategorisi
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
  - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
  - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
  - ✓ Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Öz: 120-200 kelime
  - ✓ Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce
  - ✓ İngilizce geniş özet: 600-800 kelime (İngilizce olmayan makaleler için)
  - ✓ Makale ana metin bölümleri
  - ✓ Kaynaklar
  - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

The Journal of Information and Documentation Studies – Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi is the scientific, peer-reviewed, open access official publication of Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Information and Records Management. It is published biannually. The publication languages of the journal are Turkish and English.

AIM

The aim of the journal is to contribute to the development of the information and documentation area on a healthy basis by including original scientific articles, opinions, reader letters, translation articles, news and professional meeting announcements in Turkish or English that examine problems. It is among the aims of the journal to develop ways of sharing information, to organize, present and provide access to information, to disseminate information primarily in academic and social life, and to lead knowledge-based social development.

SCOPE

The Journal of Information and Documentation Studies publishes articles on librarianship, archiving, documentation and information. The journal includes original scientific articles, opinions, reader letters, promotional articles, translation articles, news and professional meeting announcements in Turkish or English, which examine the problems related to information and document management and offer solutions. The journal includes articles focusing especially on the following topics:

Archive types, management and applications

Bibliometry

Information seeking behavior

Conceptual and historical studies on science

Information and document management training

Information security

Information literacy

Information management center types,

Information management systems,

Information technologies

Electronic Archive Systems

Electronic Document Management Systems

Library types, management and The Journal of Information and Documentation Studies applications

Legal and ethical issues such as copyright, which occur with technology-related changes, fall within the scope of the journal.

POLICIES

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors.

Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license.

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (CC BY-NC 4.0) (<https://>

creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) and grant the Publisher non-exclusive commercial right to publish the work. CC BY-NC 4.0 license permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ETHICS

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement

The Journal of Information and Documentation Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The Journal of Information and Documentation Studies –Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.

INFORMATION FOR AUTHORS

- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers and Evaluation Process

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

INFORMATION FOR AUTHORS

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish and English are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English as well. However extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark>.

org.tr/tr/pub/bel and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the Article Template. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract of 120-200 words both in the language of the article and in English. An extended abstract in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used is to be included following the abstracts. If the manuscript is in English, extended abstract is not required. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract, sections, references, tables and figures.

5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 120- 200 words and state aim, method, result and conclusions of the study. If the article is in Turkish, German, French or Italian, an extended abstract of 600-800 words in English must be written as well following the abstracts.

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. It should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized..

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, tables and graphics materials should be “.jpg, .tiff or .jpeg” format and they should be submitted with the article. These materials should be min. 300 pixels and they must not be bigger than page size. The illustrations should not exceed 10 pages. All illustrations should be labelled and a list of figures with captions, legends, and credits should be provided on a separate page.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
7. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the journal for publication.

REFERENCES

Reference Style and Format

The Journal of Information and Documentation Studies complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26-38. Retrieved from <http://cjnr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure.(1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>
 Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- ✓ Confirm that the category of the manuscript is specified.
- ✓ Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- ✓ Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- ✓ Confirm that last control for fluent English was done.
- ✓ Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- ✓ Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - ✓ All authors' names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
  - ✓ Corresponding author's email address, full postal address, telephone and fax number
  - ✓ ORCIDs of all authors.
  - ✓ Grant support (if exists)
  - ✓ Conflict of interest (if exists)
  - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
  - ✓ Important: Please avoid mentioning the author (s) names in the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - ✓ Abstract (120-200 words)
  - ✓ Key words: 5 words
  - ✓ Extended abstract in English: 600-800 words (for non-english articles)
  - ✓ Body text sections
  - ✓ References
  - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: The Journal of Information and Documentation Studies
Dergi Adı: Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	Çalıştığı kurum
Address	Posta adresi
E-mail	E-posta
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler.
Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ne saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
		...../...../.....

